

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΗΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἔτος 65 – Τεύχος 4

«Ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου
ἐν πάσῃ τῇ γῆ· ὅτι ἐπήρθη ἡ μεγαλοπρέπειά σου
ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν» (Ψαλμὸς 8, στ. 2)

Ἰούλιος - Αὐγούστος 2016

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ του Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: Κλάδου Ἐκδόσεων τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καί Μορφωτικῆς
Υπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ΕΚΔΟΤΗΣ: Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κηφισίας κ. Κύριλλος

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: Ἀλέξανδρος Ἰ. Κατσιάρας

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ 2014-2015 ΜΕ ΔΙΕΘΝ ΘΗΤΕΙΑ: πρωτοπρ. Κωνσταντῖνος Καραϊσαρίδης, καθηγητής Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ., ἀρχιμ. Δαμασκηνός Πετράκος, πρωτοπρ. Ἀντώνιος Καλλιγέρης, πρωτοπρ. Χριστόδουλος Μπίθας, πρωτοπρ. Δημήτριος Θεοφίλου, καθηγ. Γεώργιος Φίλιας, – ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΥΛΗΣ: Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη, – ΕΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Ἀλέξανδρος Κατσιάρας, – ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ: Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη, Κων. Χολέβας καί Βασίλειος Τζέρπος, – ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ὑπεύθυνος Τυπογραφείου: Χ. Κωβαίος, Ἰασίου 1 – 115 21 Ἀθήνα, Τηλ.: 210-7272.356 – Fax 210-7272.380. Τιμή τεύχους 1 € (γιά ὄσους δέν τό δικαιοῦνται δωρεάν).

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

Ἰωάννου Γεωναδίου 14, 115 21, ΑΘΗΝΑ Τηλ: 210 72.72.253, Fax: 210 72.72.251
e-mail: efimerios@ecclesia.gr

Σκίτσο ἐξωφύλλου: Ὁ Καθεδρικός Ἱερός Ναός Ἀθηνῶν.

Φωτογραφίες ἐσωτερικοῦ: «Ταξίδι μέσα στό Χρόνο. Ἡ Ἑλλάδα μέσα ἀπό ἔργα ξένων περιηγητῶν καί εἰκόνες ἀπό τήν σύγχρονη Ἑλλάδα». Ἐκδοση Ἑλληνικοῦ Ὄργανισμοῦ Τουρισμοῦ, Ἀθήνα 2000.

Ἔργα E. Lear, J. Cartwright, A.G. Saint - Sauveur,

Τό Περιοδικό «Ἐφημέριος» δέν εὐθύνεται γιά τό γλωσσικό ἰδίωμα τῶν ἀρθρογράφων του.

ΠΑΡΑΚΛΗΣΗ: Τά κείμενα τῶν συνεργατῶν νά μήν ὑπερβαίνουν τίς 350 λέξεις ὅσον ἀφορᾶ στήν πρώτη σελίδα καί τίς 450 λέξεις γιά κάθε μία ἀπό τίς σελίδες πού ἔπονται.

Δέν γίνονται δεκτά δημοσιευμένα κείμενα.

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

Έτος 65

Ιούλιος - Αύγουστος 2016

Τεύχος 4

Περιεχόμενα

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΤΣΙΑΡΑ	
Εισοδικόν	3
ΠΡΩΤ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΣΜΕΜΑΝ	
«Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου»	4
ΑΡΧΙΜ. ΦΙΛΟΘΕΟΥ ΔΕΔΕ	
Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῆς πίστεως καὶ ἡ πίστις στὴν ἀρχιτεκτονικὴ (δ')	6
ΠΡΩΤ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	
Πῶς ὀρίζεται ἡ πίστις κατὰ τὸ Ἐβρ. 11,1-3;	10
ΜΙΑΤΙΑΔΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ	
Ὁ ἀγγελιοφόρος τοῦ Θεοῦ	
Β' Ἀνάγνωσμα: Ματθ 3:1-24	12
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΣΚΑΛΤΣΗ	
Ἐναλλαγὴ καὶ ἐπανάληψις στὴ θεία Λατρεία (β')	15
π. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΡΙΩΤΟΓΛΟΥ	
Βασικά θέματα τῆς Κατήχησις. Ἐγὼ καὶ ἡ Ἐκκλησία (ΣΤ): ὁ Κλῆρος καὶ ὁ λαός	18
ΔΗΜΗΤΡΗ ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ	
Ἡ ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας (Θ')	20
ΠΡΩΤ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΔΟΡΜΠΑΡΑΚΗ	
Κυριακὴ Γ' Ματθαίου	23
ΑΡΧΙΜ. ΠΑΝΤΕΛΗΜΟΝΟΣ ΤΣΟΡΜΠΑΤΖΟΓΛΟΥ	
Κυριακὴ Γ' Ματθαίου (Ρωμ. 5,1-10· Ματθ. 6,22-23)	25
ΓΙΩΡΓΟΥ ΑΙΓΙΝΗΤΗ	
Δέν εἶναι ἡ θέλησις ἀσφαλές κριτήριον	27
ΣΤΑΥΡΟΥ ΓΟΥΛΟΥΔΗ	
«Ἀπόστολοι ἐκ Περάτων»	30
ΠΡΩΤ. ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΛΟΝΤΟΥ	
Ἡ βιβλικὴ πόλις Κανά τῆς Γαλιλαίας	33
ΠΡΩΤ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ	
Οἱ Πεντηκοστιανοὶ καὶ τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν	35
ΠΡΩΤ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΛΛΙΑΝΟΥ	
Οἱ Κολλυβάδες καὶ ἡ νῆσος Σκιάθος (β')	37
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΜΠΟΥΜΗ	
Ἀποστολικοὶ Κανόνες (η')	39
ΛΙΤΣΑΣ Ἰ. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗ	
Ἡ προσφορὰ τοῦ Κατώτερου Κλήρου στοῦ σώμα τῆς Ἐκκλησίας	40
ΛΙΤΣΑΣ Ἰ. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗ – ΚΡΙΤΩΝΟΣ ΚΟΚΚΙΝΑΚΗ	
Ἐπαναλειτουργεῖ ὁ Καθεδρικός Ἱερός Ναός Ἀθηνῶν	43
Βιβλιοπαρουσίαση	46
Ἐφημεριακά	48

Ἡ Παναγία εἶναι τὸ πνευματικὸ στόλισμα τῆς ὀρθοδοξίας. Γιὰ μᾶς τοὺς Ἕλληνες εἶναι ἡ πονεμένη μητέρα, ἡ παρηγορήτρια κ' ἡ προστάτρια, ποὺ μᾶς παραστέκεται σὲ κάθε περίσταση. Σὲ κάθε μέρος τῆς Ἑλλάδας εἶναι χτισμένες ἀμέτρητες ἐκκλησιῆς καὶ μοναστήρια, παλάτια αὐτηγῆς τῆς ταπεινῆς βασιλίσσας, κι ἓνα σωρὸ ρημοκλήσια, μέσα στὰ βουνά, στοὺς κάμπους καὶ στὰ νησιά, μοσκοβολημένα ἀπὸ τὴν παρθενικὴ καὶ πνευματικὴ εὐωδία της. Μέσα στὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ βρίσκεται τὸ παληὸ καὶ σεβάσμιο εἰκόνισμά της μὲ τὸ μελαχροινὸ καὶ χρυσοκέρινο πρόσωπό της, ποὺ τὸ βρέχουνε ὀλοένα τὰ δάκρυα τοῦ βασανισμένου λαοῦ μας, γιατί δὲν ἔχουμε ἄλλη νὰ μᾶς βοηθήσει, παρεκτὸς ἀπὸ τὴν Παναγία, «ἄλλην γὰρ οὐκ ἔχομεν ἁμαρτωλοὶ πρὸς Θεὸν ἐν κινδύνοις καὶ θλίψεσιν ἀεὶ μεσιτείαν, οἱ κατακαμπτόμενοι ὑπὸ πταισμάτων πολλῶν». Τὸ κάλλος τῆς Παναγίας δὲν εἶναι κάλλος σαρκικό, ἀλλὰ πνευματικό, γιατί ἐκεῖ ποὺ ὑπάρχει ὁ πόνος κ' ἡ ἀγιότητα, ὑπάρχει μονάχα κάλλος πνευματικό. Τὸ σαρκικό κάλλος φέρνει τὴ σαρκικὴ ἔξαψη, ἐνῶ τὸ πνευματικό κάλλος φέρνει κατάνυξη, σεβασμὸ κι ἀγνὴ ἀγάπη. Αὐτὸ τὸ κάλλος ἔχει ἡ Παναγία. Κι αὐτὸ τὸ κάλλος εἶναι ἀποτυπωμένο στὰ ἑλληνικὰ εἰκονίσματά της ποὺ τὰ κάνανε ἄνθρωποι εὐσεβεῖς ὁποῦ νηστεύανε καὶ ψέλνανε καὶ βρισκόντανε σὲ συντριβὴ καρδιάς καὶ σὲ πνευματικὴ καθαρότητα. Στὴν ὄψη τῆς Παναγίας ἔχει τυπωθεῖ αὐτὸ τὸ μυστικὸ κάλλος ποὺ τραβᾷ σὰν μαγνήτης τὶς εὐσεβεῖς ψυχὲς καὶ τὶς ἡσυχάζει καὶ τὶς παρηγορᾷ. Κι αὐτὴ ἡ πνευματικὴ εὐωδία εἶναι τὸ λεγόμενο Χαροποιὸν Πένθος ποὺ μᾶς χαρίζει ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ, ἓνα βότανο ἄγνωστο στοὺς ἀθρώπους ποὺ δὲν πήγανε κοντὰ σ' αὐτὸν τὸν καλὸν ποιμένα. Τούτη τὴ χαροποιὰ λύπη τὴν ἔχουνε ὅλα ὅσα ἔκανε ἡ ὀρθόδοξη τέχνη, καὶ τὰ εὐωδιάζει σὰν σμύρνα καὶ σὰν ἀλόη, κἂν εἰκόνισμα εἶναι, κἂν ὑμνωδία, κἂν ψαλμωδία, κἂν χειρόγραφο, κἂν ἄμφια, κἂν λόγος, κἂν κίνημα, κἂν εὐλογία, κἂν χαιρετισμὸς, κἂν μοναστήρι, κἂν κελλὶ κἂν σκαλιστὸ ξύλο, κἂν κέντημα, κἂν καντήλι, κἂν ἀναλόγι, κἂν μανουάλι, ὅτι καὶ νᾶναι ἀγιωτικό.

Φώτης Κόντογλου, «Ἡ Χαρὰ τῶν Χριστιανῶν»,
Ἑλληνικὴ Δημιουργία, τεύχος 61 (1959)

Σεβαστοί πατέρες,

στό τεῦχος τοῦ καλοκαιριοῦ θά βρεῖτε ποικίλο ἐνδιαφέρον ὑλικό. Κατ' ἀρχάς στή στήλη *Πανηγυρικόν* κείμενο τοῦ π. Ἄλ. Σμέμαν μέ τίτλο «Κοίμηση τῆς Θεοτόκου» καί στό *Ἀγριέλαιον εἰς καλλιέλαιον* «Ἀπόστολοι ἐκ περάτων» τοῦ κ. Στ. Γουλούλη, τιμή καί μνήμη στήν Μετάσταση τῆς Θεοτόκου, μέ δύο διαφορετικές προσεγγίσεις. Ὁ κ. Μ. Κωνσταντίνου στή στήλη *Παλαιοδιαθηκικά* ἀναφέρεται στό μήνυμα τοῦ ἀποσπάσματος ἀπό τόν Προφήτη Μαλαχία (3:1-24), τό ὁποῖο λειτουργεῖ ὡς προειδοποίηση καί πρόκληση πρὸς τοὺς πιστοὺς ὄλων τῶν ἐποχῶν, ὅτι τό νέο λειτουργικό ἔτος πρέπει νά βρεῖ τοὺς πιστοὺς ἔτοιμους νά ὑποδεχθοῦν τόν Χριστό.

Στή Διακονία τοῦ Λόγου ὁ Πρωτ. π. Γ. Δορμπαράκης καί ὁ Ἀρχιμ. π. Παντ. Τσορμπατζόγλου ἐπικεντρώνουν τήν προσοχή τους στήν Κυριακή Γ' Ματθαίου καί τήν πρὸς Ρωμαίους Ἐπιστολή καί ὁ π. Κων. Παπαθανασίου ἀπαντᾷ στή στήλη *Τίνα μέ λέγουσι οἱ ἄνθρωποι εἶναι*; στό ἐρώτημα «Πῶς ὀρίζεται ἡ πίστη κατὰ τό Ἑβρ. 11, 1-3; Ὁ κ. Π. Σκλατσῆς στή στήλη *Πρὸς Ἐκκλησιασμόν* ἀναφέρεται στήν «Ἐναλλαγή καί ἐπανάληψη στή θ. Λατρεία», ὁ π. Ἄλ. Καρυώτογλου στήν *Πρὸς Κατήχησιν* ἔχει θέμα «Ὁ Κλῆρος καί ὁ λαός» καί ὁ κ. Δ. Μαυρόπουλος στή *Ἐκκλησιολογικά* ἐξετάζει τό θέμα «Ἀπό τό κατ' εἰκόνα στό κατ' ὁμοίωσιν».

Στά *Προσόμοια* δημοσιεύεται τό τελευταῖο μέρος τοῦ κειμένου τοῦ π. Φιλ. Δέδε «Ἡ ἀρχιτεκτονική τῆς πίστεως καί ἡ πίστη στήν ἀρχιτεκτονική», στή στήλη *Πατέρες καί σύγχρονη σκέψη* ὁ κ. Γ. Αἰγινήτης σχολιάζει τή φράση τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου «Οὐ γάρ τό βούλεσθ' ἀσφαλές κριτήριον», ὁ π. Σπ. Λόντος στίς *Βιβλικές πόλεις καί τοποθεσίες* μᾶς μεταφέρει στήν Κανά τῆς Γαλιλαίας καί ὁ π. Β. Γεωργόπουλος στή στήλη *Πρὸς Διάκρισιν* ἀναλύει τό θέμα «Οἱ Πεντηκοστιανοί καί τό Παγκόσμιο Συμβούλιο τῶν Ἐκκλησιῶν». Στίς *Ἐφημεριακές Ἰγνηλασίες* θά διαβάσετε τό β' μέρος τοῦ ἄρθρου τοῦ π. Κων. Καλλιανοῦ γιά τοὺς «Κολλυβάδες καί τή νῆσο Σκιαθό», Στά *Κανονικά* πού ἐπιμελεῖται ὁ κ. Π. Μπούμης τή συνέχεια τῶν «Ἀποστολικῶν Κανόνων». Ἡ κ. Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη ἀναφέρεται στήν «Προσφορά τοῦ κατωτέρου Κλήρου στό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας», στίς *Ἐπικαιρότητες* ὑπάρχει χρονικό γιά τήν ἐπαναλειτουργία τῆς Μητροπόλεως Ἀθηνῶν, νέα βιβλία στήν *Βιβλιοπαρουσίαση* καί ὁ π. Γ. Βαμβακίδης παρουσιάζει ἐξελίξεις στά *Ἐφημεριακά θέματα*.

Ἀλέξανδρος Κατσιάρας
Διευθυντής Σύνταξης

«Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου»*

Πρωτ. Ἀλεξάνδρου Σμέμαν

ΤΟΝ ΑΥΓΟΥΣΤΟ ἡ Ἐκκλησία τιμᾷ τό τέλος τῆς ἐπίγειας ζωῆς τῆς Παρθένου Μαρίας, τό θάνατό της, τήν κοίμησή της ὅπως εἶναι πιά γνωστή καί σέ αὐτή τή λέξη περικλείονται τό ὄνειρο, ἡ εὐλογία, ἡ εἰρήνη, ἡ ἡρεμία καί ἡ χαρά. Δέν γνωρίζουμε λεπτομέρειες γιά τίς συνθήκες τῆς κοίμησις τῆς Παναγίας, τῆς Μητέρας τοῦ Κυρίου. Διάφορες ἱστορίες καί διηγήσεις, γεμάτες ἀγάπη καί τρυφερότητα διασώθηκαν μέχρι τίς μέρες μας ἀπό τήν ἐποχή τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, ἀκριβῶς ὅμως λόγω τῆς ποικιλοτήτάς τους, δέν εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά ὑποστηρίξουμε τήν «ἱστορικότητα» καμιᾶς ἀπό αὐτές.

Μέ τή γιορτή τῆς Κοιμήσεως ἡ μνήμη καί ἡ ἀγάπη τῆς Ἐκκλησίας ἐπικεντρώνονται ὄχι στήν ἱστορικότητα, ἀλλά στήν πραγματικότητα τοῦ γεγονότος, πού ἡ Μητέρα ὄλων τῶν μητέρων συμπλήρωσε τήν ἐπίγεια ζωή της, ὅπου καί ὅποτε καί ἂν συνέβη. Ἡ Ἐκκλησία ἀκόμη, τονίζει τήν οὐσία καί τό νόημα τοῦ θανάτου τῆς Παρθένου, μνημονεύοντας τόν θάνατο αὐτῆς τῆς ὁποίας ὁ Υἱός, σύμφωνα μέ τή χριστιανική μας πίστη, νίκησε τό θάνατο, ἀναστήθηκε ἐκ τῶν νεκρῶν καί ὑποσχέθηκε σέ μᾶς τήν τελική ἀνάστασις καί τή νίκη τῆς αἰώνιας ζωῆς.

Ὁ θάνατός της ἐρμηνεύεται μέ τόν καλύτερο τρόπο μέσα ἀπό τήν εἰκόνα τῆς Κοιμήσεως πού τοποθετεῖται στό προσκυνητάρια τῶν ἐκκλησιῶν μας ἐκεῖνη τήν ἡμέρα, ὡς τό κέντρο τῆς ὅλης γιορτῆς. Ἐδῶ βλέπουμε μαζί τό θάνατο καί αὐτό πού ξεπεράστηκε μέ τόν συγκεκριμένο θάνατο τῆς Θεοτόκου: ὄχι τό διχασμό ἀλλά τήν ἔνωση· ὄχι τή λύπη ἀλλά τή χαρά καί κυρίως ὄχι τό θάνατο ἀλλά τή ζωή. «Ἐν τῇ γεννήσει τήν παρθενίαν ἐφύλαξας, ἐν τῇ κοιμήσει τόν κόσμον οὐ κατέλιπες Θεοτόκε...», ψάλλει ἡ Ἐκκλησία ἀτενίζοντας αὐτή τήν εἰκόνα.

Μοῦ ἔρχονται στό μυαλό τά λόγια τοῦ βαθύτερου καί πιό ωραίου ὕμνου πού ἀπευθύνεται στήν Θεοτόκο: «Χαῖρε, αὐγή μυστικῆς ἡμέρας!» (Ἀκάθιστος Ὑμνος). Τό φῶς πού ἐκχύνεται ἀπό τήν Κοίμησις προέρχεται ἀκριβῶς ἀπό αὐτή τήν ἀτελεύτητη, μυστική ἡμέρα. Μελετώντας αὐτό τό θάνατο καί βλέποντας αὐτό τό νεκροκρέβατο καταλαβαίνουμε ὅτι πλέον δέν ὑπάρχει θάνατος, ὅτι τό γεγονός τοῦ θανάτου ἑνός προσώπου ἔγινε γεγονός ζωῆς, εἴσοδος ἐκεῖ ὅπου βασιλεύει ἡ ζωή. Αὐτή πού ἔδωσε τόν ἑαυτό της ὀλοκληρωτικά στό Χριστό, πού τόν ἀγάπησε μέχρι τέλους, συναν-

* Πρωτ. Ἀλεξ. Σμέμαν: Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου. Μτφρ.: Ν. Χριστοδοῦλου Θεολόγου, Ἐκπαιδευτικοῦ (http://ahdoni.blogspot.gr/2012/08/blog-post_7151.html)

τιέται μαζί του μπροστά στίς λαμπρές πύλες τοῦ θανάτου καί τότε ὁ θάνατος μετατρέπεται σέ εὐφρόσυνο συναπάντημα, ἡ ζωή θριαμβεύει, ἡ χαρά καί ἡ ἀγάπη κυριαρχοῦν πάνω σέ ὅλα.

Γιά αἰῶνες ἡ Ἐκκλησία ἀτενίζει καί ἐμπνέεται ἀπό τό θάνατο ἐκείνης πού στάθηκε ἡ μητέρα τοῦ Ἰησοῦ, πού ἔδωσε ζωή στό Σωτήρα καί Λυτρωτή μας, πού ἔδωσε τόν ἑαυτό της ὀλοκληρωτικά σ' ἐκεῖνον μέχρι τό τέλος, μένοντας μόνη κάτω ἀπό τό σταυρό. Μελετώντας τήν Κοίμησή της ἡ Ἐκκλησία ἀνακαλύπτει καί βιώνει τό θάνατο ὄχι πλέον ὡς φόβο καί τρόμο καί τέλος, ἀλλά λαμπρή καί αὐθεντική ἀναστάσιμη χαρά «*Ἐν τῇ γεννήσει σου σύλληψις ἄσπορος, ἐν τῇ κοιμήσει σου νέκρωσις ἄφθορος...*». Ἐδῶ, σ' ἓνα ἀπό τούς πρώτους ὕμνους τοῦ ὀρθρου τῆς γιορτῆς, βλέπουμε νά ἐκφράζεται ἡ οὐσία αὐτῆς τῆς χαρᾶς: «*νέκρωσις ἄφθορος*». Ποιό εἶναι ὁμως τό νόημα αὐτῆς τῆς ἀντίθεσης τῶν λέξεων; Κατά τήν Κοίμησι τῆς Θεοτόκου, ἀποκαλύπτεται σέ μᾶς καί γίνεται δική μας χαρά ὅλο τό εὐφρόσυνο μυστήριο αὐτοῦ του θανάτου, διότι ἡ Παναγία, ἡ Παρθένος Μαρία εἶναι μιᾶ ἀπό μᾶς.

Ἄν θάνατος εἶναι ὁ φόβος καί ἡ θλίψη τοῦ χωρισμοῦ, ἡ κάθοδος στήν ἀπαίσια μοναξιά καί τό σκοτάδι, τότε τίποτα ἀπό ὅλα αὐτά δέν τά συναντοῦμε στό θάνατο τῆς Παναγίας, ἀφοῦ ἡ Κοίμησή της, ὅπως καί ὀλόκληρη ἡ ζωή της ἦταν συνάντησι, ἀγάπη, κίνησι πρὸς τό ἀμάραντο καί ἄδυτο φῶς τῆς αἰωνιότητος καί εἰσοδος μέσα σ' αὐτό. Ἡ τελεία ἀγάπη «*ἔξω βάλλει τόν φόβον*», γράφει ὁ Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, ὁ εὐαγγελιστής τῆς ἀγάπης

(Α' Ἰωάν. δ' 18). Συνεπῶς δέν ὑπάρχει φόβος στήν ἄφθορο καί ἀθάνατο κοίμησι τῆς Παρθένου Μαρίας. Ἐδῶ, ὁ θάνατος κατέρρευσε ἐκ τῶν ἔνδον, ἀπαλλάχθηκε ἀπό ὅλα αὐτά πού τόν γεμίζουν μέ τρόμο καί ἀπελπισία. Ὁ ἴδιος ὁ θάνατος μετατρέπεται σέ θρίαμβο ζωῆς. Ὁ θάνατος γίνεται «*αὐγή μυστικῆς ἡμέρας*». Γι' αὐτό ἡ γιορτή δέν ἔχει πόνο, νεκρώσιμους θρήνους καί θλίψη, ἀλλά μόνο φῶς καί χαρά. Εἶναι σάν νά πλησιάζουμε τίς θύρες τοῦ δικοῦ μας ἀναπόφευκτου θανάτου καί ξαφνικά τίς βρίσκουμε ὀρθάνοικτες, γεμάτες φῶς ἀπό τή νίκη πού πλησιάζει, ἀπό τήν ἀνατολή τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ πού εἶναι ἐγγύς.

Στή λάμψη αὐτοῦ τοῦ ἀσύγκριτου ἐόρτιου φωτός, σ' αὐτές τίς αὐγουστιάτικες μέρες πού ὁ φυσικός κόσμος φτάνει στό ἀποκορύφωμα τῆς ὁμορφιάς του καί γίνεται ὕμνος δοξολογίας καί ἐλπίδας, σημεῖο τοῦ ἐρχομοῦ ἐνός ἄλλου κόσμου, ἀντηχοῦν τά λόγια ἀπό τούς ὕμνους τῆς Κοίμησις. «*Νενίκηνται τῆς φύσεως οἱ ὄροι ἐν σοί, παρθένε ἄχραντε· παρθενεύει γάρ τόκος, καί ζωὴν προμνηστεύεται θάνατος. Ἡ μετὰ τόκον παρθένος καί μετὰ θάνατον ζῶσα, σώζοις ἀεὶ, Θεοτόκε, τήν κληρονομίαν σου*» (Ὡδὴ θ'). Ὁ θάνατος δέν εἶναι πιά θάνατος. Ὁ θάνατος καταυγάζεται ἀπό τήν αἰωνιότητα καί τήν ἀθανασία. Ὁ θάνατος δέν εἶναι πιά διχασμός ἀλλά ἔνωσι, ὄχι λύπη ἀλλά χαρά, ὄχι ἦττα ἀλλά νίκη. Αὐτό λοιπόν γιορτάζουμε τήν ἡμέρα τῆς Κοίμησις τῆς πανάχραντης Μητέρας, ἀληθινή προτύπωσι καί πρόγευσι καί σκίρτημα χαρᾶς γιά τήν ἀνατολή τῆς μυστικῆς καί ἀτελεύτητης ἡμέρας.

Ἡ ἀρχιτεκτονική τῆς πίστεως καί ἡ πίστη στήν ἀρχιτεκτονική* (δ')

Ἄρχιμ. Φιλότηου Χρ. Δέδε

Διευθυντὴ Ὑπηρεσίας Δόμησης τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ΣΕ ΑΝΤΙΘΕΣΗ πρὸς τὴν θεώρηση τοῦ Ἰταλοῦ ἀρχιτέκτονα Gio Ponti, ὁ ὁποῖος ὑπογράμμιζε τὴν ἀνάγκη ἀποκάλυψης τῆς οὐσίας τῶν πραγμάτων, τῆς ἐγκατάλειψης κάποιων ἐπιφανειακῶν θεολογικῶν καὶ γενικότερα θρησκευτικῶν συμβάσεων πού εἶναι ἀποτέλεσμα περισσότερο πνευματικῆς ἀδράνειας»³⁴, ὁ Le Corbusier, ἀποδεχόμενος τὴν ἀνάθεση τῆς κατασκευῆς τοῦ παρεκκλησίου στή Ronchamp³⁵ τὸ 1950, τὸ ἴδιο δηλαδή ἔτος μέ τόν Gio Ponti, δηλώνει: «Δέ με νοιάζει ἡ ἐκκλησία σας. Δέ σᾶς ζήτησα ἐγὼ νά τή φτιάξετε. Κι ἂν τὴν ἀναλάβω θά τὴν κάνω ὅπως θέλω ἐγώ. Μέ ἐνδιαφέρει ἐπειδὴ εἶναι ἔργο πλαστικό. Εἶναι δύσκολο».

Ἀπό τίς προαναφερθεῖσες διαφορετικὲς ἀπόψεις ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος, δηλαδή τοῦ σεβασμοῦ τῆς σχέσης, τῆς δραστηριότητος πίστεως καὶ ἀρχιτεκτονικοῦ δημιουργικοῦ, πίστεως καὶ τοῦ ναϊκοῦ οἰκοδομήματος, διαφαίνεται ἡ κρατούσα διάσταση μεταξύ, ἀφ' ἑνός μιᾶς ἐπιστημονικῆς αὐτοεπίγνωσης καὶ σοβαρότητας καὶ ἀφ' ἑτέρου μιᾶς χαρισματικῆς αὐθάδειας. Καί οἱ δύο τάσεις εἶναι παρούσες.

Θά μπορούσαμε νά ἀποδώσουμε στήν Ἐκκλησία τόν χαρακτήρα «ένος κατ' ἐξοχὴν εὐτοπικοῦ χώρου ... εἰρηνικότητας καὶ γαλήνης», ἐπὶ τοῦ ὁποῖου τελεῖται μία ἰδιαίτερη λειτουργία «γνωσιακῆς ξένισης» καὶ γιὰ ὅσους διακατέχονται ἀπὸ «τὴ δυναμικὴ μιᾶς δυστοπικῆς³⁶ ἀσυδοσίας»», σημειώνει ὁ μορφολάστης τοῦ γλωσσικοῦ ἐννοιολογικοῦ πλουτισμοῦ Καθηγητῆς Χρ. Μεράντζας.

Καθίσταται ἔτσι ἐνδιαφέρων ὁ προβληματισμός τοῦ Ἀνδρέα Γιακουμακάτου: «... Ἄν ἡ κατοικία τοῦ ἀνθρώπου υἱοθετεῖ ἄπειρες χωρικές μορφές, δέν κατανοεῖται γιὰ ποιό λόγο ἡ κατοικία τοῦ ὀρθόδοξου Θεοῦ πρέπει νά ἀποκρυσταλλώνεται σέ μιᾶ χωρική λύση ἀμετάβλητη καὶ ἀνελαστική, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τίς κοινωνικές καὶ πολιτισμικές, ἀκόμη καὶ τίς χωροταξικές, συνθῆκες τοῦ περιβάλλοντος καὶ τοῦ τοπίου. Δέν εἴμαστε εἰδικοί τοῦ λειτουργικοῦ τῆς ὀρθόδοξης λατρείας, ἀλλά τὰ ἐρωτήματα πού τίθενται ἔχουν μιᾶ λογικὴ θεμελίωση καὶ ἐπιθυμοῦν νά ἀνοίξουν διάλογο πάνω σέ ἓνα τυπολογικό θέμα πού οὐσιαστικά δέν ἀπασχολεῖ τὴν Ὄρθόδοξη Ἐκκλησία

* Ἡ παρούσα ἀνακοίνωση, τροποποιημένη γιὰ τίς ἀνάγκες τοῦ περιοδικοῦ «Ἐφημέριος» ἀφιερώνεται στή μνήμη τοῦ Βασίλη Ἰ. Τσοῦρα, Καθηγητοῦ στή Σχολή Ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ ΕΜΠ, φίλου καὶ συνεργάτη.

καί ἀπουσιάζει ἀπό τό σχεδιαστήριο τῶν Ἑλλήνων ἀρχιτεκτόνων».

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι δύσκολα μπορεῖ νά μὴν ἀποδεχθεῖ τὴν ἀλήθεια καί τὸν προβληματισμὸ τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐνδιαφέροντος ἑνὸς τόσο συγκροτημένου λόγου τῆς δόκιμης ἀκαδημαϊκῆς παιδαγωγίας; Ἀλλὰ καί ἡ Ἐκκλησία, ἰδίως στό ναϊκὸ μέρος τῶν κτιριοδομικῶν ἐνδιαφερόντων της, πάντοτε πρωτοποροῦσε, σέ αὐτὸ τὸν βοήθοῦσε ἡ ἴδια της ἡ θεολογία. «Μέ ἀποτεκτονημένη τὴν ἀρχιτεκτονικὴ ἰδέα, μέ τὴν αἰσθητικὴ ἀπελευθέρωση τοῦ χώρου ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ὕλης καί μέ τὸν λόγο ὡσάν ἀνερέγητο, ὁ θεατῆς παύει νά συνδέεται μέ τὸν χῶρο νοητικῶς, ἀφήνεται νά παρασυρθεῖ ἀπὸ τὸν μετεωρισμὸ τῶν ἐπιφανειῶν του».

Δέν εἶχε ἐνδοιασμούς στὴν ὁσμωση τεχνικῶν ἐπιτευγμάτων, στὴν προώθηση ἀνά ἐποχὴ καί τόπο προσαρμογῶν καί διαπολιτισμικῶν τυπολογικῶν καί μορφολογικῶν προσλήψεων καί χρῆση τους στό πλαίσιο τῆς θεολογίας της. Ἀλλὰ καί σέ περιόδους σκοτεινῶν περιπετειῶν ἡ Ἐκκλησία ἀποδέχθηκε καί ἀλλόθρησκες ἐπιδράσεις, ἀφοῦ τίς προσάρμοσε ἀσφαλῶς στὸν τρόπο τῆς Εὐχαριστιακῆς ζωῆς καί προοπτικῆς, τόσο στὴν ἀρχιτεκτονικὴ, ὅσο καί στὴ ζωγραφικὴ, ἀλλὰ καί στίς ἄλλες τέχνες. Ἡ Ἐκκλησία, ἀναφορικὰ μέ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ της, ἀληθεύει στὴν ἱστορικὴ ὁδοιοπορία, χωρὶς νά ὑποχωρεῖ (ἀδρανήσει) σέ συντηρητικὲς στατικὲς ἢ καί ὀπισθοδρομικὲς ἐμμονές. Ὑπῆρξε τολμηρὴ καί γενναία, κατέβαλε πάντοτε τὸ κόστος τῆς συνοδοιοπορίας μέ τὴν πρόοδο καί δέν ἀπέκρυψε τὰ «δάνεια» - προσλήμματα στὴν παράδοση τῆς πολυπολιτισμικότητάς της.

Ἡ ἑκασταχοῦ ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα ἄρδευσε ἀπὸ τὸν πλοῦτο τῆς πολιτισμικῆς ἰδιοπροσωπείας κάθε λαοῦ, σεβάστηκε τὴν γνώση τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργαστηρίων ἱστορίας τῆς τέχνης καί τῶν συναφῶν τομέων σύνθεσης, τυπολογίας, μορφολογίας, οἰκοδομικῆς, στατικῆς καί τὴν ἐν γένει ἐξέλιξη τῆς ἐπιστημονικῆς θεωρίας καί πράξης.

Δέν ἐπαρκεῖ ὁ χῶρος νά προσεγγίσω ἀναλυτικὰ τίς αἰτίες τῆς ἀπογοήτευσης πού σέ πολλές περιπτώσεις γεννᾷ ἢ ἐνασχόληση μέ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἀρχιτεκτονικὴ στὴν πατρίδα μας. Περιοριζόμαστε μόνον στὴ γενεσιουργό, κατὰ τὴν ἀποψή μας, αἰτία, ἡ ὁποία ἐπιάζει μιὰ «τοξικὴ ἀδράνεια», πού ἀδυνατεῖ νά ἀρθρώσει λόγο ἀληθινὸ, ὥστε ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος νά δύναται νά ἀσπαστεῖ τὸν Θεὸ στὴν βάση μιᾶς εὐχαριστιακῆς σχέσης, καί νά ἐξέλθει ἀπὸ τὴν ἀσχημία μιᾶς κτιριο-οἰκιστικῆς ἀπανθρωπίας, ἡ ὁποία δυστυχῶς ἐπεκτείνεται ἀκόμη καί στὴν οἰκοδόμηση ναῶν.

Ἡ αἰτία κατὰ τὴν ταπεινὴ μας γνώμη πρέπει νά ἀναζητηθεῖ στὴν ἀπουσία αὐθεντικῶν - ὀρθοδόξων κριτηρίων καί προϋποθέσεων, δηλαδή στὴν ἐκκοσμίκευση τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητας, στὴν ἀποσύνδεσή της ἀπὸ τὴν Κεφαλή της, ἡ ὁποία εἶναι «ὁ Ὁραῖος κάλλει παρά πάντας βροτούς». Ὅποτε ἔτσι παραμένει ἐπίκαιρος ὁ λόγος πῶς «ἡ ὁμορφιά θά σώσει τὸν κόσμον»! Δηλαδή: ὁ Χριστός.

Ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴν παραπάνω ἐκκλησιαστικὴ παράδοση μᾶς ἔχει ὀδηγήσει σέ ὀδυνηρὴ περιπέτεια καί στὸν χῶρο τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τόσο στὴν ἀνοικοδόμηση ὅσο καί

τήν συντήρηση ἤδη ὑπαρχόντων. Ἡ παρέμβαση τοῦ κράτους ἀπό τήν μιά μεριά διέσωσε μέχρι ενός σημείου τήν κατάσταση, ἀπό τήν ἄλλη, λόγω τῆς ἀπουσίας θεολογικῶν προϋποθέσεων, οἱ κρατικές ὑπηρεσίες ἀντιμετωπίζουν τὰ ἐκκλησιαστικά μνημεῖα ὡς μουσεῖα καί ὄχι ὡς λατρευτικούς χώρους, πού καλοῦνται ὑπό προϋποθέσεις βεβαίως, νά ἀποτελέσουν καί σήμερα ζωντανούς λατρευτικούς χώρους.

Ἡ ἀφετηρία καί ὁ γεραρός βραχίονας τῆς πίστεως πῶς τὰ ἔσχατα, τό μέλλον, πλέον ἔχει εἰσέλθει στήν ἱστορία καί ὅτι ἡ ἱστορία, ἡ κτίση ὅλη καταφάσκεται καί θά μεταμορφωθεῖ καί αὐτή, πρέπει νά εἶναι τό παραδοσιακό πνεῦμα, ἀπό τό ὁποῖο πρέπει νά διαπνέεται ἡ ἐκκλησιαστική ἀρχιτεκτονική καί νά καλεῖται νά διαλέγεται καί διαχέει τό πνεῦμα της ἀκόμα καί στήν κοσμική ἀρχιτεκτονική.

Ὅφείλουμε νά συνειδητοποιήσουμε, λέει ὁ Π. Κονδύλης, ὅτι «ὁποῖος θέλει νά ζήσει σύμφωνα μέ τήν παράδοση ὀφείλει νά μὴν ξεκόψει ἀπό τόν σημερινό κόσμο καί νά μὴν ἀνασυστήσῃ μέ σχολαστική ἀκρίβεια τό παρελθόν γιά νά φωλιάσει καί πάλι ἐκεῖ, παρά πρέπει νά ἐγκύψει στήν παράδοση γιά νά βρεῖ μέσα της τήν πίστη καί τίς ὁδηγίες, μέ τή βοήθεια τῶν ὁποίων θά μπορέσει νά ἀντιμετωπίσει τὰ προβλήματα τοῦ παρόντος. Ἡ παράδοση δέν πρέπει νά σημαίνει τόν ἐγκλεισμό σέ ὀρισμένο χρόνο καί ὡρο, παρά νά συνιστᾷ δύναμη στραμμένη πρὸς τὰ ἔξω καί ἱκανή νά δώσει κάτι παραπάνω ἀπό μάχες ὀπισθοφυλακῶν».

«... Γιατί ἡ παράδοση», προσθέτει ὁ Ζήσιμος Λορεντζάτος, «εἶναι ἡ ζωή, καί

μάλιστα ἡ ἀνώτερη φάση τῆς ζωῆς πού δέν ξεχωρίζει πεθαμένους ἀπό ζωντανούς: καί αὐτό εἶναι παράδοση. Κάθε φορά πού ἔχομε ἀληθινή ζωὴ ἔχομε παράδοση. Ἔχομε προσθήκη, περπάτημα, πλουτισμό τῆς παράδοσης... Ἡ παράδοση δέν εἶναι τὰ περασμένα ἢ τὰ μελλούμενα, ἂν καί εἶναι περισσότερο τὰ μελλούμενα παρά τὰ περασμένα, ἀφοῦ ἡ παράδοση ζεῖ στό αἰώνιο τώρα: καί αὐτό εἶναι παράδοση».

Ἄν σήμερα, μέ τίς πολλαπλές τεχνικές γνώσεις καί τὰ μέγιστα τεχνολογικά ἐπιτεύγματα, τῆ σαρωτική σῶρευση ἐμπειρίας τόσο ἀπό τίς δυνατότητες ἀναλυτικῶν προσβάσεων στό παρελθόν, ὅσο καί ἀπό τίς διεισδυτικές δοκιμές στό μέλλον μέ νέα ὑλικά καί τεχνικές, πού προσδίδουν ἀπειρότερες ἀντοχές καί προσδοκίες, τίς ὁποῖες ἀδυνατοῦμε νά ὑπολογίσουμε εὐχερῶς καί καιρία, ἂν, λοιπόν, σήμερα οἱ ἀρχιτέκτονες τῆς Ἀγίας Σοφίᾶς μπορούσαν νά ξαναζήσουν καί νά καταστοῦν γνῶστες τῶν σύγχρονων ἐπιτευγμάτων καί δυνατοτήτων, μέ ποιούς νέους σχεδιασμούς ἄραγε θά ἐπανοικοδομοῦσαν τήν τοῦ Θεοῦ Σοφίαν!

Ἀξιοσημείωτη εἶναι καί ἡ ἀποψη πού ἐκφράζει ὁ Κωστής Μοσχῶφ: «Ἡ μεγάλη Ἄλωση δέν εἶναι ἡ Ἄλωση τῆς Πόλης, ἀλλά ὁ κίνδυνος τῆς ἀλλοτρίωσης ἀπό τή μεταπρατική νεότερη κοινωνία μας, αὐτῆς τῆς διαχρονικῆς οὐσίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ».

Ἡ ἀρχιτεκτονική ὀφείλει νά σπουδάσει τή γνωσιολογία καί τήν ὄντολογία τῆς πίστεως, καί ἡ Ἐκκλησία πρέπει νά ὑπολογίζει τήν ἐπιστημολογική καί ἐπιστημονική μεθοδολογία τῆς ἀρχιτεκτονικῆς γνωσιολογίας. Ἡ Ἐκκλησία – Θε-

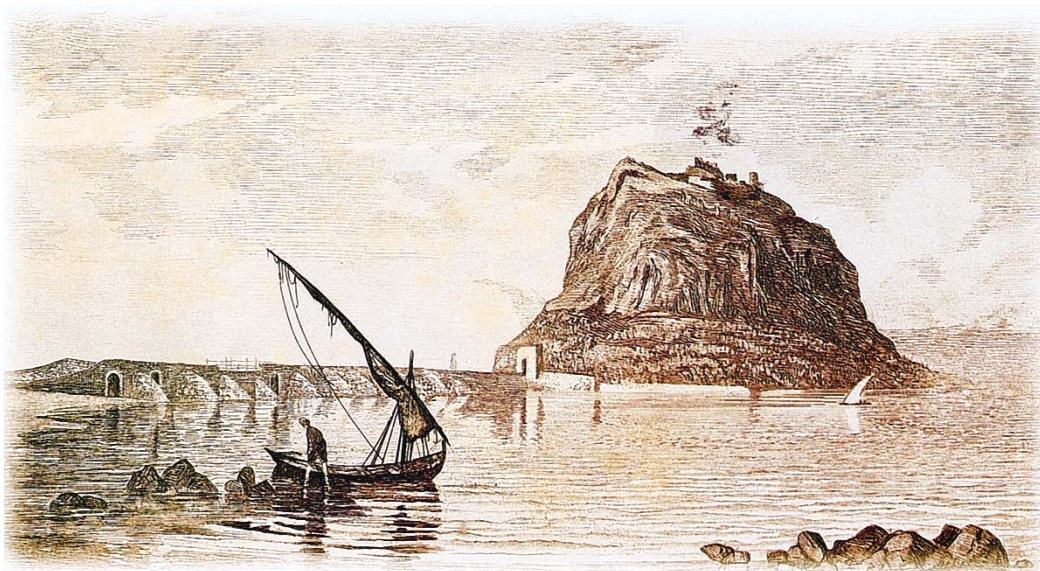
ολογία και ή Αρχιτεκτονική επιστήμη πρέπει νά ξανασυναντηθοῦν ἀπροϋπόθετα, δίχως ιδεοληπτικές ἀγκυλώσεις και σύνδρομα ἐκατέρωθεν ἀπιστίας στή βάση τῆς σπουδῆς και μελέτης ἐνός τόπου λατρευτικῆς ζωῆς, τόν ὁποῖον τούς ἔχει πιστώσει θετικά ή ἱστορία ἔως χθές και τούς ἔχει ἤδη χρεώσει ἀρνητικά ὡς σημαῖνον ἔλλειμμα σήμερα.

Ὅφείλουν νά ἐπαναδιαλεχθοῦν μεταξύ τους γιά νά ἀποδώσουν προσδόκιμο θετικών ἐκπλήξεων σέ ἕνα κόσμο κολα-

σμένο στήν ἀπροσωπία τῶν ἀτομικῶν ἢ ἀτομοκεντρικῶν ψευδαισθητικῶν παραδείσων. Πρέπει νά ἀποφευχθεῖ τό εἶδος τοῦ βασανιστηρίου, στό ὁποῖο συνήθιζαν οἱ Τυρρηνοί νά ὑποβάλλουν τούς φυλακισμένους τους, καθῶς, ὅπως μᾶς πληροφορορεῖ ὁ Ἰάμβλιχος, προσάρμοζαν κάθε μέλος τοῦ σώματος τοῦ αἰχμαλώτου μέ τό ἀντίστοιχο μέλος ἐνός νεκροῦ, κι ἔτσι ή ζωή νεκρωνόταν τρέφοντας τόν Θάνατο!

Σᾶς εὐχαριστῶ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ: **34.** ΓΙΑΚΟΥΜΑΚΑΤΟΣ Α., *Ἡ λειτουργία τῆς ἀρχιτεκτονικῆς και τό κέλυφος τῆς πίστης*, *Ἀρχιτεκτονικές Ματιές*, 16 Φεβρουάριος 2015, σ. 5. **35.** Ἡ Ronchamp εἶναι πόλη τῆς περιοχῆς Bourgogne-Franche-Comté στήν ἀνατολική Γαλλία, κοντά στά σύνορα μέ τήν Ἑλβετία. **36.** Δυστοπία (ἀπό τό δυσ+τόπος) ὀνομάζεται ή κοινότητα ή κοινωνία πού εἶναι ἀνεπιθύμητη ἢ τρομακτική. Στήν τέχνη ὁ ὅρος χρησιμοποιεῖται γιά νά δηλώσει συγκεκριμένα ἀρνητικά γνωρίσματα τῶν ὑπαρχουσῶν κοινωνιῶν.

Μονεμβασία (E. Lear)

TINA ME ΛΕΓΟΥΣΙΝ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΕΙΝΑΙ;

64. Πῶς ὀρίζεται ἡ πίστις κατά τό Ἑβρ. 11,1-3;

Πρωτ. Κωνσταντίνου Παπαθανασίου
Ἐφημ. Ἰ.Ν. Κοιμ. Θεοτόκου Παλαιῦ Φαλήρου, Ἰ.Μ. Νέας Σμύρνης

ΜΙΑ ἀπό τίς γνωστότερες περικοπές τῆς ΚΔ εἶναι τό 11ο κεφ. τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς, ὅπου γίνεται λόγος γιά τό γεγονός τῆς πίστεως. Ὁ ὅρος *πίστις* χρησιμοποιεῖται ἐδῶ μέ τή μεγαλύτερη συχνότητα ἀπό ὀλόκληρη τήν ΚΔ. Συγκεκριμένα, καταγράφεται 26 συνεχόμενες φορές, σέ 23 ἀπό τούς 40 στίχους τοῦ 11^{ου} κεφ. Οἱ πολλές νοηματοδοτήσεις τῆς πίστεως καί ἡ ἐκδήλωσή της ἀπό πρόσωπα πού πρωταγωνιστοῦν στήν ἱερά ἱστορία τῆς ΠΔ, ἀποτελοῦν ἐνθαρρυντικό ὑπόδειγμα γιά τούς πιστούς κάθε ἐποχῆς. Λόγω τῆς δυναμικῆς καί μεταμορφωτικῆς της διαστάσεως, ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ἔχει θέσει νά ἀναγινώσκονται περικοπές ἀπό τό 11^ο κεφ. σέ κορυφαῖες ἡμέρες τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους: Κυριακή τῆς Ὀρθοδοξίας, Κυριακή τῶν Ἀγίων Πάντων κ.ἄ. Ἄς προσεγγίσουμε λοιπόν τίς σπουδαιότερες νοηματοδοτήσεις τῆς πίστεως.

(α) *Τί εἶναι πίστις;* Ἄν καί ὁ ἱερός συγγραφεύς ὀρίζει τήν πίστιν σέ σχέση μέ τή συγκεκριμένη κατάσταση τῆς τότε ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος, ἡ ὀριοθέτησή της ἀνταποκρίνεται σέ καθέναν πού δέχεται τόν λόγο τοῦ Θεοῦ καί ὑπομένει καρτερικά. Πίστις σημαίνει σιγουριά γι' αὐτά πού ἐλπίζουμε καί βεβαιότητα γι' αὐτά πού δέν βλέπουμε (Ἑβρ. 11:1).

Ἐνῶ στήν ΚΔ ἡ πίστις ἐξακτινώνεται σέ ποικίλες ἐννοιολογικές διαστάσεις μέ πλούσιο περιεχόμενο, ἐδῶ ἐπικεντρώνεται σέ δύο πλευρές: Ἀρχικά, ἡ πίστις ἀποβλέπει στό μέλλον· εἶναι βεβαιότητα ὅχι σέ ὅ,τι εἶναι ὀρατό μέ τά φυσικά μάτια, ἀλλά σέ ἐκεῖνα πού δέν βλέπουμε. Ἡ πιστότητα τοῦ Θεοῦ, πού ἐκδηλώθηκε στούς προηγούμενους αἰῶνες, θά συνεχιστεῖ πέρα ἀπό τίς στιγμές τῆς παρούσας ἱστορικῆς καί προσωρινῆς σκηνῆς τοῦ κόσμου αὐτοῦ. Ὁ πιστός ἐντάσσει τόν βίον του ἐντός τῆς πορείας αὐτῆς, ζεῖ καί ἀναμένει μέ βεβαιότητα τά ἔσχατα, καί παραβλέπει σαθρές ὑποσχέσεις καί ἐπιπόλαιες διαβεβαιώσεις τοῦ κόσμου γύρω του.

Ἡ ἄλλη πλευρά τῆς πίστεως εἶναι ἡ ὀρθή ἀξιολόγησις τοῦ παρόντος. Ἦδη οἱ πιστοί θυμοῦνται τίς ἡμέρες πού πέρασαν, τότε πού γνώρισαν τήν ἀλήθειαν καί ἀγωνίστηκαν καί ὑπέμειναν πολλά παθήματα (10:32). Ἄλλοι ἀπό αὐτούς διαπομπεύθηκαν μέ βρισιές καί διωγμούς, καί ἄλλοι συμπαραστέκονταν σ' ἐκείνους πού περνοῦσαν τέτοιες στιγμές. Ὡς ἐκ τούτου ὁ πιστός ἀποδεικνύεται ὅτι εἶναι πολύ πιό κοντά στή σύγχρονη σκηνή τῶν γεγονότων ἀπ' ὅ,τι ἐκεῖνος πού δέν πιστεύει. Εἶναι λάθος νά ἀκούγεται ὅτι ὁ χριστιανός δέν ἔχει ἐνδιαφέρον γιά τήν

παρουσα ιστορική ζωή, ὄντας αἰθεροβάμων. Τό βλέμμα πρός τό μέλλον δέν συνεπάγεται τήν ἄρνηση τοῦ ἐνδιαφέροντος γιά τά τρέχοντα γεγονότα. Αὐτός πού ἔχει ξακάθαρα πίστη, ἀξιολογεῖ τό παρόν ὑπό τό πρίσμα τῶν ἐσχάτων, βλέπει πέρα ἀπό τίς περιστάσεις πού εἶναι ὁρατές μέ τό φυσικό μάτι. Τελικά, ὁ πιστός βιώνει τό παρόν καί τίς καταστάσεις του αἰσθανόμενος τό χέρι τοῦ ἀόρατου Θεοῦ, ἔτσι ὥστε μπορεῖ καί νά συμπάσχει μ' ἕναν κατατρεγμένο καί νά ἀντιδρᾷ μέ χαρά ὅταν ὑφίσταται ἄδικες δυσπραγίες, καί νά μή χάνει τό θάρρος του.

(β) *Ποῦ ἀποβλέπει ἡ πίστη;* Ἐκεῖνος πού πιστεύει ὄχι μόνο δέχεται τόν θεῖο λόγο, ἀλλά κερδίζει καί τήν ἐπιδοκιμασία τοῦ Θεοῦ. Ἀφοῦ μέ τήν πίστη ἀπέκτησαν καί οἱ προπάτορές μας τήν καλή μαρτυρία, αὐτή ἀποβλέπει σέ ἐκεῖνο πού ἀξίζει περισσότερο ἀπό ὅλα, στήν ἔνθερμη ἀποδοκιμασία τοῦ Θεοῦ (11:2). Μέ ἄλλα λόγια, ἐμαρτυρήθησαν διά τῆς πίστεως καί διά τῆς πίστεως ἐμαρτυρήθησαν εἶναι δίκαιοι (στ. 4· 39)· μ' αὐτή τήν πίστη οἱ ἥρωες τῆς πίστεως ἔλαβαν τήν καλή μαρτυρία, ἐπιδοκιμάστηκαν ἀπό τόν Θεό καί θεωρήθηκαν δίκαιοι ἀπό Ἐκεῖνον. Μέσα ἀπό τήν ἱστορία ἀναδεικνύεται ὡς παράδειγμα πῶς οἱ διαφορετικές γενιές ἀνταποκρίθηκαν μέ τόν δικό τους τρόπο στό μήνυμα τοῦ λόγου Θεοῦ, πίστεψαν καί ἀπέκτησαν τή θεία ἐπιδοκιμασία, τήν

εὐαρέστηση καί τήν εὐνοια τοῦ Θεοῦ.

(γ) *Τί ἀποκαλύπτει ἡ πίστη;* Ἡ πίστη φανερώνει καί ἀναγνωρίζει τή δύναμη τοῦ Θεοῦ. Ὁ στίχ. 3 ἐπισημαίνει ὅτι μέ τήν πίστη καταλαβαίνουμε ὅτι ὁ Θεός μέ τόν λόγο του δημιούργησε τό σύμπαν κι ὅτι, συνεπῶς, κάθε τί πού βλέπουμε δημιουργήθηκε ἀπό κάτι πού δέν φαίνεται. Ἡ ἀναφορά στή δημιουργία εἶναι κομβικῆς σημασίας γιά τόν ἱ. συγγραφέα, καθότι ἐξαρχῆς τῆς Ἐπιστολῆς ἐξαίρει τή δημιουργική δύναμη τοῦ Χριστοῦ, συνδέει τή σκέψη του μέ το βιβλίον τῆς Γένεσης καί ὀλόκληρη τήν ΠΔ, καί τώρα μιλάει γιά τό πῶς πρέπει οἱ χριστιανοί νά τήν κατανοοῦν. Αὐτό σημαίνει ὅτι μέ τήν πίστη μόνο διακρίνεται τό μεγαλεῖο τῆς δύναμης τοῦ Θεοῦ. Τό διεισδυτικό βλέμμα τοῦ συγγραφέα ἀντιλαμβάνεται τό ἐπιχείρημα ὅτι ὁ,τιδήποτε βλέπουμε δημιουργήθηκε ἀπό κάτι πού δέν φαίνεται. Συλλαμβάνει τή ροή καί τήν οὐσία τῶν γεγονότων μέ τή διανοητική του ἱκανότητα, καί μέ τήν πίστη διαπιστώνει καί διακηρύσσει τήν ἀσύγκριτη δημιουργική δύναμη τοῦ Θεοῦ, πού ἄν καί ἀόρατη, ὁράται στήν τάξη καί τό κάλλος τοῦ σύμπαντος κόσμου. Γράφει λοιπόν ὁ ἀπ. Παῦλος, ὅτι παρ' ὅτι εἶναι ἀόρατες καί ἡ αἰώνια δύναμη τοῦ Θεοῦ καί ἡ θεϊκή του ιδιότητα, μποροῦν οἱ πιστοί νά τίς δοῦν μέσα στή δημιουργία, ἀπό τότε πού ἔγινε ὁ κόσμος (Ρωμ. 1:20).

Γιά περαιτέρω μελέτη:

H. W. ATTRIDGE, «Faith in Hebrews and Contemporary Literature», *The Epistle to the Hebrews* (Hermeneia; Philadelphia: Fortress, 1989), 311-4. R. BROWN, *The Message of Hebrews: Christ above All* (The Bible Speaks Today; Leicester: Inter-Varsity Press, 2000)· [EM: *Τό μήνυμα τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς*, μτφρ. Χ. Νταγκουνάκης (Ἡ Βίβλος μιλάει καί σήμερα, 6· Ἀθήνα: Ὁ Λόγος, 2012)]. D. HAMM, «Faith in the Epistle to the Hebrews: The Jesus Factor», *Catholic Biblical Quarterly* 52 (2/1990) 270-91.

Ὁ ἀγγελιοφόρος τοῦ Θεοῦ Β' Ἀνάγνωσμα: Μαλ 3:1-24

Μιλτιάδη Κωνσταντίνου
Κοσμήτορος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

*Ἐσπερινός τῆς Μνήμης τῆς ἀποτομῆς
τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου (29 Αὐγούστου):*

ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ἀνάγνωσμα τοῦ Ἐσπερινοῦ τῆς 29ης Αὐγούστου, ἡμέρας μνήμης τῆς ἀποτομῆς τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, συγκροτεῖται, σύμφωνα μέ τή λειτουργική παράδοση τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, ἀπό μεγάλα ἀποσπάσματα ἀπό τό τελευταῖο κεφάλαιο τοῦ βιβλίου τοῦ προφήτη Μαλαχία. Τό βιβλίον περιέχει τούς λόγους ἑνός προφήτη, ὁ ὁποῖος ἔδρασε κατά τή μεταιχμαλωσιακή περίοδο, μετά τήν ἀποπεράτωση τῆς ἀνοικοδόμησής τοῦ κατεστραμμένου ἀπό τούς Βαβυλώνιους ναοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ (515 π.Χ.), ἴσως μεταξύ τῶν ἐτῶν 470 καί 460 π.Χ. Αὐτό προκύπτει ἀπό τό περιεχόμενο τῶν προφητειῶν, ἀφοῦ γιά τόν ἴδιον τόν προφήτη ἀπουσιάζουν ἀπό τό βιβλίον ὅποιαδήποτε βιογραφικά στοιχεῖα. Ἀμφιβολίες ἐγείρονται ἀκόμη καί γιά τό ὄνομά του, καθώς δέν εἶναι σαφές ἄν τό ὄνομα τοῦ προφήτη, πού στή ἐβραϊκά σημαίνει «Ὁ Ἀγγελιοφόρος μου», εἶναι κύριο ὄνομα προσώπου ἢ προσηγορικό. Πάντως ἡ περίοδος στήν ὁποία ἀναφέρεται τό βιβλίον, εἶναι γενικά ἀπό τίς πιό ἄγνωστες ἀλλά καί πιό δύσκολες στήν ἱστορία τοῦ βιβλικοῦ Ἰσραήλ. Μισό σχεδόν αἰῶνα μετά τήν ἐπιστροφή τῶν ἐξο-

ρίστων στήν Ἱερουσαλήμ οἱ Ἰουδαῖοι βλέπουν ὅλα τά ὄνειρά τους γιά ἀποκατάσταση νά διαφεύδονται. Παραμένουν ὑποταγμένοι στούς Πέρσες καί στή διάθεση τῶν γειτονικῶν ἐχθρικῶν λαῶν. Ἄδυνατοῦν νά καλύψουν ἀκόμη καί τίς πιό βασικές βιοτικές τους ἀνάγκες. Ἡ ἀπογοήτευση τοῦ λαοῦ ἀντικατοπτρίζεται στή γεμάτη ἀγανάκτηση λόγια ὀρισμένων πού δέν διστάζουν νά στραφοῦν ἀκόμη καί κατά τοῦ Θεοῦ:

Εἶναι ἄσκοπο νά ὑπηρετεῖ κανεῖς τόν Θεό. Τί κερδίσαμε πού τηρήσαμε τίς ἐντολές του καί ἱκετεύσαμε μέ λιτανεῖες τόν Παντοκράτορα Κύριο; (Μαλ 3:14)

Ἀλλά καί τό ἱερατεῖο δείχνει νά ἔχει χάσει τήν ἐμπιστοσύνη του στήν ἀξία καί τήν ἱερότητα τῆς προαιχμαλωσιακῆς λατρείας (Μαλ 1:12-13· 2:13-14). Ἐπομένως δέν δείχνει τόν ἀπαραίτητο σεβασμό στή σωστή τήρησή της (Μαλ 1:6-8). Αὐτόν τόν ἀπογοητευμένο καί ἀγανακτισμένο λαό καλεῖται νά στηρίξει ὁ προφήτης καί νά τόν διαβεβαιώσει γιά τή δικαιοσύνη καί τήν πιστότητα τοῦ Θεοῦ στή Διαθήκη.

Τό περιεχόμενο τοῦ βιβλίου ἀποτελεῖται ἀπό ἕξι αὐτοτελεῖς λόγους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν σχεδόν πανομοιότυπη δομή καί στούς ὁποίους συνυπάρχουν

ἀπειλές και ὑποσχέσεις σωτηρίας. Μέ τούς λόγους του ὁ προφήτης καλεῖ ἰε-
ρεῖς και λαό νά ἀνανεώσουν τήν πιστό-
τητά τους στή Διαθήκη τους μέ τόν Θεό.
Καταγγέλλει τήν ἀδιαφορία στήν
αὐστηρή τήρηση τῶν ὄρων τῆς Διαθήκης,
παράλληλα ὅμως διαβεβαιώνει ὅτι ὁ
Θεός θά ἔλθει γιά νά κρίνει και νά ἐξα-
γνίσει τόν λαό του, ἀφοῦ προηγουμένως
στείλει τόν ἀγγελιοφόρο του γιά νά
προετοιμάσει τό δρόμο του:

Ὁ Παντοκράτορας Κύριος λέει:

*Προσέξτε! Στέλνω τόν ἀγγελιοφόρο μου
γιά νά ἐπιθεωρήσει τόν δρόμο πού θά
πάρω.*

*Τότε ὁ Κύριος, τόν ὁποῖο ἀναζητεῖτε,
θά ἔλθει ξαφνικά στόν ναό του,
ἐνώ ὁ ἀγγελιοφόρος τῆς διαθήκης, στόν
ὁποῖο προσβλέπετε, εἶναι ἤδη καθ' ὄ-
δόν (Μαλ 3:1).*

Ἡ ταύτιση τοῦ ἐξαγγελόμενου στήν
παραπάνω προφητεία ἀγγελιοφόρου μέ
τόν Βαπτιστή Ἰωάννη στόν πρόλογο τοῦ
Κατά Μάρκον Εὐαγγελίου ἐξηγεῖ τήν
ἐπιλογή τῆς συγκεκριμένης περικοπῆς
ὡς ἀναγνώσματος τοῦ ἐσπερινοῦ τῆς
μνήμης τῆς ἀποτομῆς τῆς κεφαλῆς τοῦ
Προδρόμου. Τό *Κατά Μάρκον Εὐαγγέ-
λιον* θεωρεῖται σήμερα ἀπό τό σύνολο
σχεδόν τῶν ἐρμηνευτῶν ὡς τό χρονικά
ἀρχαιότερο εὐαγγέλιο. Φαίνεται, κατά
συνέπεια ἐντελῶς φυσικό νά ἀρχίζει ὁ
εὐαγγελιστής τήν ἀφήγησή του γιά τόν
ἀναμενόμενο λυτρωτή ἀπό ἐκεῖ πού τήν
εἶχε ἀφήσει τό τελευταῖο προφητικό βι-
βλίο τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τό βιβλίο
τοῦ προφήτη Μαλαχία, ὁ ὁποῖος σέ
ὄσους μέ ἀνυπομονησία ρωτοῦσαν:
«Ποῦ εἶναι ὁ Θεός πού φροντίζει γιά τό
δίκαιο;» (Μαλ 2:17), ἀπαντοῦσε μέ τή

διαβεβαίωση ὅτι πλησιάζει ὁ καιρός πού
ὁ Θεός θά στείλει τόν ἀγγελιοφόρο του
γιά νά προετοιμάσει τόν δρόμο του.

Σ' αὐτήν τήν ἐξαγγελία του ὁ προφή-
της χρησιμοποιεῖ τό ἴδιο φραστικό μέ τό
χωρίο Ἐξο 23:20, ὅπου ὁ Θεός διαβε-
βαιώνει τούς Ἰσραηλίτες ὅτι θά σταθεῖ
δυναμικά στό πλευρό τους κατά τήν πο-
ρεία τους στήν ἔρημο. Ὑπενθυμίζοντας
στούς ἀκροατές του τά λόγια μέ τά
ὁποῖα ὁ Θεός εἶχε ἐγκαινιάσει στό πα-
ρελθόν τή νέα ἐποχή τῆς σχέσης του μέ
τόν λαό του, τόν διαβεβαιώνει ὅτι ὁ Θε-
ός παραμένει σταθερός στήν ὑπόσχεση
πού ἔδωσε μέ τή σύναψη τῆς διαθήκης
και ὅτι θά παρέμβει και πάλι γιά νά
βγάλει τόν λαό του ἀπό τά ἀδιέξοδα τῆς
μεταιχμαλωσιακῆς περιόδου:

*Γιατί ἐγώ εἶμαι ὁ Κύριος ὁ Θεός σας
και δέν ἔχω ἀλλάξει· ἀλλά κι ἐσεῖς οἱ
ἀπόγονοι τοῦ Ἰακώβ δέν ἀπέχετε ἀπό
τίς ἀσεβεῖς πράξεις τῶν προγόνων σας·
παρεκκλίνετε ἀπό τούς θεσμούς μου
και δέν τούς τηρήσατε. Ἐπιστρέψτε σ'
ἐμένα και θά ἐπιστρέψω κι ἐγώ σ' ἐσᾶς,
λέει ὁ Παντοκράτορας Κύριος. (Μαλ
3:6-7).*

Ὅμως ἡ αἰσιόδοξη ἐξαγγελία τῆς ἄφι-
ξης τοῦ ἀγγελιοφόρου τοῦ Θεοῦ συνο-
δεύεται ἀπό μία ἐνοχλητική ἐρώτηση:
Ποῖός, ὅμως, θά μπορέσει νά σταθεῖ τή
μέρα τοῦ ἐρχομοῦ του ἢ ποιός στή θέα
του ν' ἀντέξει; Γιατί αὐτός θά εἰσχωρή-
σει σάν τή φωτιά πού πυρώνει τό χω-
νευτήρι, σάν τήν ποτάσα αὐτῶν πού
πλένουν· θά καθίσει νά λιώσει και νά
καθαρίσει ὅπως κάνουν τό ἀσήμι και τό
χρυσάφι· θά καθαρίσει τούς Λευῖτες και
θά τούς χυτεύσει σάν χρυσάφι και σάν
ἀσήμι. Τότε θά προσφέρουν στόν Κύριο

θυσίες μέ τόν ὀρθό τρόπο. Κι ὁ Κύριος θά εὐαρεστηθεῖ μέ τίς θυσίες τοῦ Ἰούδα καί τῆς Ἱερουσαλήμ, ὅπως στά ἀρχαῖα χρόνια, τόν παλιό καιρό (Μαλ 3:2-4).

Κοινός τόπος τοῦ προφητικοῦ κηρύγματος εἶναι ἡ ἀναμονή νέας ἐπέμβασης τοῦ Θεοῦ στήν ἱστορία τοῦ λαοῦ του, ἡ ὁποία δηλώνεται μέ τούς ὅρους *ἡμέρα Κυρίου*, *ἡμέρα ἐκεῖνη*, *ἡμέρα ἐπισκοπῆς* καί περιγράφεται μέ ἰδιαίτερα δραματικά χαρακτηριστικά, τόσο ὡς ἔναρξη τῆς ἔνδοξης βασιλείας τοῦ Θεοῦ ὅσο καί ὡς ἡμέρα δίκαιης κρίσης καί ἐκδήλωσης τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ. Ἦδη ἀπό τόν 7 π.Χ. αἰ. ὁ προφήτης Ἀμώς ἀντιπαραθέτει στίς ἐσφαλμένες ἀντιλήψεις τῶν Ἰσραηλιτῶν, οἱ ὁποῖοι, ἐμπιστευόμενοι τό προνόμιό τους ὡς ἐκλεκτός λαός τοῦ Θεοῦ, ἀνέμεναν τήν ἡμέρα Κυρίου σάν ἡμέρα δόξας γι' αὐτούς, τή διαβεβαίωση ὅτι ἡ ἐπέμβαση τοῦ Θεοῦ στήν Ἱστορία δέν θά εἶναι μέρα θριάμβου τοῦ λαοῦ, μέρα χαρᾶς καί φωτός, ἀλλά μέρα ὀργῆς τοῦ Θεοῦ κατά τῶν ἀμαρτιῶν τοῦ Ἰσραήλ· θά εἶναι μέρα σκότους, δακρύων, σφαγῆς καί τρόμου (Ἀμω 5:18-20· 8:9, 10, 13) καί τήν ἴδια θέση διατυπώνουν καί οἱ ἐπόμενοι προφῆτες (πρβλ Ἦσα 2:10-21· Ἰεζ 22:24· Θρη 2:22· Σοφ 1:14-18· Ἰωη 1:15-20· 2:1-11). Σέ ὅλα αὐτά τά κείμενα ὑπόκειται ἡ ἀπειλή ἐχθρικής ἐπιδρομῆς τῶν Ἀσσυρίων ἢ τῶν Βαβυλωνίων. Κατά τήν περίοδο τῆς αἰχμαλωσίας, ἡ ἀναμονή τῆς «ἡμέρας Κυρίου» καθίσταται καί πάλι ἀντικείμενο ἐλπίδας· μετά τήν τιμωρία τοῦ Ἰσραήλ, ὁ θυμός τοῦ Θεοῦ θά πέσει πάνω στους καταπιεστές τοῦ λαοῦ του. Ἔτσι ἡ ἡμέρα Κυρίου θά σημάνει τήν ἀποκατάσταση τοῦ Ἰσραήλ, καθώς θά εἶναι ἡ μέρα τοῦ τελικοῦ

ἀγῶνα τοῦ Θεοῦ ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν του, μιᾶ κρίση πού θά φέρει τή νίκη στους δικαίους καί τήν καταστροφή στους ἀμαρτωλούς, ὅπως ἀκριβῶς περιγράφεται στό τελευταῖο κεφάλαιο τοῦ βιβλίου τοῦ προφήτη Μαλαχία (Μαλ 3,19-23).

Οὔτε ἀπό αὐτήν τήν αἰσιόδοξη περιγραφή ἀπουσιάζουν τά δραματικά στοιχεία. Ὁ προφήτης, μετά τήν ἐντονότατη κριτική του κατά τοῦ ἱερατείου γιά διαφθορά καί ἔλλειψη ὑπακοῆς στό θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὀραματίζεται τή δράση τοῦ «ἀγγελιοφόρου τῆς διαθήκης» ὡς περίοδο δοκιμασίας καί καθαρισμοῦ πού θά προετοιμάσει ἱερατεῖο καί λαό γιά τήν ὀρθή λατρεία τοῦ Θεοῦ καί τήν ἀνανέωση τῆς σχέσης του μαζί του. Τά πῶ ἰσχυρά καθαριστικά, φωτιά καί ποτάσα, θά χρησιμοποιηθοῦν γιά τόν καθαρισμό τοῦ λαοῦ. Εἶναι χαρακτηριστικό στήν προκειμένη περίπτωση τό λογοπαίγνιο τοῦ προφήτη ἀνάμεσα στίς ὁμόηχες ἐβραϊκές λέξεις· γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς καθαρότητος τοῦ λαοῦ πού προϋποτίθεται γιά τή συμμετοχή του στή λατρεία τοῦ Θεοῦ, ὅπως προβλέπει ἡ «διαθήκη» (μπερίθ) ἀπαιτεῖται νά χρησιμοποιηθεῖ «ποτάσα» (μπορίθ).

Ἡ ἀνάγνωση τοῦ κειμένου αὐτοῦ στόν τελευταῖο πανηγυρικό Ἑσπερινό τοῦ λειτουργικοῦ ἔτους λειτουργεῖ ὡς προειδοποίηση καί πρόκληση γιά τούς πιστούς ὄλων τῶν ἐποχῶν. Οἱ πολιτικές δυνάμεις τῆς ἐποχῆς κατόρθωσαν νά κλείσουν τό στόμα τοῦ τελευταίου προφήτη ἀποκεφαλίζοντάς τον, τό μήνυμά του ὅμως ἤχει ἀκόμα ἐπίκαιρο, δυό χιλιάδες χρόνια μετά· τό νέο λειτουργικό ἔτος πού ἀνατέλει πρέπει νά βρεῖ τούς πιστούς ἔτοιμους νά ὑποδεχτοῦν τόν Χριστό.

Ἐναλλαγή καί ἐπανάληψη στή θεία Λατρεία (β')

Τοῦ Παναγιώτη Ἰ. Σκαλτσῆ
Ἄναπλ. Καθηγητῆ Α.Π.Θ.

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ τῆς ἐναλλαγῆς, ἀλλά καί ἐπανάληψης λειτουργικῶν στοιχείων δέν παρατηρεῖται μόνο στίς Ἀκολουθίες τοῦ Νυχθημέρου, ἀλλά καί σέ ἄλλες πτυχές τῆς θείας Λατρείας, ὅπως π.χ. τό Ἑορτολόγιο, τά ἱερά Μυστήρια, τή θεία Λειτουργία. Ἔτσι βλέπουμε τόν ἐορτολογικό κύκλο νά ἐπαναλαμβάνεται κατ' ἔτος, μέ μία σειρά ὁμως ἐναλλασσόμενων ἐορτῶν Δεσποτικῶν, Θεομητορικῶν καί ἁγιολογικῶν. Στόχος ὄλων αὐτῶν εἶναι νά προβληθεῖ ἡ ἐνότητα τῆς χριστιανικῆς ἐορτῆς ὡς μνήμη «τῆς τοῦ Λόγου σαρκώσεως καί τῆς ἡμῶν θεώσεως»¹⁴. Οἱ διάσπαρτες μέσα στό ἔτος ἐκκλησιαστικές ἐορτές ἀποτελοῦν ἀκριβῶς κέντρα πού ὀργανώνουν σέ μία καινούργια διάσταση τόν χρόνο. Τοῦ δίδουν νέα κατεύθυνση καί νέα προοπτική μεταμορφώνοντάς τον σέ διαρκές παρόν, τό «νῦν» τῆς σωτηρίας, τό «σήμερον» τῆς θείας χάριτος¹⁵.

Ἐνδιαφέρον εἶναι ἐπίσης τό ὅτι στή λειτουργική παράδοση ρυθμίζονται ἐσωτερικά στοιχεία τῶν ἐορτῶν, μέ ξεχωριστό νόημα καί συμβολισμό ὅσον ἀφορᾷ στήν ἐναλλαγή ἢ ἐπανάληψή των. Ἡ περίπτωση π.χ. τῆς ἄλλοτε ὀρθίας καί ἄλλοτε γονυκλινοῦς στάσης τοῦ ἀνθρώπινου σώματος ἔχει νά κάνει μέ τό πνεῦμα κάθε περιόδου (π.χ. Μ. Σαρακοστή – Πεντηκοστή), ἀλλά καί τῆς

ἐναργοῦς ὑπόμνησης τοῦ «ἀπό τῶν παρόντων ἐπί τά μέλλοντα»¹⁶ προσανατολισμοῦ τῆς ζωῆς μας. Ἡ ἐπανάληψη ἐπίσης τοῦ «Κύριε ἐλέησον», ἄλλοτε τρεῖς, ἄλλοτε 12¹⁷ ἢ 40¹⁸ καί ἄλλοτε πεντακόσιες ἢ 1271 φορές, ὅπως συμβαίνει στήν ἐορτή τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ ἔχει τό νόημα τῆς βαθιᾶς ἀναζήτησης τοῦ θείου ἐλέους καί κατά συνέπεια τῆς ἐκζήτησης, κατά τόν ἱερό Καβάσιλα, τῆς ἴδιας τῆς βασιλείας Του¹⁹.

Στά ἱερά Μυστήρια ἐπίσης ἔχουμε συγκεκριμένα παραδείγματα ἐπανάληψης ὀρισμένων στοιχείων προκειμένου νά ἀναδειχθεῖ ἡ ἱερότητα τῆς στιγμῆς καί ἡ θεολογία τῶν τελουμένων. Ἡ τριπλή π.χ. ἐπανάληψη τῶν προβαπτισματικῶν πράξεων «συντάσσομαι», «ἀποτάσσομαι» κ.λπ. γίνεται «εἰς βεβαίωσιν τῆς ἀποταγῆς τοῦ ἐχθροῦ» καί «εἰς τιμῆν τῆς ἁγίας Τριάδος, ἣτις πάντα βεβαίωτε καί τελειοῖ»²⁰. Ἡ τριπλή ἐπίσης κατάδυση τοῦ βαπτιζομένου στό νερό ἀνακηρύττει «τάς τρεῖς ὑποστάσεις ... ἐν μιᾷ θεότητι» καί παραπέμπει στήν «τριήμερον ταφήν καί τήν ἀνάστασιν ... τοῦ ὑπέρ ἡμῶν σαρκί σταυρωθέντος καί ἀναστάντος»²¹. Στό Γάμο ἔχουμε τό τριπλό «ἀρραβωνίζεται» ἢ «στέφεται», ἀλλά καί τήν τριπλή εἰσόδευση, περιφορά τῶν νεονύμφων, τόν ἱερό χορό δηλαδή. Καί ἐδῶ οἱ συμβολισμοί παραπέ-

μπουν στήν Ἁγία Τριάδα στό ὄνομα τῆς ὁποίας στέφεται τό νέο ζευγάρι, ἀλλά καί στήν ἀέναη πορεία του πρός τήν τοῦ Θεοῦ βασιλεία²².

Δέν πρέπει νά ξεχνᾶμε ἐπίσης ὅτι ὅλα τά Μυστήρια εἶναι ἐπαναλαμβανόμενα, καί αὐτό ἔχει τή σημασία του, ἐκτός ἀπό τό Βάπτισμα καί τήν Ἱερωσύνη· «Ἐμοί δέ δοκεῖ –γράφει ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης– ὅτι διά τοῦτο ταῦτα μόνα δέν διπλασιάζονται εἰς μίαν καί τήν αὐτήν ζωὴν τῶν ὑποδεχομένων αὐτά, διατί γίνονται εἰς τύπον τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου, ὅστις ἅπαξ γεγονώς, οὐκ ἔτι διπλασιάζεται. Οἱ μέν γάρ βαπτιζόμενοι εἰς τόν θάνατον τοῦ Κυρίου βαπτίζονται... οἱ δέ ἱερεῖς ... ἐπειδή ἐκτυποῦσι τόν πρῶτον καί μέγαν ἱερέα, ὅς εἰσῆλθεν ἐφ' ἅπαξ εἰς τά ἅγια, αἰωνίαν λύτρωσιν εὐράμενος κατά τόν Παῦλον»²³.

Ὅσον ἀφορᾶ ἰδιαίτερα στή θεία Λειτουργία εἶναι γεγονός ὅτι ὡς πρός τή δομή της ἔχει μία θαυμάσια ἀκολουθία – ἐναλλαγή ἐπί μέρους στοιχείων τῶν ὁποίων τό νόημα στοχεύει στό νά ἀναδείξει τήν ἀλήθεια ὅτι «Τά δέ ἐν τῇ τελετῇ τῶν δώρων γινόμενα εἰς τήν τοῦ Σωτῆρος οἰκονομίαν ἀναφέρεται πάντα»²⁴. Ὁ Χριστός δηλαδή στή θεία Λειτουργία προφητεύεται μέ τά Ἀντίφωνα, ἢ ἐπί γῆς παρουσία του εἰκονίζεται μέ τή μικρὴ εἴσοδο καί τά ἀναγνώσματα, ἢ πορεία του πρός τό πάθος μέ τήν μεγάλη εἴσοδο. Ὁ θάνατος δέ καί ἡ Ἀνάστασις «ἀναμιμνήσκονται» κατά τήν ἁγίαν Ἀναφορά, ὅπως καί ἡ Ἀνάληψη μέ τήν μεταφορά τῶν τιμίων δώρων στήν Πρόθεση μετά τό «πάντοτε νῦν καί ἀεί...»²⁵.

Κατά τή Μεγάλῃ Τεσσαρακοστῇ τε-

λοῦνται οἱ Λειτουργίες τῶν Προηγιασμένων τίς καθημερινές καί τοῦ Μεγάλου Βασιλείου τίς Κυριακές. Στή δευτέρῃ ὑπάρχει ἡ δυνατότητα ἐναλλαγῆς τῆς ὀπισθαμβώνου εὐχῆς ὡς ἔκφραση τῆς ποικιλίας στήν ὅλη ἀτμόσφαιρα, κάτι πού ἡ Ἐκκλησία κατά τόν καθηγητὴ Ἰωάννη Φουντούλη, πρέπει νά τό ἐπιδιώκει²⁶. Ἐσωτερικά στό κείμενο ὅλων τῶν Λειτουργιῶν ὑπάρχουν διάφορα παραγγέλματα, ὅπως «σοφία», «πρόσχωμεν», «ἐν εἰρήνῃ Χριστοῦ ψάλλωμεν», «ὀρθοί» κ.ἄ., τά ὁποία ἐπαναλαμβάνονται ἀπό τόν διάκονο ἢ τόν ἱερέα μέ σκοπὸ νά ἀντιμετωπισθεῖ ὁ κίνδυνος τῆς λήθης καί τοῦ σκορπίσματος τοῦ νοῦ ἔξω ἀπό τά δρώμενα· «χρεία δέ –σημειώνει ὁ ἱερός Καβάσιλας– τῆς ἔξωθεν ὑπομνήσεως, ἵνα συνεχῶς ὑπὸ τῆς λήθης συλωμένον τόν ἡμέτερον νοῦν, καί περιελκόμενον εἰς ματαίας μερίμνας ἀναλαμβάνειν δυνώμεθα πάλιν»²⁷.

Εἶναι λοιπόν πλοῦτος καί εὐλογία ἡ ἐπανάληψη τῶν ἰδίων Ἀκολουθιῶν σέ καθημερινή βάση, καθὼς καί ἡ ἐντὸς αὐτῶν ἐναλλαγή συγκεκριμένων ἀνανεώνει τόν ἄνθρωπο, τόν γαληνεύει, τόν ὀριμάζει πνευματικά καί τόν μεταμορφώνει ἐν Χριστῷ ἀφοῦ διά τῶν τελουμένων λειτουργεῖται πάντοτε τό ἴδιο μυστήριον τῆς ἐν Χριστῷ οἰκονομίας καί σωτηρίας μας. Εἶναι θά λέγαμε νόμος λειτουργικός τόσο ἡ ἐπανάληψη, ὅσο καί ἡ ἐναλλαγή «ἐν ταῖς εὐχαῖς, ἐν ταῖς ἐπικλήσεσιν ..., ἐν τάξει καί ἀκολουθίᾳ ... ἐν τῷ τοῦ χρόνου μήκει καί τῇ βραδύτητι, ἐν πλήθει καί ὀλιγότητι»²⁸. Καί τοῦτο διότι ἡ ἑτερότης καί παραλλαγὴ δέν ἐμποδίζει «τὴν ἐνοειδῆ καί θεοποιὸν χάριν τοῦ Πνεύματος»²⁹.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

14. ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Λόγος εις τό Γενέσιον τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου*, PG 96, 676B.
15. Βλ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Ι. ΣΚΑΛΤΗ, «Θεολογική προσέγγιση τῆς χριστιανικῆς γιορτῆς», ἐν *Λειτουργικές Μελέτες I*, σσ. 183, 207. ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ν. ΦΙΛΙΑ, *Ἡ ἔννοια τῆς «ὀγδοῆς ἡμέρας» στή Λατρεία τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας*, ἐκδ. Γρηγόρη, Ἀθήνα 2001, σσ.219-261. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΣΚΡΕΤΤΑ (Ἀρχιμ.), *Χῶρος καί χρόνος στή λειτουργική θεολογία τοῦ Συμεῶν Θεσσαλονίκης. Ρεαλισμός καί Σύμβολο* [Σειρά: Κανονικά καί Λειτουργικά 8], ἐκδ. «Μυθονία», Θεσσαλονίκη 2013, σσ. 261-279.
16. ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, *Περί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος*, PG 32, 192B.
17. «Διά τό δωδεκάωρον τῆς νυκτός ὡς καί τῇ ἡμέρᾳ διά τό αὐτῆς δωδεκάωρον» (ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, *Διάλογος...*, ΤΕ', PG 155, 557C).
18. «Ὡς θυσίαν ἀποδεκατώσεως τῶν ἡμερῶν ἡμῶν καί ὥρῶν τῶ Θεῷ προσκομιζομεν» (ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, *Διάλογος...*, ΤΗ', PG 155, 560C).
19. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΒΑΣΙΑ, *Εἰς τήν θεϊάν Λειτουργίαν καί περί τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, εἰσαγωγή-κείμενον-μετάφρασις-σχόλια* ὑπό Παν. Κ. Χρήστου, Φιλοκαλία τῶν νηπτικῶν καί ἀσκητικῶν, Θεσσαλονίκη 1979, σ.89.
20. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, *Διάλογος...*, ΞΒ', PG 155, 217D.
21. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, *Διάλογος...*, ΞΓ', PG 155, 228D.
22. Βλ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Ι. ΣΚΑΛΤΗ, «Οἱ συμβολισμοί στήν Ἀκολουθία τοῦ Γάμου», ἐν *Λειτουργικές Μελέτες I*, σσ. 109-116 καί 127-129.
23. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Πηδάλιον*, σ.90.
24. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΒΑΣΙΑ, ὁ.π., σ. 40 (=PG 150, 373A).
25. Βλ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Ι. ΣΚΑΛΤΗ, «Ἡ θεία Λειτουργία: Συγκεφαλαίωση τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Οἰκονομίας», ἐν *Ἱερουργοί καί Φιλοθεάμονες. Κεφάλαια Ἱστορίας καί Θεολογίας τῆς Λατρείας*, ἐκδ. Δέσποινα Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2014, σσ. 525-562.
26. ΙΩΑΝΝΟΥ Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, *Ἀπαντήσεις εἰς Λειτουργικάς Ἀπορίας*, τόμ. Β', Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 1989, σ. 63.
27. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΒΑΣΙΑ, ὁ.π., σ. 121 (=PG 150,413D). Βλ. καί ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Μνήμη καί λήθη στή θεία Λειτουργία*, ἐκδ. «Λύχνος», Ἀθήνα 1989, σ. 30. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Ι. ΣΚΑΛΤΗ, «Τά διακονικά παραγγέλματα καί ἡ στάση τῶν πιστῶν στή θεία Λειτουργία», ἐν *Λειτουργικές Μελέτες II*, ἐκδ. Π. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2006, σσ. 119-172.
28. ΜΕΓΑΛΟΥ ΦΩΤΙΟΥ, *Ἐπιστολή β' ἀπολογητική*, PG 102, 608.
29. ΜΕΓΑΛΟΥ ΦΩΤΙΟΥ, ὁ.π., PG 102, 108. Βλ. καί ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ, «Τό σταθερό καί τό μεταβλητό στήν Ὁρθόδοξη Λατρεία», ἐν *Θεολογία* 70(1) (1999) 7-55.

Ἀμπελάκια (τιμῆμα τοιχογραφίας ἀπό τό σπίτι τοῦ Γ. Σβάρτζ)

45. Βασικά θέματα τῆς κατήχησης Ἐγώ καί ἡ Ἐκκλησία (ΣΤ΄):

ὁ Κλῆρος καί ὁ λαός

π. Ἀλεξάνδρου Σ. Καριώτογλου

Δρος Θεολογίας

ΕΧΟΥΜΕ ἤδη ἀναφέρει πολύ σύντομα τόν ρόλο τῶν κληρικῶν μέσα στό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας. Ὡστόσο, ἐπειδή τό θέμα δέν ἐξαντλεῖται τόσο εὐκολα, ἔπρεπε νά γνωρίζουμε καί ὀρισμένα ἄλλα στοιχεῖα σχετικά μέ τή σχέση κληροῦ καί λαοῦ.

Σημεῖο ἐκκίνησης εἶναι ἡ βασική ἀλήθεια, ὅτι οἱ κληρικοί εἶναι οἱ διαχειριστές τῆς ἐντολῆς πού ἔδωσε ὁ Κύριος στούς μαθητές Του νά πορευθοῦν σέ ὅλο τόν κόσμο, νά κηρύξουν τό μήνυμα τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ καί νά ἐντάξουν στό Σῶμα Του, δηλαδή στήν Ἐκκλησία, καθέναν πού θά ἐπιθυμοῦσε νά βαπτιστεῖ στό ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδας καί νά μετέχει τοῦ οὐρανίου Δείπνου τῆς Βασιλείας. Ἐδῶ θά χρειαστεῖ νά ὑπενθυμίσουμε κάτι πολύ βασικό πού ἀναφέρει ὁ Π. Εὐδοκίμωφ: «Ὁ Χριστός δέν μεταβιβάζει τίς προσωπικές του ἐξουσίες στούς ἀποστόλους, πράγμα πού θά σημαίνει τήν ἀπουσία του. Ἡ εἰκόνα τῆς Πεντηκοστῆς τονίζει τήν παρουσία τοῦ Ἀρχηγοῦ, τῆς κεφαλῆς τοῦ Σώματος, μέ μιᾶ θέση, πού προορίζεται γιά τόν Χριστό, ἐπικεφαλῆς τῶν ἀποστόλων. Ἡ εὐχή τοῦ ἐπισκόπου κατά τήν χειροτονία τοῦ διακόνου τό κάνει αὐτό σαφές: «οὐ γάρ ἐν τῇ ἐπιθέσει τῶν ἐμῶν χειρῶν, ἀλλά ἐν τῇ ἐπισκοπῇ τῶν πλουσίων σου οἰκτιρμῶν δίδοται ἡ χάρις τοῖς ἀξίοις

σου». Ἡ ἐπίθεση τῶν χειρῶν εἶναι ἀπαραιτήτη, ἀλλά γιά νά μεταδώσει τά χαρίσματα, πού προέρχονται ἀπό τήν θεία πηγῆ. Δέν πρόκειται διόλου γιά προνομία ἐνός ἀπό τούς ἀποστόλους ἢ τῆς συνόδου τῶν ἐπισκόπων (συλλογικός παπισμός)· πρόκειται γιά τήν παρουσία τοῦ μόνου Ἀρχιερέως, τοῦ Χριστοῦ»¹.

Εἶναι ἐντελῶς φυσικό νά θεωροῦνται οἱ κληρικοί ἀπό τόν λαό πρόσωπα πού στέκουν πολύ ψηλά στίς συνειδήσεις τους, ὄχι ἀπλῶς σεβαστά, ἀλλά διαχειριστές τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Καί εἶναι ἐντελῶς φυσικό νά ὑπάρχουν ὑψηλές ἀπαιτήσεις ἀπό τούς κληρικούς ὡς πρός τήν προσωπική τους ζωή, τή στάση τους ἀπέναντι σέ ὅλα σχεδόν τά προβλήματα τῆς ζωῆς καί τόν τρόπο πού διαχειρίζονται πολλά θέματα προσωπικῆς φύσεως καί κοινοῦ ἐνδιαφέροντος. Δέν συμβαίνει πάντοτε ἔτσι. Αὐτό θά χρειαζόταν νά τό ἐπισημαίνουμε στούς κατηχούμενους, ἔτσι ὥστε νά μὴν διατηροῦν, ὅπως συμβαίνει συνήθως, μιάν ἰδανική εἰκόνα γιά τούς κληρικούς. Δέν χρειάζεται νά ὑποβιβάζεται ἡ εἰκόνα γι' αὐτούς, ἀλλά νά ὑπάρχει στό νοῦ τοῦ κατηχούμενου ἡ βεβαιότητα, ὅτι μπορεῖ νά συναντήσει καί ὄχι τόσο ἰδανικές καταστάσεις στή σχέση του μέ ἕνα μικρό ἀριθμό κληρικῶν. Αὐτό μπορεῖ νά ὀφείλεται στό ὅτι κάποιοι κληρικοί δέν ἔχουν καί

δέν φροντίζουν για τήν κατάλληλη παιδεία τους, τή μόρφωσή τους καί τήν πνευματική τους καλλιέργεια, ἤ οἱ ἴδιοι ἐνδέχεται νά ἀντιμετωπίζουν προσωπικά προβλήματα, τά ὁποῖα ἀδυνατοῦν νά διαχειριστοῦν.

Ἐπειδή πολλές φορές οἱ θεωρίες κουράζουν θά ἤθελα νά μοιραστῶ μέ τούς φίλους ἀναγνώστες δύο πρόσφατες ἐμπειρίες μου ἀπό τήν παραμονή μου στήν ἰδιαίτερη πατρίδα, τή Σάμο. Ἄναμεσα στούς πρόσφυγες πού πέρασαν στό νησί ἦταν καί ἕνας νέος 24 ἐτῶν ἀπό τό Ἰράν. Τό Ἰράν δέν ἔχει πόλεμο, ἀλλά ἔχει ἕνα ἐσωτερικό πόλεμο. Οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖ δέν ἐπιτρέπεται νά ἔχουν πολλές ἐπαφές μέ τό δυτικό κόσμο. Τό ἰντερνέτ παραχωρεῖται κάθε τόσο γιά λίγη ὥρα καί ὁποιος προλάβει μαθαίνει. Ὁ νεαρός αὐτός πληροφόρηθηκε γιά τήν χριστιανική πίστη. Τοῦ ἔκανε ἰδιαίτερη ἐντύπωση ἡ ἱστορία τοῦ ἀποστόλου Θωμᾶ. Ὅταν ὁ πατέρας του τό ἀντιλήφθηκε τόν κατέδωσε στήν ἰσλαμική ἀστυνομία, ἡ ὁποία τόν συνέλαβε καί γιά νά τόν φοβίσουν σέ πρώτη φάση τοῦ ἔβγαλαν τό νύχι ἀπό τό δάχτυλο τῶν χεριῶν.

Ὁ νεαρός φοβήθηκε τόσο πού ἀποφά-

σισε νά φύγει ἀπό τή χώρα του. Πέρασε τά σύνορα ἤλθε στήν Τουρκία καί πέρασε στό νησί μας. Ἄναζητοῦσε τόν τρόπο νά γίνεи χριστιανός. Οἱ μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβᾶ τόν πλησίασαν φορτικά. Ὅπως τούς εἶπε, ἤθελε νά δεῖ ἕναν κληρικό, μέ ράσα. Στό τέλος ἀναζήτησε τή Μητρόπολη καί ζήτησε ἀπό τόν ἐπίσκοπο νά βαπτιστεῖ. Κατηχήθηκε καί ὁ ἴδιος ὁ ἐπίσκοπος τόν βάπτισε. Ζήτησε νά τόν ὀνομάσουν Θωμᾶ. Τόν πρωτοσύγγελο πού τόν κατήχησε τόν ὀνομάζει ἀπό τότε «πατέρα», «εἶναι ὁ πατέρας μου» λέει.

Ἄναρωτιέμαι κάθε μέρα πού ἔρχεται νά τοῦ κάνω μέ τήν σύζυγό μου ἑλληνικά πόσο ψηλά στήν ἀγνή, ὄντως, ψυχή του ἔχει κάθε κληρικό. Καί δέν θέλω νά φανταστῶ τή στιγμή πού θά μάθαινε κάτι ὄχι εὐχάριστο γιά κάποιον ἀπό ἐμᾶς. Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά εἶναι κανεῖς βέβαιος ὅτι ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πού ὀδήγησε τό Θωμᾶ στήν Ἀλήθεια θά οἰκονομήσει τά πάντα ὥστε ὁ νεαρός αὐτός νά μείνει σταθερός στήν πίστη πού μόνος του ἐπέλεξε περνώντας τόσους κινδύνους. Ἀπομένει μιᾶ δευτέρη ἐμπειρία μου γιά τό ἐπόμενο.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

1. Εὐδοκίμωφ Π.: Ἡ Ὁρθοδοξία, ἔκδ. Β. Ρηγόπουλου, Θεσσαλονίκη 1972, σ. 224.

Ἄργοςτόλι (J. Cartwright)

Ἡ ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας (Θ')

Ἀπό τό κατ' εἰκόνα στό καθ' ὁμοίωσιν

Δημήτρη Μαυρόπουλου

ΣΤΟ περασμένο σημείωμα ἐξετάσαμε τή βιβλική καί ἐκκλησιαστική ἀνθρωπολογία, ἡ ὁποία ἀντιλαμβάνεται τόν ἄνθρωπο ὡς εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Μένει νά δοῦμε πῶς ἀπό τό ὑπαρκτικό κατ' εἰκόνα θά φτάσουμε στό καθ' ὁμοίωσιν, αὐτό πού μέ ἄλλη ὀρολογία ὀνομάζουμε θέωση, καί μάλιστα, κατὰ βιβλική διατύπωση, ὀνομάζουμε κοινωνία μέ τή θεία φύση, ὅπως διατυπώνεται ἀπό τόν ἀπόστολο Πέτρο: «ἵνα [...] γένησθε θείας κοινωνοὶ φύσεως ἀποφυγόντες τῆς ἐν κόσμῳ ἐν ἐπιθυμία φθορᾶς» (Β' Πέτρ. 1.4). Διευκρινίστηκε μάλιστα ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὡς εἰκόνα Θεοῦ προσδιορίζεται ἀπό τόν τρόπο ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, πού εἶναι ἡ τριαδικότητα ὡς κοινωνία προσώπων, δηλαδή ὡς ἀγάπη. Ἡ ἀγάπη ἐπομένως εἶναι συστατικό στοιχεῖο τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης, ἐνῶ κάθε διαστροφή ἢ ἀλλοίωση αὐτῆς τῆς θεμελιώδους συνθήκης τοῦ βίου του ὀφείλεται σέ διαμεσολάβηση, εἴτε τήν ἀντιλαμβανόμενα ὡς ἐνέργεια δαιμονικῶν δυνάμεων, εἴτε ὡς ἐπήρεια τοῦ περιβάλλοντος, εἴτε ὡς ἀσθένεια τῆς φύσεως. Ἄν μάλιστα δεχτοῦμε τό τελευταῖο, ὅτι δηλαδή πρόκειται γιά ἀσθένεια τῆς φύσεως, τότε πρέπει νά ἀναζητηθεῖ ὁ τρόπος θεραπείας της, ὥστε ἡ ἀνθρώπινη φύση νά ἐπανεύρει τήν ἀρχῆθεν συστατική της κατάσταση, ἢ, γιά νά χρησιμοποιήσω

ἐκκλησιαστική ὀρολογία, γιά νά ἐπιστρέψει στό ἀρχαῖο κάλλος (βλ. τή διατύπωση πού κατατίθεται στό δεύτερο Εὐλογητᾶριο τῆς Νεκρώσιμης Ἀκολουθίας: «Ὁ πάλαι μὲν, ἐκ μὴ ὄντων πλάσας με, καί εἰκόνι σου θεία τιμήσας, παρβάσει ἐντολῆς δέ πάλιν με ἐπιστρέψας εἰς γῆν ἐξ ἧς ἐλήφθην, εἰς τό καθ' ὁμοίωσιν ἐπανάγαγε, τό ἀρχαῖον κάλλος ἀναμορφώσασθαι»).

Τό ἔργο αὐτό ἀνέλαβε νά πραγματοποιήσει ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ διά τῆς ἐνανθρωπήσεώς του. Ἡ ἀνθρώπινη φύση τήν ὁποία ἀνέλαβε καί μέ τήν ὁποία ἐνώθηκε ὑποστατικά, εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἀνθρώπινη φύση πού ὡς εἰκόνα Θεοῦ δημιουργήθηκε, καί μάλιστα μέ τήν παγίωση τῆς ὁμοιότητάς, τό «καθ' ὁμοίωσιν». Εἶναι μιὰ θεωμένη φύση τώρα ἐν Χριστῷ, μιὰ σῶα φύση, χωρίς τήν παρουσία ὁποιουδήποτε λάθους, δηλαδή ἀμαρτίας. Ὁ Χριστός, ὡς νέος Ἀδάμ, ὡς Υἱός τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ τά εὐαγγέλια, καινουργεῖ τήν παλαιότητα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, τῆς ὑποχείριας στόν θάνατο, καί εἰσάγει στήν ἱστορία τόν νέο ἄνθρωπο, τόν ἀπαλλαγμένο ἀπό τή φθορά καί τόν θάνατο.

Τό ἐρώτημα πού τίθεται τώρα εἶναι ἡ ἀναζήτηση καί ἡ πραγματοποίηση ἐνσωμάτωσης ἐκάστου ἀνθρώπου σ' αὐτή τή νέα πραγματικότητα, ἐπομένως ἡ εὐρε-

ση τῆς ὁδοῦ πού θά ὀδηγήσει στή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου, στή θέωση. Θά ἔμεινε ἐλλιπής ἢ διαπίστωση ὅτι ὁ ἄνθρωπος φέρει στή φύση του ἀνεξίτηλη τήν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἄν καί ἀμαυρωμένη, ἐάν δέν συμπληρώναμε τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο θά ἐκφραστεῖ καί θά ἐνεργηθεῖ αὐτή ἢ εἰκόνα, πῶς δηλαδή θά γίνει ἐνεργός καί θά ἀκυρώσει τίς στρεβλώσεις καί τίς συγχύσεις. Καί στό σημεῖο αὐτό πρέπει νά ἀναφεροῦμε στήν παρουσία τῶν θείων καί ἄκτιστων ἐνεργειῶν τῆς θεότητος ἐντός τῆς Δημιουργίας, ἢ πρόσκτηση τῶν ὁποίων ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου θά θεραπεύσει τά ἀσθενῆ καί θά ἀναπληρώσει τά ἐλλείποντα, ὀδηγώντας τήν ἀνθρώπινη φύση σέ ἐγχερίστωση.

Τί εἶναι ὅμως οἱ ἐνέργειες, ὅταν ἀναφερόμαστε σέ θεῖες καί ἄκτιστες ἐνέργειες; Πρόκειται γιά δυνάμεις τῆς θεότητος, τίς ὁποῖες ἀντιλαμβάνομαστε ἐν συνόλῳ, ἄν καί συχνά ἐμφανίζονται ἐπιμερισμένες. Προέρχονται ἀπό ὅλη τήν τριαδική θεότητα καί εἶναι μεθεκτές, δηλαδή μπορεῖ νά τίς προσλαμβάνει ἕκαστος τῶν πιστῶν. Ὑπάρχουν οὕτως ἢ ἄλλως στή δημιουργία, καί καλεῖται ὁ ἄνθρωπος νά ἐπιτρέψει τή σχέση μαζί τους. Νά ἐπιτρέψει σημαίνει νά προετοιμάσει τόν ἑαυτό του ὥστε αὐτές οἱ ἐνέργειες νά διαποτίσουν τήν ὑπαρξή του. Ἔτσι θεμελιώνεται ἡ διά βίου ἄσκηση, πνευματική καί σωματική, καί ἀναδύεται ἡ εὐθύνη γιά τή σωτηρία στόν ἴδιο τόν ἄνθρωπο πού ἐν ἐλευθερίᾳ ἀναλαμβάνει τό ἔργο τῆς σωτηρίας του. Ὑπό αὐτό τό πρίσμα ἀντιλαμβάνομαστε τήν πρόσκληση τοῦ Χριστοῦ: «εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν ἀπαρνησάσθω

ἑαυτόν καί ἀράτω τόν σταυρόν αὐτοῦ καί ἀκολουθεῖτω μοι» (Ματθ. 16,24). Τό κρίσιμο ἐπομένως θέμα εἶναι νά ἐπιτρέψουμε στίς θεῖες καί ἄκτιστες ἐνέργειες νά διαποτίσουν τήν ὑπαρξή μας, ἔργο στό ὁποῖο ὅσοι ἐπιτυχῶς εὐδοκίμησαν, ὀδηγήθηκαν στήν ἀγιότητα.

Οἱ ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ περιγράφονται στή βιβλική ἀποκάλυψη ἤδη ἀπό τίς πρῶτες σελίδες τῆς Ἁγίας Γραφῆς, κατ' ἀρχήν ὡς θεία βούληση, ἐν συνεχείᾳ ὡς δημιουργός δύναμη καί τελικά ὡς θεία Πρόνοια. Διά τῶν ἐνεργειῶν του ὁ Θεός γίνεται γνωστός στούς ἀνθρώπους, στούς φίλους του, στό λαό του. Ἔχουμε μάλιστα καί περιγραφές θεοφανειῶν: λόγος, ἦχος, αὔρα, φῶς κ.λπ. Πρέπει ὅμως νά ἐπισημανθεῖ ὅτι τά στοιχεῖα αὐτά δέν προέρχονται ἀπό κτιστές πηγές, ἀλλά φέρουν χαρακτήρα ὑπερβατικό. Π.χ., ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ δηλώνεται ἢ ἀκούγεται ὡς ἀποκάλυψη τοῦ Υἱοῦ του – αὐτός εἶναι πού ὀμιλεῖ στούς Προφήτες. Ἀνάλογα, τό φῶς εἶναι ἄκτιστο, καί τίς περισσότερες φορές δηλώνει παρουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀκόμα καί ἡ λεπτή αὔρα πού ἀντιλαμβάνεται ὁ προφήτης Ἡλίας ὡς παρουσία Θεοῦ, ἔχει ἄκτιστη προέλευση. Τίς περισσότερες μάλιστα φορές οἱ ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ γίνονται ἀντιληπτές ὡς ἐνδιάθετη αἴσθηση. Ἐπίσης, μέσῳ τῶν αἰσθήσεων ἀντιλαμβάνομαστε τά ἀποτελέσματα τῶν θείων ἐνεργειῶν, καί ἔτσι πρέπει νά προσεγγίζουμε τίς ἐξαγγελίες τῶν Προφητῶν ἢ τῶν Ἀποστόλων, ὅπως τή δήλωση τῶν τελευταίων, ὅτι εἶναι μάρτυρες ὅσων εἶδαν, ὅσων ἄκουσαν καί ὅσων φηλάφησαν («ὁ ἀκηκόαμεν, ὁ ἐώρακαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ὁ ἔθεασάμεθα

καί αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν, περι-
τοῦ Λόγου τῆς ζωῆς», Ἰωάν. 1,1).

Ἐνδεικτική εἶναι ἡ περίπτωση πού περιγράφει τό εὐαγγέλιο ὡς θεραπεία τῆς αἰμορροούσας γυναίκα, ὅπου ὁ ἴδιος ὁ Χριστός δηλώνει ὅτι ἀντιλήφθηκε μιά δύναμη νά ἐξέρχεται ἀπ' αὐτόν: «Καί εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· Τίς ὁ ἀψάμενός μου; ἀρνούμενων δέ πάντων εἶπεν ὁ Πέτρος καί οἱ σύν αὐτῷ· Ἐπιστάτα, οἱ ὄχλοι συνέχουσί σε καί ἀποθλίβουσι καί λέγεις τίς ὁ ἀψάμενός μου; Ὁ δέ Ἰησοῦς εἶπεν· Ἦψατό μου τις· ἐγὼ γάρ ἔγνω δύναμιν ἐξελθοῦσαν ἀπ' ἐμοῦ» (Λουκ. 8,45-46).

Ἡ παρουσία αὐτῶν τῶν θείων δυνάμεων, πού ὀνομάζουμε ἄκτιστες ἐνέργειες, δηλώνονται ἐπίσης ὡς θεία Πρόνοια ἢ θεία Χάρη. Εἶναι παροῦσες καί στήν ὕλική δημιουργία, ἀλλά καί στό λογικό πλήρωμα τῆς γῆς, δηλαδή στόν ἄνθρωπο. Καί μάλιστα ὄχι μόνον μέ νοητό τρόπο, ἀλλά καί μέ ὄρατό. Ὅχι μόνον ἐκτός τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά καί ἐντός τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ θεία Χάρη ὑπάρχει εἴτε τό ξέρομε εἴτε δέν τό ξέρομε, εἴτε τό ἀντιλαμβανόμαστε εἴτε δέν τό ἀντιλαμβανόμαστε. Δέν γεννιέται ξαφνικά, ἀπό τό μηδέν, μόνο καί μόνο γιά νά συνδράμει τούς εὐσεβεῖς καί μετά νά παύσει νά ὑπάρχει. Δέν εἶναι κτιστή γιά νά γίνεται καί νά ἀπογίνεται. Εἶναι δύναμη πού προέρχεται ἀπό τήν ἴδια τή θεότητα καί εἶναι παροῦσα διαρκῶς. Ἐνεργεῖ στόν ἄν-

θρωπο ὅταν ὁ ἄνθρωπος τήν ἀποδέχεται, εἴτε μεμονωμένα εἴτε ὡς λαός τοῦ Θεοῦ.

Ἐάν ἔτσι εἶναι τά πράγματα, τότε καταλαβαίνουμε γιάτί ὁ φαλμωδός ἀναφωνεῖ: «Ὡς ἀγαπητά τά σκηνώματά σου, Κύριε τῶν δυνάμεων» (Ψαλμ. 83,2). Ὁ τόπος τοῦ Θεοῦ, τά σκηνώματά του, μπορεῖ νά εἶναι ἓνας ἄνθρωπος ἢ ἓνας λαός. Τόπος τοῦ Θεοῦ μπορεῖ νά εἶναι ἓνα μωρό, ἓνας ἐνήλικας, ἓνας πρεσβύτης. Τόπος τοῦ Θεοῦ μπορεῖ νά εἶναι ἓνα σπουργίτι, ἓνα πετούμενο, τά πάντα. Γιάτί ὁ Κύριος διαποτίζει τά πάντα μέ τίς δυνάμεις του, εἶναι ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων. Ἐνῶ ἐάν ἡ θεία χάρη εἶναι κτιστή, ὅπως τήν ἐρμηνεύει ἡ δυτική θεολογία, τότε ὑπάρχει μιά συναλλαγή μέ τή θεότητα. Γιά νά μπορέσω νά ἐπιτύχω τήν παρουσία τῆς θείας χάρης, πρέπει νά πληρώσω. Γι' αὐτό καί ἔχουμε τήν ἀνάπτυξη τῶν συμπλεγμάτων ἐνοχῆς στή Δύση. Εἶμαι ἀμαρτωλός, ἄρα «πληρώνω» καί ἀποκαθιστῶ τήν εὐνοια τοῦ Θεοῦ.

Γιά τόν ἀπόστολο Παῦλο, ὁ Θεός γίνε-
ται παρών ἄλλοτε ὡς «ὁ ἐνεργῶν ἐν ἡμῖν [...] ὑπέρ τῆς εὐδοκίας» (Φιλ. 2,13), καί ἄλλοτε ὡς «ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ ἢ ἐνεργουμένη ἐν ἐμοί ἐν δυνάμει» (Κολ. 1,29). Κυρίως ὁμως, γιά τόν Παῦλο, ὁ Χριστός εἶναι αὐτός πού συγκεφαλαιώνει τήν παρουσία τοῦ Θεοῦ ὡς δύναμη καί σοφία: «Χριστός Θεοῦ δυνάμεις καί Θεοῦ σοφία» (Α' Κορ. 1,24).

Πρέβεζα (A.G. Saint - Sauveur)

Κυριακή Γ' Ματθαίου

Πρωτ. Γεωργίου Δορμπαράκη
τῆς Ἱ. Μ. Δημητριάδος καί Ἀλμυροῦ

«Εἰ δέ τόν χόρτον τοῦ ἀγροῦ σήμερον ὄντα καί αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον ὁ Θεός οὕτως ἀμφιέννυσιν, πόσω μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι;» (Ματθ. 6, 30)

ΕΝΑΝ ὕμνο στήν πρόνοια τοῦ Θεοῦ συνιστᾶ τό εὐαγγελικό ἀνάγνωσμα τῆς ἡμέρας. Διακηρύσσει διά στόματος Ἰησοῦ Χριστοῦ τό πόσο κοντά μας εἶναι ὁ Θεός, τό πόσο νοιάζεται γιά ἐμᾶς. Παράλληλα, ἀποτελεῖ καί ἕναν αὐστηρό ἔλεγχο τῆς ἀδυναμίας μας: τῆς τύφλωσης πού μᾶς διακατέχει στό νά διαπιστώνουμε τά ἄλλως αὐτονόητα. Εἰδικά ἡ φράση τοῦ Κυρίου ὅτι καί τό ἀγριόχορτο πού δέν τοῦ δίνει κανεῖς σημασία εἶναι ἀντικείμενο τῆς φροντίδας τοῦ Θεοῦ, συμπυκνώνει τή διπλή αὐτή διάσταση τῶν λόγων Του.

1. Ὁ Κύριος λοιπόν εἶναι τραγικά σαφής ὅσον ἀφορᾷ στήν κατάσταση ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων: εἴμαστε ὀλιγόπιστοι. Δέν ἔχουμε τή δυνατότητα δηλαδή νά ἀναγνωρίσουμε τήν παρουσία Του καί στή Δημιουργία πού εἶναι δική Του καί Τοῦ ἀνήκει, πολύ περισσότερο σ' ἐμᾶς τοὺς ἴδιους. Διότι ὁ Κύριος διαβαθμίζει τήν παρουσία καί τήν Πρόνοιά Του: οἱ ἄνθρωποι δεχόμαστε ἀπείρως περισσότερο ἀπό ὅσο ἡ λοιπή δημιουργία τίς ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ. Κι αὐτό βεβαίως γιατί μόνον οἱ ἄνθρωποι πλαστήκαμε «κατ' εἰκόνα καί κατ' ὁμοίωσιν Θεοῦ».

Αὐτό δέν δείχνει μεταξύ ἄλλων καί τό γεγονός τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ; Ἄνθρωπος ἔγινε ὁ Θεός γιά νά σώσει τόν ἄνθρωπο καί μέσω αὐτοῦ καί ὅλη τή φύση. Ὑπάρχει λοιπόν ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ πού προνοεῖ γιά τά πάντα, καί τά ἀψυχα, ὑπάρχει περισσότερη ἐνέργειά Του γιά τά ἔμψυχα, ιδιαίτερη ἀκόμη γιά τοὺς ἀνθρώπους, κατεξοχὴν δέ, ἡ θεοποιός ἐνέργειά Του, γιά τοὺς πιστοὺς καί συνεπεῖς χριστιανούς (ὁσιος Μάξιμος).

2. Αἰτία κατά τόν Κύριο τῆς ὀλιγοπιστίας αὐτῆς εἶναι ἡ ψυχική τύφλωση τοῦ ἀνθρώπου. Τό «ἐν ἡμῖν φῶς», ὁ νοῦς δηλαδή, εἶναι σβηστό, βρισκόμαστε στό σκοτάδι, ὅποτε ἀδυνατοῦμε νά ἐπισημάνουμε τό φῶς τοῦ Θεοῦ. Ὁ Κύριος προκειμένου νά τό καταστήσει σαφές χρησιμοποιεῖ τό παράδειγμα τῆς σωματικῆς τύφλωσης. Ὅπως ὁ σωματικά τυφλός δέν βλέπει τό φῶς τοῦ ἡλίου, κατά τόν ἴδιο τρόπο καί ὁ ὀλιγόπιστος: ὡς ψυχικά τυφλός δέν βλέπει τό πνευματικό φῶς, τήν παρουσία τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ. Τό ἴδιο δέν ἐπεσήμαινε καί γιά τοὺς Φαρισαίους τῆς ἐποχῆς του; Ἐπειδὴ Τόν ἀπέρριπταν, ἐπειδὴ δέν ἔβλεπαν τήν

παρουσία του Θεού στον έρχομό Του, γι' αυτό τους χαρακτήριζε τυφλούς που οδηγούν άλλους τυφλούς, με αποτέλεσμα να πέσουν όλοι μαζί σε λάκκο!

3. Έτσι ή όρθή σχέση μας με τη φύση, αλλά και με τον έαυτό μας και τον συνάνθρωπό μας, είναι αδύνατη χωρίς τη σχέση μας με τον Χριστό. Ο Χριστός είναι Έκείνος που μᾶς ανοίγει τά μάτια για να βλέπουμε τά πάντα στίς όρθές και άληθινές τους διαστάσεις, γεγονός που σημαίνει ότι ό μή έχων σχέση με τον Χριστό έχει κολοβωμένη και έλλιπη όραση τής πραγματικότητας, κατά συνέπεια οί έπισημάνσεις του για τον κόσμο και τον άνθρωπο, όσο πιθανόν σωστές κι άν είναι, μοιάζουν με τήν πραγματικότητα που έπισημαίνει ένας τυφλός άνθρωπος καθώς ψαχουλεύει μέσα στό σκοτάδι: διαπιστώνει άληθινά πράγματα, αλλά διαρκώς του διαφεύγει τό όλον. Ό,τι συμβαίνει ίσως και με τήν έπιστήμη, που άδυνατεί από μόνη της να διείδει τό νόημα του κόσμου.

4. Τό ζητούμενο λοιπόν για να αρχίσουμε να βλέπουμε σωστά και ύγιως τά πράγματα και τον έαυτό μας, να τά βλέπουμε δηλαδή μέσα στην προοπτική τής άπαρχής δημιουργίας και μέσα στό νόημά τους, είναι να άποτινάξουμε τήν ψυχική μας τύφλωση. Νά βρούμε τό φώς του Θεού που θά μᾶς διανοίξει τους όφθαλμούς. Νά πιστέψουμε δηλαδή στον Χριστό. Η πίστη σ' Έκείνον μόνον, όσον και άν άκούγεται άπόλυτο, συνιστά τό φώς του νοϋ και τής συνείδησής μας, που μᾶς δίνει τή δυνατότητα να

δοϋμε και τον Θεό όπουδήποτε. Κι αυτό σημαίνει ότι πρώτον· ή ικανότητα να δοϋμε τον Θεό έξω από έμᾶς –στή φύση και στον συνάνθρωπο– περνάει μέσα από τήν άπόκτηση τής ικανότητας να Τόν βλέπουμε μέσα μας: άν δέν έχουμε Θεό έμείς, δέν μπορούμε και να Τόν δοϋμε άλλοϋ. «*Έν τῷ φωτί Σου όφθόμεθα φώς*». Και δεύτερον· άπαιτείται ό άνθρωπος να αναζητεί γνήσια τον Θεό. Όσο ή αναζήτηση του Θεού συνιστά τήν προτεραιότητά μας Έκείνος έρχεται προς έμᾶς και διανοίγει τους όφθαλμούς τής ψυχής μας, εντάσσοντάς μας ενεργά μέσα στό ζωντανό σῶμα Του, τήν Έκκλησία.

Σ' έναν κόσμο τραγικά ανασφαλῆ και φοβισμένο, λόγω πρωτίστως τής άπιστίας του στην Πρόνοια του Θεού, τά λόγια του Κυρίου έρχονται σάν βάλασμα στίς ψυχές: ό Θεός μᾶς άγαπά και μᾶς φροντίζει. Μπορεί οί αισθήσεις μας να βλέπουν τήν τραγωδία, μπορεί οί είδήσεις να μᾶς βομβαρδίζουν με καταστροφικά σενάρια, προκαλώντας μας τήν αίσθηση ότι πέφτουμε στό κενό, όμως πίσω από όλα στέκει ή καρδιά του Πατέρα. «Και οί τρίχες τής κεφαλῆς μας είναι άριθμημένες» λέει ό Κύριος. Τό κενό βρίσκεται μέσα μας. Η τραγωδία είναι τό σύμπτωμα τής πεσμένης στην άμαρτία ανθρωπότητας. Ο Θεός όμως ύφίσταται και μᾶς κρατάει, δημιουργώντας άδιάκοπα τίς συνθήκες προκειμένου να Τόν βλέπουμε και να Τόν ζοϋμε. Και οί συνθήκες αυτές είναι τελικώς μία: ή μετάνοια και ή έπιστροφή μας στον Κύριο.

Κυριακή Γ' Ματθαίου

(Ρωμ. 5, 1-10· Ματθ. 6, 22-23)

Ἄρχιμ. Παντελεήμονος Τσορμπατζόγλου

Δρος Θ., Βυζαντινολόγος

Ἰ. Προϊσταμένου Ἱ. Ν. Ἀγ. Ἀναργύρων Ψυρρῆ

Η ΔΙΚΑΙΩΣΗ τοῦ ἀνθρώπου ἔναντι τοῦ Θεοῦ ἀποτελοῦσε, καί ἀποτελεῖ παντοτινό ζητούμενο. Ἐξ ἀρχῆς, τὰ αἰσθήματα ἐνοχῆς πού αἰσθανόταν ὁ μεταπτώτικὸς ἄνθρωπος προσπάθησε νὰ τὰ διασκεδάσει μὲ παντοίους τρόπους καί νὰ ἐκφράσει τὴν μεταμέλειά του μέσα ἀπὸ τίς ἐξευμενιστικὲς θυσίες καί τίς δωρεές πρὸς τὸν Θεό. Τό θρησκευτικὸ συναίσθημα, λοιπόν, δέν εἶναι τίποτα περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀνάμνηση καί νοσταλγία τοῦ ἀνθρώπου γιὰ ἐκείνη τὴν παραδείσια πληρότητα, ὅπου βασιλεύαν ἡ εἰρήνη μὲ τὸν Θεό, ἀλλὰ καί συνείδηση τῆς ἀποστασίας ταυτόχρονα. Γι' αὐτὸ ἀναγνωρίζεται ὡς ἔμφυτο στὸν ἄνθρωπο καί δημιουργεῖ ὅλα τὰ γνωστὰ ἐπιφαινόμενα τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς. Ἀσχέτως, πάντως, ὀνομασίας ὅλες οἱ θρησκείες ἐπιζητοῦν τὰ ἴδια πράγματα, δηλαδή τὴν δικαίωση καί τὴν εὐαρέσκεια τοῦ Θεοῦ. Ἀλλά, ὅσα κι ἂν ἔκανε ἢ κάνει ὁ ἄνθρωπος, ἀσχέτως ἐποχῆς ἢ πολιτισμοῦ, πάντα παραμένει τὸ μεγάλο ἐρωτηματικὸ μέσα του, ἂν οἱ θυσίες καί προσφορές του εἶναι εὐπρόσδεκτες ἀπὸ τὸν Θεό.

Ἀπὸ ὅλες τίς θρησκείες ἡ μόνη πού διακρινόταν γιὰ τὴν ἰδιομορφία της ἦταν ἡ Ἰουδαϊκὴ, διότι ἦταν ἀποτελεσματικὴ ἀποκαλύψεως κι ὄχι ἀνθρωπίνης ἐπινοήσεως· ὅταν ὁ Θεὸς μίλησε στὸν

Ἀβραάμ καί μετὰ στοὺς ἄλλους γενάρχες μὲ ἀποκορύφωμα τὴν παράδοση τοῦ Νόμου στὸν Μωυσῆ δημιουργήθηκε αἴσθησις Διαθήκης ἀνάμεσα στὸν Ἰσραηλιτικὸ λαὸ καί στὸν Θεό. Ὁ Νόμος, ὅμως, δέν ἔφερε τὴν σωτηρία, παρά μόνον τὴν ἐπίγνωση τῆς ἁμαρτίας καί σκοπὸ εἶχε νὰ προετοιμάσει τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαὸ γιὰ τὴν ἔλευση τοῦ Μεσσία, τοῦ μόνου Σωτῆρα.

Τὸ «πρόβλημα» τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου ἦταν ὅτι δημιουργοῦσε κοινωνικὴ ἠθικὴ, ἢ ὅποια μὲ τὴν σειρά της προκαλοῦσε τὴν ψευδαίσθησις τοῦ ἱκανοῦ καί ἀναγκαίου γιὰ τὴν σωτηρία. Ἡ τήρησις τοῦ Νόμου ἄφηνε τὴν ἐντύπωση στὸν Ἰουδαῖο ὅτι εἶχε ἐκπληρώσει τίς συμβατικὲς ὑποχρεώσεις του πρὸς τὸν Θεὸ καί συνεπῶς ἡ δικαίωση ἦταν δικαίωμα καί ὄχι χάρισμα. Ἡ προσευχὴ τοῦ Φαρισαίου, ἄλλωστε στὴν γνωστὴ παραβολὴ (Λουκ. 18, 10-14), εἶναι ἀποκαλυπτικὴ τῆς ιδέας πού εἶχαν οἱ ἄνθρωποι γιὰ τίς σχέσεις τους μὲ τὸν Θεό· ὁ Θεὸς φαίνεται νὰ ὀφείλει στοὺς ἀνθρώπους ἐπειδὴ τὸν λατρεύουν!

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς μὲ τὴν ἔλευσὴ Του καί τὴν σταυρικὴ Του θυσία ἔφερε τὴν καταλλαγὴ μεταξὺ ἀνθρώπων καί Θεοῦ, «ὡς ὅτι Θεὸς ἦν ἐν Χριστῷ κόσμον καταλλάσσων ἑαυτῷ, μὴ λογιζόμενος αὐτοῖς τὰ παραπτώματα αὐτῶν, καί θε-

μενος ἐν ἡμῖν τὸν λόγον τῆς καταλλαγῆς» (Β' Κορ. 5,19). Ἡ ἄμεση συνέπεια αὐτῆς τῆς καταλλαγῆς ἦταν ἡ ἀποκατάσταση τῆς θέσεως τοῦ ἀνθρώπου, δηλ. ἡ δικαίωσή του ἔναντι τοῦ Θεοῦ. Γνωρίζει πλέον ὁ ἀνθρώπος, ὅτι ὁ οὐρανὸς εἶναι ἀνοικτός καὶ ὁ Θεὸς τὸν δέχεται καὶ τὸν ἀκούει, ἀφοῦ ὑπάρχει ὁ μεσίτης, ὁ Υἱὸς Του· «ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσητε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου, δώσει ὑμῖν», (Ἰωάν. 16, 23). Ἡ δικαίωση πού προσφέρεται ἀπὸ τὸν Χριστὸ δὲν συνδέεται μὲ τὰ ἔργα ἢ τὴν προσωπικὴ καθαρότητα, ἀλλὰ παρέχεται ὡς δωρεὰ καὶ χάρισμα ἀδιακρίτως σὲ ὅλους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι πιστεύουν στὸν Χριστὸ καὶ τὸν ἀποδέχονται δίχως ἄλλες προϋποθέσεις.

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος μὲ ἔμφαση ὑπογραμμίζει τίς συνέπειες τῆς δικαίωσης αὐτῆς, οἱ ὁποῖες εἶναι ἡ εἰρήνη μὲ τὸν Θεὸ καὶ ἡ παρηγορία ἀπέναντί Του, πού ὅλα αὐτὰ μᾶς δίνουν τὸ δικαίωμα νὰ προσερχόμεθα στὸν θρόνο Του μὲ θάρρος, ἀφοῦ εἴμαστε κληρονόμοι Του καὶ συγκληρονόμοι τοῦ Υἱοῦ Του, (Ρωμ. 5,1-2). Προσθέτει, μάλιστα, ὅτι ὅλα αὐτὰ μᾶς τὰ χαρίζει ὁ Χριστὸς ἐνῶ ἡμασταν ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ· τώρα πού ἔχουμε συμφιλιωθεῖ μὲ τὸν Θεὸ δὲν μπορούμε νὰ φαντασθοῦμε τὸν πλοῦτο τῶν δωρεῶν πού θὰ ἀπολαύσουμε (Ρωμ. 5,9-10). Σχηματικά, λοιπόν, ἡ νέα κατάσταση συνοψίζεται στὸ τρίπτυχο: καταλλαγή - δικαίωση - παρηγορία.

Στὸν ἀντίποδα τῆς νομικῆς ἠθικῆς

εὐρίσκεται τὸ νέο ἦθος πού πηγάζει ἀπὸ τὴν καταλλαγή καὶ ἔχει ὡς ἐπακόλουθο τὴν ἐν Χριστῷ καινὴ ζωὴ. Ἡ μίμηση τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ παράγει νέο εἶδος ἀνθρώπου, τοῦ Χριστιανοῦ. Ὁ Χριστιανὸς εἶναι αὐτὸς πού πέθανε καὶ ἀναστήθηκε ἐν Χριστῷ, μὲ συνέπεια ἡ νέα ζωὴ του νὰ ἔχει ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ. Στὴν νέα κατάσταση, ὁ Νόμος μὲ τίς διατάξεις του δὲν ἔχουν πλέον κανένα νόημα, ἀφοῦ ὁ Χριστιανὸς δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ συμμορφωθεῖ μὲ ἕναν ἐξωτερικὸ κώδικα ἠθικῆς, ἀλλὰ μὲ πρότυπο ζωῆς, τοῦ Χριστοῦ (Γαλ. 5,24). Δὲν χρειάζεται, μὲ ἄλλα λόγια νὰ κάνει πράγματα γιὰ νὰ δείξει τί εἶναι, ἀλλὰ νὰ ζήσει μία ζωὴ γιὰ νὰ καταφανεῖ ποῖος εἶναι! Ἡ καταλλαγή καὶ ἡ δικαίωση πού βιώνονται ἐσωτερικά, ἐξωτερικά καταφαίνονται μὲ τὴν ποιότητα ζωῆς καὶ τὸ θάρρος πού ἐπιδεικνύει στὰ μικρὰ καὶ στὰ μεγάλα τῆς ζωῆς ὁ Χριστιανός, ὅπως φαίνεται στὴν ἐπί τοῦ Ὕρους Ὁμιλία, τμῆμα τῆς ὁποίας διαβάζουμε στὸ σημερινὸ Εὐαγγελικὸ ἀνάγνωσμα. Ὁ τρόπος πού βλέπουμε τὸν κόσμο, ἡ καθαρὴ ματιὰ, εἶναι αὐτὴ πού κάνει τὴν διαφορὰ καὶ ἀποδεικνύει τὴν δύναμη καὶ τὴν ἐμπιστοσύνη στὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ. Ἡ πίστη αὐτὴ χαρίζει στὸν ἀνθρώπο εἰρήνη καὶ χαρὰ καὶ τὸν κάνει πιὸ ἐλεύθερο καὶ ἀπὸ τὰ πουλιά. Τό μυστικὸ, λοιπόν, γιὰ τὴν κατάκτηση ὅλων αὐτῶν εἶναι ἕνα: «ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν».

«Δέν εἶναι ἡ θέληση ἀσφαλές κριτήριο»¹Γιώργου Αἰγινήτη
Ἱστορικοῦ τῆς Τέχνης

ΣΕ πρόσφατη ἐπισκοπική χειροτονία, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος σημείωσε τή διαπίστωση ὅτι «κάθε φορά πού ἔχουμε νά ἐκλέξουμε κάποιον Μητροπολίτη, ὑπάρχουν ἐπιθυμίες, πιέσεις, θελήσεις, οἱ ὁποῖες εἶναι ἀνθρώπινες». Στή συγκεκριμένη ὁμως περίπτωση παρουσιάστηκε κάτι ἐντελῶς διαφορετικό. Ὁ νεοεκλεγείς δέν εἶχε ζητήσει ποτέ στό παρελθόν κάτι περισσότερο ἀπό τό νά διακονεῖ στήν ἐνορία ὅπου εἶχε ἐξαρχῆς τοποθετηθεῖ. Κι ὅταν πλέον οἱ πιθανότητες τῆς ὑποψηφιότητάς του ἦταν σημαντικές, ἡ σχέση πού εἶχε ἀναπτύξει μέ τούς κατοίκους ἦταν τέτοια πού ἄρχοντες τῆς περιοχῆς, γονεῖς, μεγάλοι καί παιδιά πλησίασαν τόν Ἀρχιεπίσκοπο καί τόν παρακάλεσαν νά μὴν τόν πάρει ἀπό κοντά τους².

Διερωτᾶται κανεῖς ἂν ὑπάρχει κάποιο κοινό, καθολικό κριτήριο μέ τό ὁποῖο ἐπιλέγονται τά πρόσωπα τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοίκησης, καί ὄχι μόνο. Προφανῶς, ἐν τέλει προτιμᾶται ἐκεῖνος πού ἐπιβάλλεται πλειοψηφικά. Ἀλλά πῶς μετρίεται ἡ ἀξία, ἡ ἀξιοσύνη, ἡ ἰκανότητα, ἡ ὀρθοπραξία, τό χάρισμα; Εἶναι δυνατόν νά κλειστεῖ ἡ ἀλήθεια αὐτῶν τῶν ἐννοιῶν σχηματικά σέ τύπους καί κώδικες; «Σῶζομαι ἐπειδή εἶμαι καλό παιδί, ἔχω τίς σωστές ἀπόψεις, τίς σωστές πράξεις καί εἶμαι θαυμασῖος; Ἡ σῶζο-

μαι ἐπειδή εἶμαι ἓνα μάτσο χάλια καί πηγαίνω στήν Ἐκκλησία καί παραδίδομαι καί μ' ἀγαπᾶνε; Καί αὐτή ἡ ἀγάπη μέ συνιστᾶ, εἶναι ἡ ὑπαρξή μου;» «Ποῖός εἶναι πιό κοντά στήν Ἐκκλησία; Αὐτός πού τά ξέρει ὅλα καί βάζει σέ κατηγορίες πόση ὀρθοδοξία διαθέτουμε ὅλοι οἱ ἄλλοι ἢ ὁ ἄλλος πού συντρίβεται καί ψάχνει καί ἀναζητᾶ;»³.

Νομίζω ὅτι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος μίλησε γιά κάτι ἀπρόσμενο καί χαρισματικό, πού δέν ἔχει προηγούμενο καί κλείνει μέσα του, ἂν θέλετε, τόν αὐθορμητισμό τῆς ἀθωότητας. Ἐπέρχεται σάν ρωγμή στή συνήθη ροή καί παραμένει μᾶλλον ἀμετάφραστο καί ἀπρόσιτο σέ ἀντικειμενικές ἐγγυήσεις, καθώς διαρκῶς διακυβεύεται. Φωτίζεται κάποτε ἡ συναίσθηση τῆς ἀδυναμίας μας σέ τέτοιο βαθμό πού δέν μᾶς μένει τίποτε ἄλλο παρά τό δόσιμο τοῦ ἑαυτοῦ μας καί ἡ ἀναγνώριση τοῦ ἐλλείμματος: τό νά μὴν προσποιεῖται ἢ νά αὐταπατᾶται κανεῖς ὅτι κατέχει, καί μάλιστα ἀξιωματικά, τήν ἀλήθεια, τήν ἰσχύ, τό κύρος, τήν αὐθεντία, τόν νόμο, τή γνώση, τό ἦθος, τήν ἀγάπη –ὅλα τά αἰωνίως ἐλλείποντα. Τό νά συντρίβει τό οἰοδήποτε ἐπίπλαστο εἶδωλο καί ὁμοίωμα τοῦ ἑαυτοῦ του, «ἀποβλέποντας στό πρωτότυπο καί μόνο, πού, ἀπό τή φύση του, εἶναι γιά νά πλάθεται ὀλοένα»⁴.

Τό ἐρώτημα προϋποθέτει μιά κάποια δυναμική, δέν παύει ὁμως νά ἔπεται τῆς ζωῆς καί ἴσως καί νά ἐπαληθεύεται ὅπως ἔχει καταγραφεῖ ἐν τοῖς πράγμασιν στήν ἱστορική ἐμπειρία τῆς Ἐκκλησίας, μέ ἀφετηρία τόν ἴδιο τόν Χριστό: ἡ ἐπιλογή τῶν ἀποστόλων, τό γεγονός ὅτι τελῶνες, πόρνες καί ληστές καλοῦνται πρῶτοι στή βασιλεία, οἱ μεταστροφές τοῦ Παύλου καί τοῦ Κωνσταντίνου, πού ὁδήγησαν σέ ἱστορικές τομές.

Πέρα ἀπό τό κολοσσαῖο συγγραφικό καί ὁμιλητικό ἔργο πού ἔδωσε τεράστια ὄθηση στή χριστιανική σκέψη, οἱ μεγάλοι Πατέρες τοῦ τετάρτου αἰῶνα μᾶς προσφέρουν τά πιό ἀντιπροσωπευτικά παραδείγματα. Ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός ἄφησε τήν καθηγητική ἔδρα τῶν Ἀθηνῶν καί λίγο ἀργότερα ἐγκατέλειψε τά πάντα ὑπό τό βάρος τῆς ἱερατικῆς εὐθύνης, ἐπειδή δέν ἔνιωθε τόν ἑαυτό του ἱκανό γιά τήν ἱερή διακονία. Χειροτονήθηκε, ὅπως γνωρίζουμε, παρά τή θέλησή του ἐπίσκοπος τῆς ἄσημης πολίχνης τῶν Σασίμων, χωρίς νά μεταβεῖ ποτέ στήν ἐπισκοπή του. Ἀπό ἐκεῖ κλήθηκε στήν Κωνσταντινούπολη. Θεωροῦσε τόν ἑαυτό του ἀκατάλληλο γιά τόν πατριαρχικό θρόνο. Τόνισε μέ ἔμφαση ὅτι δέν ἐπιθύμησε ποτέ ξένη γυναίκα, ἐκεῖνος πού δέν θέλησε νά ἔχει οὔτε δική του -ἐννοώντας βεβαίως τήν ἐπισκοπή. «Πότε καί ποιός σῶφρων ἄνθρωπος θαύμασε τήν προεδρία, ἐνῶ τώρα καί τό νά τήν ἀποφεύγει κανεῖς εἶναι στοιχειῶδες δείγμα συνέσεως, ὅπως νομίζω ἐγώ τουλάχιστον; Αὐτή γιά τήν ὁποία ὅλα τά πράγματά μας δονοῦνται καί σείονται; Γιά τήν ὁποία κινδυνεύουμε νά εἴμαστε τῶν ἀνθρώπων, ἐνῶ γίναμε

ἀπό τόν Θεό, καί ν' ἀποβάλουμε τό μέγα καί νέο ὄνομα τοῦ Χριστιανοῦ; Πόσο θά ἤθελα νά μὴν ὑπῆρχε πρωτοκαθεδρία, οὔτε προτίμηση θέσης καί δεσποτικό προνόμιο, ὥστε νά γνωρίζομαστε μόνο ἀπό τήν ἀρετή!»⁵. Ἡ εὐαίσθητη φύση του τόν ὠθοῦσε μακριά ἀπό τήν πολυτάραχη ζωή τῶν πόλεων, οἱ διοικητικές εὐθύνες δέν προσιδίαζαν στόν χαρακτήρα του κι ὀλόκληρος ὁ βίος του θά λέγαμε ὅτι ὑπῆρξε μιά διαρκῆς φυγή. Τό 383 παραιτήθηκε ὀριστικά ἀπό τήν πατριαρχία γιά νά ἀσχοληθεῖ σχεδόν ἀποκλειστικά μέ τή συγγραφή καί τήν ποίηση.

Ἐντονα φιλοσοφική φύση κι ὁ ἕτερος Γρηγόριος τῶν Καππαδοκῶν, ἐγκατέλειψε ὁμοίως ὑπό τήν πίεση τῶν οἰκείων του τήν κοσμική σταδιοδρομία γιά νά ἀφιερωθεῖ στήν Ἐκκλησία. Ἡ ἐπισκοπή Νύσσης ἦταν γιά κείνον μόνιμη πηγὴ θλίψεων καί δυσκολιῶν. Δέν διακρίθηκε γιά τίς ποιμαντικές του ἀρετές καί ὁ ἀδελφός του Βασίλειος τόν θεωροῦσε ἄπειρο καί ἀδέξιο.

Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος εἰσέρχεται στήν ἱερωσύνη μετά ἀπό μακροῦς δισταγμούς. Ὡς πατριάρχης δέν εὐδοκίμησε, καθῶς τοῦ ἔλειπε ἡ ἱκανότητα διπλωματικῶν ἐλιγμῶν. Ἀπέφευγε τήν κοινωνική παρουσία, τίς σχέσεις μέ τοὺς ἀριστοκρατικούς κύκλους, ἔμενε μόνος κι ἔτρωγε μόνος⁶. Ὅλοι ἀναζητοῦσαν τρόπους νά ἀπαλλαγοῦν ἀπό τόν ἐνοχλητικό ἐπίσκοπο.

Ὁ Συνέσιος Κυρήνης ὑπῆρξε ἡ μοναδική περίπτωση ἐθνικοῦ καί μάλιστα ἐγγάμου, ὁ ὁποῖος παρά τίς προσωπικές ἐπιφυλάξεις καί χωρίς νά ἀποκηρύξει πλήρως τίς φιλοσοφικές ἀρχές του, ἀνεδείχθη ἐπίσκοπος Πτολεμαῖδος κατὰ

συλλογικό αίτημα τῆς τοπικῆς ἐκκλησίας. Αἰῶνες ἀργότερα, μέ ἀντίστοιχα ἀπροσδόκητο τρόπο, ἕνας λαϊκός ἀξιωματοῦχος μέ τό ὄνομα Φώτιος γίνεται πατριάρχης μέσα σέ λίγες μέρες. Ἐάν καί δέν τοῦ ἔλειπε ἡ φιλοδοξία περί τά κοσμικά, ὁμολογεῖ πῶς ποτέ δέν εἶχε τό θάρρος νά εἰσέλθει στόν κλῆρο καί νά ἐργασθεῖ ἀπό ἀρχιερατική θέση. Ἐχασε τήν ἀγαπητή του ἡσυχία καί σύρθηκε ἐξαναγκαστικά στόν ζυγό τῆς πατριαρχίας χωρίς νά θέλει, ψηφίσθηκε παρά τήν ἄρνησή του καί χειροκροτήθηκε κλαίγοντας μέ ὄδυμους⁷.

Ἀνεξάντλητες εἶναι ἴσως οἱ περιπτώσεις, ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ ὁμως νά προσθέσω καί μία χριστιανική φωνή ἀπό τόν χῶρο τῆς Δύσης. Τήν ὀφείλουμε στόν ἄγγλο λογοτέχνη G. K. Chesterton, ὁ ὁποῖος συνέγραψε καί σημαντικά θεολογικά δοκίμια: *Μία χαρακτηριστικά μή χριστιανική ἀντίληψη εἶναι ἡ ἰδέα ὅτι θά ἔπρεπε νά διοικεῖ αὐτός ὁ ὁποῖος θεωρεῖ ἑαυτόν ἰκανό νά διοικήσει. Ὅτιδήποτε ἄλλο θά μπορούσε νά εἶναι χριστιανικό*

ἐκτός ἀπό αὐτήν τήν κοσμική θεώρηση. Ἐάν ἡ πίστη μας ἀποπειραθεῖ νά ἐκφέρει μιά κάποια γνώμη για τή διακυβέρνηση, τό σχόλιο πρέπει νά εἶναι τό ἐξῆς: ὅτι θά ἔπρεπε νά κυβερνᾷ αὐτός ἀκριβῶς ὁ ὁποῖος θεωρεῖ ὅτι δέν μπορεί νά κυβερνήσει. Ὁ κοσμικός ἥρωας ἴσως πεί: «Θά γίνω βασιλιάς». Ὁ χριστιανός ὁμως ἅγιος ὀφείλει νά πεί: «Nolo episcopatu» –δέν ἐπιθυμῶ νά ἐπισκοπεύσω. Ἐάν ἡ μεγάλη παραδοξότητα τοῦ χριστιανισμοῦ σημαίνει κάτι, εἶναι τοῦτο: ὅτι πρέπει νά πάρουμε στά χέρια μας τό στέμμα καί νά πᾶμε νά ψάξουμε στίς πιό ἀνυδρες καί σκοτεινές γωνιές τῆς γῆς, ἕως ὅτου βροῦμε ἐκεῖνον τόν ἕναν πού θεωρεῖ τόν ἑαυτό του ἀκατάλληλο νά τό φορέσει. Τό κοσμικό κριτήριό εἶναι ἀπολύτως ἐσφαλμένο. Δέν πρέπει νά δώσουμε τό στέμμα σ' ἐκεῖνον τόν ἐξαιρετικό ἄνθρωπο πού γνωρίζει ὅτι μπορεί νά κυβερνήσει. Ἀντιθέτως, πρέπει νά τό δώσουμε σ' αὐτόν τόν ἀκόμη σπανιότερο πού ἔχει τήν ἐπίγνωση ὅτι δέν μπορεί⁸.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Οὐ γάρ τό βούλεσθ' ἀσφαλές κριτήριον, Εἰς τόν ἑαυτοῦ βίον, στ. 5, ΕΠΕ: Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἅπαντα τά ἔργα 10, σ. 60-61.
2. Μ. Ἀδαμόπουλος, «Ἀρχιεπίσκοπος: Σέ μία εποχή πού γίνονται προσπάθειες ἡ Ἐκκλησία νά μπεῖ στό περιθώριο πάρε δύναμη ἀπό αὐτήν», διαδικτυακή ἀνάρτηση, ecclesia.gr/epikairotitita, 12 Μαρτ. 2016. Ἀνακτήθηκε ἀπό: http://www.ecclesia.gr/epikairotitita/main_epikairotitita_next.asp?id=1739.
3. «Μέρες τοῦ 2016 –προσκεκλημένος ὁ καθηγητής φιλοσοφίας κ. Χρήστος Γιανναράς», διαδικτυακό ἀρχεῖο βίντεο intv.gr, ἀνακτήθηκε ἀπό <http://intv.gr/arxeio/meres-tou-2016/item/meres-tou-2016-proskeklimenos-o-kathigitis-filosofias-k-xristos-giannaras>.
4. Ο. ΕΛΓΥΗΣ, «Πρῶτα-πρῶτα ἡ ποίηση», Ἀνοιχτά χαρτιά, Ἀθήνα 1982, σ. 17.
5. Εἰς ἑαυτόν, ἐξ ἀγροῦ ἐπανήκοντα μετὰ τά κατά Μάξιμον (Λόγος 26), 15· ΕΠΕ: Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἅπαντα τά ἔργα 2, μτφρ. Π. Χρήστου, σ. 182.
6. Θ. ΔΕΤΟΡΑΚΗΣ, *Βυζαντινή φιλολογία: Τά πρόσωπα καί τά κείμενα*, τ. Α', Ἡράκλειο 1995, σ. 381. Δέν γνωρίζω ἄν ἀναφέρεται σέ κάτι ἄλλο ἀπό τίς ἐπιμέρους κατηγορίες τῆς ἐπί Δρῶν Συνόδου (403). Φώτιος, *Βιβλιοθήκη ἡ Μυριόβιβλος*, 59.18b (καί μόνος ἐσθίει) καί 59.19a (μονοσιτίαν ἐπιτηδεύων). Βλ. καί ΕΠΕ 134, μτφρ. Ἰ. Σακαλῆς, σ. 96, κ.ἑ.
7. ΦΩΤΙΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ, *Ἐπιστολαί Α'*, 2 (Νικολάω Πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης), ΕΠΕ 142, μτφρ. Ἑλ. Μερετάκης, σ. 25.
8. *Orthodoxy*, Λονδίνο 1908, κεφ. VII.

«'Απόστολοι ἐκ Περάτων...»

Σταύρου Γ. Γουλούλη
Δρος βυζαντινῆς τέχνης

ΓΕΘΣΗΜΑΝΗ. Οἱ 'Απόστολοι ἀπό τὰ πέ-
ρατα τῆς Οἰκουμένης ἔρχονται καί
ἀποδίδουν τόν ὕστατο χαιρετισμό στή
μητέρα αὐτοῦ πού εἶχαν Διδάσκαλο, Ζωή.
Μαζί τους καί ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος ἔγινε
'Απόστολος πολλά χρόνια ἀργότερα.

Ἡ προσέλευση τῶν 'Αποστόλων εἶναι
ἀπό τὰ βασιικά καί ἀρχαῖα στοιχεῖα τῆς
ὄλης ἐγκωμιαστικῆς φιλολογίας γύρω
ἀπό τήν Κοίμηση. "Αν ἡ ἐορτή ἐμφανίζε-
ται τόν 5^ο αἰῶνα, ἡ παράδοση τῆς προσ-
ελεύσεως ἀπαντᾶ στά πρῶτα ἐγκώμια
[6^ο-7^ο αἰ.: Μόδεστος 'Ιεροσολύμων,
'Ιωάννης Θεσσαλονίκης, κ.ἄ.]. Εἶναι μέ-
ρος τοῦ τελευταίου ἀσπασμοῦ ἢ τῶν τε-
λευταίων στιγμῶν τῆς ζωῆς τοῦ ἐτοιμο-
θάνατου, ἕνα κλασικό θέμα στά ἀγιολο-
γικά κείμενα. [Στή βυζαντινὴ τέχνη εἰκο-
νογραφεῖται ἡ κοίμηση ἀγίων, ὅπως τοῦ
ἀγίου Νικολάου ἢ τοῦ ἀγίου 'Εφραίμ τοῦ
Σύρου, ἰδιαίτερα δημοφιλοῦς στοὺς μο-
ναχοῦς]. Εἶναι τό διακριτικό στοιχεῖο
ἀνάμεσα σέ ἱστορική-λογοτεχνική καί
ὑπεριστορική, βιωματική, σύλληψη τοῦ
θέματος. "Οπως ἡ Εὐχαριστία, κεντρικό,
κοσμικό μυστήριό τῆς 'Εκκλησίας, εἶναι
σύναξη ζώντων, ψυχῶν, ἀγίων.

Ἡ προσέλευσις –φερόμενη ἄνευ χρο-
νολογίας– ἔχει ἱστορικό πυρῆνα, κατα-
τεθειμένο μάλιστα στήν Κ. Διαθήκη. 'Ο
'Ιωάννης πού συμπαρίσταται στή Θεο-
τόκο, εἶχε ἀναλάβει τήν προστασία της

μέ ἐντολή τοῦ 'Ιησοῦ ('Ιω. 19.26-27) στίς
τελευταῖες στιγμές ἐπάνω στόν Σταυρό.
Δεδομένου ὅτι Τόν ἀκολουθοῦσαν πλῆ-
θος μαθητῶν, πέραν τῶν Δώδεκα, εἶναι
λογικό νά συνέβη στήν ἱστορική κοίμηση
τῆς Θεοτόκου ἀνάλογη σύναξη, ὁ πυρή-
νας τῆς Πρώτης 'Εκκλησίας. Αὐτή ὅμως
δέν ἐνδιαφέρει τήν πανηγυρίζουσα 'Εκ-
κλησία, ἀλλά οἱ κορυφαῖοι ἱεραπόστολοί
της, ἐκπρόσωποι τοῦ Κόσμου, τῶν
ἐθνῶν...

Μέχρι τότε ἡ Κόρη τῆς Ναζαρέτ, ἐλά-
χιστα ἀναφερόμενη στά εὐαγγέλια, ἦταν
παροῦσα στό κήρυγμα τοῦ 'Ιησοῦ, ὅπως
στό πρῶτο θαῦμα στήν Κανᾶ. 'Επίσης
ἐμφανίζεται στό τέλος ὡς ἡ «'Αλλη Μα-
ρία» (Ματθ. 28.1-7), ἡ πρώτη πού εἶδε
τό φῶς τῆς 'Αναστάσεως! 'Η μυστική
ἔνωση τῆς Θεοτόκου μέ τόν Υἱό της γίνε-
ται προπομπός γιά ὄλους. 'Ως ἐκ τούτου
γι' αὐτή τήν ἀφανῆ μορφή τῆς ἱεραῶς
ἱστορίας, οἱ συγγραφεῖς ἐτοίμασαν με-
γαλειώδη ἐξόδιο τελετή, τέτοια πού δέν
ἀφιέρωσαν ποτέ γιά κανέναν ἅγιο.

'Αντίθετα, τὰ τέλη τῆς Θεοτόκου συγ-
κρίνονται μέ τοῦ Χριστοῦ. Σύμφωνα μέ
τή διήγηση ἡ διαδικασία ταφῆς ὑπῆρξε
τριήμερη μέχρι τή Μετάσταση (τοῦ σώ-
ματος) τῆς Θεοτόκου, ὅπως τριήμερη
ὑπῆρξε καί ἡ διήγηση γιά τήν ταφή καί
'Ανάσταση τοῦ Χριστοῦ. Θαρρῶ ὁ ὅρος
'Ανάστασις ἀποφεύγεται, ἀπό σεβασμό

στόν Κύριο. Ἡ Μετάσταση τῆς Θεοτόκου συνέβη ἀπό τόν ἴδιο τόν Χριστό, ὁμοίως καί ἡ Ἀνύψωση τοῦ Χριστοῦ συνέβη ἀπό τόν Θεό Πατέρα. Οἱ Μαθητές ὅταν τήν τρίτη ἡμέρα ἀνοιξαν τόν τάφο, ὅπως αἱ Μυροφόροι, δέν βρῆκαν τό σῶμα. Ἡ Μετάσταση εἶναι ἡ πραγματική ἔναρξη πανηγύρεως μέ λήξη τῆς προηγηθείσης νηστείας, ἐνῶ καί ἡ ταφή τοῦ Χριστοῦ σηματοδοτεῖ νηστεία (Παρασκευή, Σάββατο) πού αἱρεται τήν Κυριακή, τό Πάσχα.

Ἡ Ἐξαρση τῆς Θεοτόκου ἐξηγεῖται ἱστορικά μέ τή Γ' Οἰκουμενική Σύνοδο (431). Ὁ μέν τάφος ἀναφέρεται τόν 5^ο αἰῶνα, ἀλλά ὁ ἀρχαιότερος ἀναφερόμενος ναός σχετίζεται μέ τήν Ἰκελία, Ρωμαία ἀριστοκράτισσα, ἡ ὁποία προέβη στήν ἰδρυση του στό «Κάθισμα» ἢ «Ἀρχαῖον Κάθισμα», μεταξύ Ἱερουσαλήμ καί Βηθλεέμ (ἀ' μισό 5^ο αἰ.), ὅπου κατά παράδοση ἀναπαύθηκε ἡ Θεοτόκος μεταβαίνοντας ἐτοιμόγεννη. Περιεῖχε μνήμη τῆς Παναγίας «ἄπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ». Ποιό μῆνα ὅμως ἐτελεῖτο εἶναι ἄγνωστο, ἀλλά ὁ Α. Baumstark καί ὁ Ἰ. Φουντούλης, δέχονται ὅτι ἡ λογική τῆς ἐφ' ἄπαξ ἐτήσιας μνήμης δέν μπορεῖ νά εἶναι ἄλλη ἀπό τήν ἑορτή τῆς Κοιμήσεως, τόν Δεκαπενταύγουστο, καί μάλιστα ἑορτή τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ, 13-15 Αὐγούστου [ὅπως ἡ ἑορτή τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, 20/11/543, προῆλθε ἀπό τά ἐγκαινία τῆς Νέας Ἐκκλησίας Ἱερουσαλήμ].

Ὅμως γιατί ἡ προτίμηση στό ἀπόγειο τοῦ θέρους; Μία ἐπίδραση παραδόσεων τῆς Ἀνατολῆς σχετικά με τόν θάνατο τῆς φύσεως, τῆς μητέρας Θεᾶς τοῦ Κάτω Κόσμου, τοῦ τέλους τοῦ ἔτους, τῆς διαλύσεως τοῦ Κόσμου καί τῆς ἐξόδου

τῶν ψυχῶν, θά ἔδινε εὐπρόσληπτο πλαίσιο, τώρα γιά τή Μητέρα τοῦ Θεανθρώπου. Ὅποτε ἡ θεωρία τῶν δύο κορυφαίων λειτουργιολόγων δέν εἶναι ἀβάσιμη. Ἄλλο θέμα ἄν ὡς Ρωμαία ἡ Ἰκελία θά μετέφερε συγγενεῖς ἀγροτικές παραδόσεις τῆς πατρίδας τῆς. Ἡ 13^η Αὐγούστου συμπίπτει μέ μία ἐξέχουσα ρωμαϊκή παράδοση. Εἶναι ἡμέρα τῶν Εἰδῶν, στό μέσον τοῦ μῆνα, ἀφιερωμένη στόν Δία, κι ἐπιπλέον στή Diana/ Ἄρτεμις (in Aventino), ἕνα ναό – ἄσυλο δούλων. Στίς 13/8 γινόταν ἡ γιορτή μέ τή συμμετοχή τῶν δούλων –πού βέβαια αὐτοί εἶχαν ὀλοκληρώσει τόν θερισμό. Εἶχε δηλαδή κρόνιο χαρακτήρα, οἱ δούλοι λογίζονταν γιά μία ἡμέρα ἐλεύθεροι. Ὅμοίως καί ἡ ἀπόδοση τῆς ἑορτῆς στίς 23/8, σχεδόν συμπίπτει στό ρωμαϊκό ἡμερολόγιο μέ τή γιορτή Mundus Patet [24/8, ὁμοίως στίς 5/10, 8/11], «ὁ Κάτω Κόσμος ἀνοίγει» (καί ἐξέρχονται οἱ ψυχές), πού σχετίζεται μέ τήν ἀποθήκευση τῶν καρπῶν τοῦ θέρους. Οἱ ψυχές συμβάλλουν στή βλαστική παραγωγή τῆς γῆς.

Ἐπομένως ὅλο τό χρονικό πλαίσιο τῆς ἑορτῆς (νηστεία, ὀκταήμερο) ἐντάσσεται στόν ρωμαϊκό ἀγροτικό κύκλο, τηρουμένων κλιματικῶν ἀναλογιῶν σέ Ἰταλία-Παλαιστίνη. Ἡ Ἰκελία δημιουργοῦσε ἕνα μεγάλο, παγκόσμιο προσκύνημα, ἐφάμιλλο μέ τόν ναό τῆς Ἀναστάσεως, σύμφωνα μέ τήν ὠσμωση πού παρουσιάζει ἡ Ἱερά Ἱστορία τοῦ Χριστοῦ καί τῆς Μητέρας του. Ὡς ἐκ τούτου συγκρίνεται μέ τήν προσπάθεια πού ἄρχισε ἕναν αἰῶνα πιό πρὶν ἡ ἁγία Ἐλένη ὡς ἐντολοδόχος τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ ὁποῖος καθιέρωσε τρία «Ἄντρα», σπήλαια [βλ. Εὐσέβιος, Βίος Κωνσταντίνου,

III.26 κ.έξ., 41-43], σχετιζόμενα μέ τόν Χριστό (Ίερουσαλήμ/Αιλία Καπιτωλίνα: άνεύρεση τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, Ἀνάσταση: Βηθλεέμ: Γέννηση: Ἐλαιώνας: Ἀνάληψη). Τόν πρῶτο μάλιστα ναό ἐγκαινίασε (δηλαδή εἰσηλθε) ὁ ἴδιος ὁ Κωνσταντῖνος στίς 13.9.335, ἡμέρα τῶν Εἰδῶν Σεπτεμβρίου, ἐγκαινίων τοῦ Διός Καπιτωλίνου (509 π.Χ.). Ἡ Ἰκελία δημιούργησε νέο οὕτως εἶπειν ναό τῆς Ἀναστάσεως (Μεταστάσεως) τῆς Θεοτόκου. Ἡ τριήμερος ἑορτή τῆς 13-15 Αὐγούστου ἐμφανίζει ἀνάλογο πλάνο ἐπιδράσεων, ἐξέλιξης μέ τό τριήμερο Σταυρώσεως-Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ (13-15 Σεπ.), ἀκριβῶς ἓνα μῆνα μετά. Κοινά σημεῖα εἶναι: 1) 13 Αὐγ. καί 13 Σεπ. (Εἰδοί, ἡμέρα Διός): ἐγκαίνια ναοῦ. 2) 14 Αὐγ. καί 14 Σεπ.: νηστεία. 3) 15 Σεπ.: Καθαγιασμός θυσιαστηρίου μέ θεία λειτουργία. Στή ρωμαϊκή παράδοση ἄλλη εἶναι ἡ ἡμέρα τῆς εἰσόδου στόν ναό, μία-δύο πρότερες, ἄλλη τῶν ἐγκαινίων. Ἡ παγανιστική ἑορτή ἐχρησιμοποιεῖτο ἀπλῶς ὡς εἰσαγωγή, ἀπλά ἐγκαίνια, συνήθως ὄχι ὡς ἡμέρα καθαγιασμοῦ. 4) Ὀκταήμερος ἑορτή, κατά μίμηση τῆς Σκηνοπηγίας τῶν ἐγκαινίων τοῦ Ναοῦ τοῦ Σολομῶντος (Βλ. Αἰθερία) στίς 15-22/23 Τισί (=15-22/23 Σεπτεμβρίου) ἢ 15/23 Αὐγούστου.

Ἡ Ἰκελία ἴδρυσε νέο ναό Ἀναστάσεως, κέντρο τῆς Οἰκουμένης, ὅπως καί ὁ ναός τῆς Ἀναστάσεως θεωρεῖται κοσμολογικό κέντρο. Ἐκεῖ ὑπῆρχαν δώδεκα κίονες συμβολίζοντες τοὺς Ἀποστόλους [Εὐσέβιος, ὄ.π. III,38], ἐνῶ στό Μαυσωλεῖο τοῦ Κωνσταντίνου στήν Κωνσταντινούπολη, τό δεύτερο κοσμολογικό κέντρο πού ἴδρυσε ὁ ἴδιος, ὑ-

πῆρχαν ὁμοιώματα (;) τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων περίξ τοῦ τάφου του [IV, 60. 3, 72: «θήκας, ὡσανεὶ στήλας ἱεράς...»]. Τάφος Χριστοῦ, τάφος Κωνσταντίνου, τάφος Θεοτόκου νοοῦνται ὡς κοσμικά κέντρα. Τό καθένα μέ εἰδική λειτουργία: Θεάνθρωπος, αὐτοκράτορας, Θεοτόκος, πρῶτος ἄνθρωπος διά Μεταστάσεως εἰσέρχεται σωματικῶς στόν Παράδεισο: ὁ σπόρος πού θά ἀνθήσει ἡ ἀνθρωπότητα στά Ἔσχατα. Ὅλη ἡ ἱεραποστολή τῶν Ἀποστόλων αὐτό τό μοναδικό γεγονός ἔχει στόχο. Τόν Παράδεισο βιώνουν οἱ ψυχές πρῶτα, ὅποτε ἐδῶ συμβάλλει ὁ κύκλος τῆς βλάστησης, οἱ συγκεκριμένες ἡμερομηνίες μέ τήν τιμή τῶν νεκρῶν ἢ τήν ἔξοδο τῶν Ψυχῶν, τή Mundus Patet ἴσως, ἐπιβεβαιώνοντας τό Γεγονός [Πρβλ. τή Σύναξη τῶν Ἀσωμάτων στίς 8/11], ὅπως τά πνεύματα τῶν Ἀποστόλων στή σορό καί τόν ἄδειο τάφο τῆς Θεοτόκου. Ἡ ὑπαρξη εἰκονογραφικοῦ προγράμματος συλλειτουργούντων Ἀποστόλων εἶναι πιθανή στόν ναό τῆς Ἰκελίας. Λειτουργούντες μυστήριο, ἐξόδιο τελετή τῆς Μητέρας τοῦ Θεοῦ, προπομπό τῆς ἀνθρωπότητας στόν Παράδεισο!

Ἡ λειτουργική τέχνη δέν παρουσιάζει Καθαρή Ἱστορία, ἀλλά Τό Πνεῦμα τῆς, Τό Γεγονός στίς κοσμικές διαστάσεις του: συνάντηση τῆς πρωτοπόρου ψυχῆς μέ τόν Θεό τῆ συμμετοχῆ τῆς ἱεραποστόλου Ἐκκλησίας. Ὁ πνευματικός βιώνει τό θαῦμα, ὁ ἱστορικός τόν λόγο τῶν πραγμάτων, τό λογικῶς προφανές. Μποροῦν νά συνυπάρχουν, ἀρκεῖ νά μὴν ἀποκλείει ὁ ἓνας τόν ἄλλον. Προηγεῖται, βέβαια, χρονικά τό πνεῦμα πού μορφοποιεῖ τόν λόγο, τήν εἰκόνα.

Ἡ Βιβλική πόλη Κανά τῆς Γαλιλαίας

Πρωτ. Σπυρίδωνος Ν. Λόντου

Ἐφημερίου Παρεκκλησίου Ἁγ. Παντελεήμονος Βουλαγμένης

Ἵποψ. Διδάκτορος Θεολογίας Ε.Κ.Π.Α.

Ἡ Κανά τῆς Γαλιλαίας εἶναι μιά μικρή βιβλική πόλη κοντά στή Ναζαρέτ, πού ἀναφέρεται μόνο στό κατά Ἰωάννην Εὐαγγέλιο. Ἦταν ἡ πόλη καταγωγῆς τοῦ Ναθαναήλ (Ἰωάν. 21:2) καί σέ αὐτήν ἔλαβαν χώρα δύο θαύματα τοῦ Χριστοῦ: τό πρῶτο θαῦμα στό γάμο (Ἰωάν. 2: 1,11), ὅπου μετέτρεψε τό νερό σέ κρασί, καί τό δεύτερο θαῦμα αὐτό τῆς θεραπείας τοῦ γιοῦ τοῦ «βασιλικοῦ ἀνθρώπου» πού ἦταν ἄρρωστος στήν Καπερναοῦμ (Ἰωάν. 4: 46-54). Ὁ Εὐαγγελιστής Ἰωάννης τήν ἀναφέρει πάντα ὡς Κανά τῆς «Γαλιλαίας», ὥστε νά τήν διακρίνει ἀπό αὐτή τῆς φυλῆς τῶν υἱῶν Ἀσήρ (Ἰησ. Ναυῆ, 19:28).

Ἡ Κανά τῆς Γαλιλαίας ἀναφέρεται ἀπό τόν ἱστορικό Φλάβιο Ἰώσηπο στό ἔργο του «Βίος» (16), ὡς ὁ τόπος διαμονῆς του, καθώς καί στά Χρονικά τοῦ Ἀσσυρίου Βασιλιᾶ Τιγκλάθ-Πιλεσέρ, στόν κατάλογο τῶν πόλεων πού κατέκτησε τό 733 π.Χ.

Ἡ ἀκριβής τοποθεσία τῆς Κανά ἐξακολουθεῖ νά ἀμφισβητεῖται μέχρι σήμερα, μέ τουλάχιστον τέσσερις περιοχές νά συναγωνίζονται γιά νά ἀναγνωριστοῦν ὡς ἡ Κανά τοῦ κατά Ἰωάννην Εὐαγγελίου: ἡ Kanah, ἡ Ain Kanah, ἡ Kefr Kenna, καί ἡ Khirbet Kana.

Ἡ Kanah ἀναφέρεται στό βιβλίο τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ (19:28) στό βόρειο ὄριο

τῆς ἐπικράτειας τῆς φυλῆς τῶν υἱῶν Ἀσήρ (19:24). Τό ὄνομα ἐμφανίζεται ἐπίσης σέ αἰγυπτιακές πηγές πού χρονολογοῦνται ἀπό τήν ἐποχή τῆς Ραμσή II (1290-1224 B.C.).

Ἕνας ἄλλος, μᾶλλον ἀπίθανος τόπος γιά νά ταυτιστεῖ μέ τήν Κανά τῆς Γαλιλαίας, εἶναι ἡ Ain Kanah, πού βρίσκεται περίπου 1½ χλμ βορειοανατολικά τῆς Ναζαρέτ στό δρόμο πρός τήν Τιβεριάδα, δίπλα στό χωριό Reina.

Ἡ Kefr Kenna βρίσκεται 5 χλμ. βορειοανατολικά τῆς Ναζαρέτ, στόν κεντρικό δρόμο ἀνάμεσα σέ δύο σημαντικές πόλεις τῆς περιοχῆς (Σεπφώρις καί Τιβεριάδα). Σέ αὐτήν βρίσκεται ἡ Ἱερά Μονή Κανά τῆς Γαλιλαίας, ἐντός τῆς ὁποίας βρίσκονται ἀρχαίες δεξαμενές ἀποθήκευσης κρασιοῦ.

Ἡ Khirbet Kana εἶναι μιά ἐρειπωμένη περιοχή περίπου 14 χλμ βόρεια τῆς Ναζαρέτ. Οἱ ἀνασκαφεῖς καί οἱ ἱστορικοί ἐρευνητές ὑποστηρίζουν τήν πρόταση ὅτι ἡ Κανά τῆς Γαλιλαίας ταυτίζεται μέ τήν Kefr Kenna. Στίς ἀνασκαφές πού διεξήχθησαν ἀπό τόν Β. Bagatti τό 1955, βρέθηκαν διακριτά ἀπομεινάρια μίας ἀρχαίας συναγωγῆς.

Τό 1969, ὁ S. Loffreda, συνέχισε τίς ἀνασκαφές στή περιοχή τῆς μονῆς τῶν Φραγκισκανῶν στή Κανά καί ἀνακάλυψε μιά ἐπιγραφή στά ἀραμαϊκά (4^{ου} αἰ.)

στό μωσαϊκό πού βρέθηκε στό αίθριο τῆς βεράντας τῆς συναγωγῆς. Στό κέντρο τοῦ αίθριου ὑπάρχει μία δεξαμενὴ. Ὄταν ὀλοκλήρωσε τίς ἀνασκαφές, παρουσίασε τὰ ἀποτελέσματα τῆς μελέτης του, μέ σαφῆ ἔκθεση τῶν χαρτῶν, στοιχείων καί φωτογραφιῶν τῆς περιοχῆς τῶν ἀνασκαφῶν.

Πολλές ἀρχαιολογικὲς ἀνασκαφές ἔχουν πραγματοποιηθεῖ ἀπὸ τό 1990 στό Kefr Kenna, κυρίως σέ ἰδιωτικὰ οἰκόπεδα σέ ὄλο τό χωριό, μέ οἰκιστικά ἀπομεινάρια πού χρονολογοῦνται ἀπὸ τὴ Νεολιθική ἐποχὴ ἕως τὴν περίοδο τῶν Μαμελούκων. Οἱ ἀνασκαφές δίπλα στίς πηγές τῆς περιοχῆς παρέχουν ἀποδει-

κτικά στοιχεῖα γιά ἓνα μεγάλο οἰκισμό πού χρονολογεῖται ἀπὸ τὴν Πρώιμη Ἐποχὴ τοῦ Χαλκοῦ καθὼς ἐπίσης καί ἡ ἀνακάλυψη ἑνὸς τείχους τῆς ἐποχῆς πού ἀποδεικνύει ὅτι ὁ οἰκισμὸς ἦταν ὀχυρωμένος. Ἀκόμα, ἔχουν ἔλθει στό φῶς πολλὰ λίθινα ἀγγεῖα τῆς Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς καθὼς καί πλῆθος ἄλλων κεραμικῶν ἀγγείων καί νομισμάτων. Τό 1997 ὁ Eugenio Alliata, καθηγητῆς Ἀρχαιολογίας στό Studium Biblicum Franciscanum τῆς Ἱερουσαλήμ, συνέχισε τίς ἀνασκαφές στὴν περιοχή, μεταξύ δέ τῶν εὐρημάτων ἦσαν μία ἀψίδα μέ τάφους καί ἐρείπια κατοικιῶν τοῦ 4^{ου} καί 5^{ου} αἰῶνα.

Γιά περαιτέρω μελέτη:

Pilger W.T., 1883, "Where is Cana of Galilee?", *PEFQS*, 143-148 – Masterman E.W.G., 1914, "Cana of Galilee", *PEFQ*, 179-183 – Saarisalo, Aapeli and Palve, Heikki, *A Byzantine Church at Kafr Kama*. Helsinki: 1964 – Bagatti, B. 1964-65. "Le antichita de Khirbet Qana e di Kefer Kenna in Galilea", *LibAnn* 15 ,251-92 – Loffreda P.S.L., 1969, "Scavi a Kafr Kanna", *LibAnn* 19 (1969), 328-348 – Strange J. F., 1992, "Cana of Galilee" (*The Anchor Bible Dictionary*, Vol. 1, edited by D.N. Freedman et al., New York) 827 – Hübner, U., "Das Weinwunder von Kana auf einer byzantinischen Bleibulle", *Zeitschrift des Deutschen Palästina-Vereins* 113 (1997): 122-132 – Herrojo, J., 1998, "Nuevas aportaciones para el estudio de Kh. Qana", *LibAnn* 48, 345-56 – τοῦ ἴδιου 1999, "Cana de Galilea y su localizacion. Un examen critico de las fuentes" (Paris) – Reed, J., 2000. *Archaeology and the Galilean Jesus: a re-examination of the evidence* (Harrisburg, PA) – Kulandaisamy D.S., 2007 "Cana of Galilee: Kefar-Kanna? or Khirbet-Kanna?", *The Divine Shepherd's Voice* V, n. 3, 196-204 – Hoppe, Leslie J., 2010, "Cana of Galilee: The Two Candidates" *Bible Today*., May/Jun 2010, Vol. 48 Issue 3, 161.

Σύρος (Valdemar)

Οἱ Πεντηκοστιανοὶ καὶ τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν

Πρωτ. Βασιλείου Α. Γεωργοπούλου
Ἐπικούρου Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

Η ΙΣΤΟΡΙΑ τῆς Πεντηκοστιανικῆς αίρε-
τικῆς κίνησης εἶναι συνυφασμένη
μέ τήν ἐπιφυλακτική καί κριτική στάση
πού κράτησε ὄχι μόνο ἀπέναντι στούς
παραδοσιακοὺς κλάδους τοῦ Προτε-
σταντικοῦ κόσμου (π.χ. Λουθηρανοί,
Μεταρρυθμισμένοι, Βαπτιστές κ.ἄ.)¹,
ἀλλά καί στό Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκ-
κλησιῶν (ΠΣΕ)². Ἡ στάση τῶν κλασικῶν
πεντηκοστιανικῶν κινήματων ἀπό τήν
ἀρχή τῆς ἰδρύσεως τοῦ ΠΣΕ τό 1948 ὡς
σήμερα, δέν εἶναι ἐνιαία. Οἱ πρῶτες
ἐπαφές τοῦ πεντηκοστιανικοῦ χώρου μέ
τό ΠΣΕ ἄρχισαν τή δεκαετία τοῦ 1950
μέ τήν πρωτοβουλία δύο ἐπιφανῶν Πεν-
τηκοστιανῶν, τῶν Donald Gee (1891-
1966) καί David du Plessis (1905-1987)³.

Τή δεκαετία τοῦ 1960 οἱ σχέσεις κά-
ποιων πεντηκοστιανικῶν κινήματων μέ
τό ΠΣΕ ἔγιναν πιό στενές ἐνῶ εἶχε
προηγηθεῖ ἡ ἔνταξη στό ΠΣΕ, τό 1961
στό Νέο Δελχί, τῶν δύο πρώτων πεντη-
κοστιανικῶν κινήσεων ἀπό τή Χιλή⁴.
Προϊόντος τοῦ χρόνου ἐντάχθηκαν καί
ἄλλα πεντηκοστιανικά κινήματα ἀπό
διαφορετικά γεωγραφικά διαμερίσματα
τοῦ κόσμου, κυρίως ὅμως προερχόμε-
να ἀπό τόν λεγόμενον Τρίτο Κόσμο⁵.

Τό γεγονός τῆς ἔνταξης, ἤδη ἀπό τό
1961 πεντηκοστιανικῶν κινήσεων στό
ΠΣΕ, στό χῶρο τῶν Πεντηκοστιανῶν ἔχει
γίνει ὡς τώρα ἀφορμή ἐντάσεων, ἐνστά-

σεων καί ἀντιπαραθέσεων, πραγματικό-
τητα πού ὑφίσταται μέχρι σήμερα. Ἡ ἀπ'
ἀρχῆς ὑφιστάμενη καχυποψία τοῦ πεντη-
κοστιανικοῦ χώρου ἀπέναντι στό ΠΣΕ
εἶναι πάντα ὑπαρκτή καί τά ἐπί μέρους
ἀνοίγματα κάποιων κινήσεων πρὸς αὐτό
ἀξιολογοῦνται ὡς ἀμφιλεγόμενα⁶.

Ἀντιπροσωπευτικές ἀποδείξεις αὐτῆς
τῆς ἀρνητικῆς στάσης τοῦ κλασικοῦ
Πεντηκοστιανισμοῦ ἔναντι τοῦ ΠΣΕ
ἀποτελοῦν μεταξύ τῶν ἄλλων, καί ὁ χα-
ρακτηρισμός του παλαιότερα, ὅπως
ἀναφέρει ὁ W. Hollenweger, ὡς «*συν-
αυτουργό τοῦ Ἀντιχρίστου*»⁷. Στήν ἴδια
συνάφεια καί ὁ πεντηκοστιανός καθη-
γητής A. Anderson, μεταξύ τῶν ἄλλων,
ὑπογραμμίζει καί τή θέση τῆς γενικῆς
συνέλευσης τῶν «*Συνάξεων τοῦ Θεοῦ*»
τό 1963, ἐκ τῶν μεγαλύτερων κλασικῶν
πεντηκοστιανικῶν κινήσεων διεθνῶς,
ὅπου χαρακτήριζε τό ΠΣΕ ὡς ἔκφραση
τῆς θρησκευτικῆς Βαβυλώνας, σύμφωνα
μέ τήν Ἀποκάλυψη (Ἀποκ. 17,5)⁸.

Ἡ ἐμφάνιση τῆς νεοπεντηκοστιανικῆς
- χαρισματικῆς κίνησης συνέβαλε τή δε-
καετία τοῦ 1970 στό νά ὑπάρξουν βή-
ματα μεγαλύτερης προσέγγισης καί
ἀπόπειρες κατανόησης ἀνάμεσα στούς
δύο χώρους⁹. Τοῦτο ὀφείλεται στό γε-
γονός ὅτι σύμφωνα μέ τόν Ch. O.
Donnell ἡ Χαρισματική κίνηση ἦταν
ἀνοιχτή στόν Οἰκουμενισμό¹⁰. Αὐτή ἡ

παράμετρος όμως, δέν στάθηκε ικανή νά κάμψει τήν ἀρνητική στάση πολλῶν κλασικῶν Πεντηκοστιανῶν ἔναντι τοῦ ΠΣΕ.

Ὁ P. Zimmerling συνθέτοντας τίς ἐπί μέρους ἀντιρρήσεις τῶν Πεντηκοστιανῶν ἐκπροσώπων ἀναφέρει τρεῖς βασικούς λόγους πού καθιστοῦν τόν κλασικό Πεντηκοστιανισμό ἀρνητικό ἀπέναντι στό ΠΣΕ. Ὁ πρῶτος λόγος εἶναι ὁ φονταμενταλιστικός λόγος κατανόησης τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἀπό τούς Πεντηκοστιανούς, σέ ἀντίθεση μέ τήν ἀποδοχή ἀπό μέλη τοῦ ΠΣΕ νεότερων μορφῶν Βιβλικῆς κριτικῆς καί θεωριῶν. Ὁ δεῦτερος λόγος εἶναι ἡ ὑποψία ὅτι ὁ στόχος τοῦ ΠΣΕ εἶναι νά καταστεῖ ὑπερεκκλησίας, κάτι ἀνάλογο μέ τή Ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία. Καί ὁ τρίτος λόγος σχετίζεται μέ τό γεγονός τῆς ἀνοχῆς, πλὴν ὅμως τῆς μή ἀναγκαιότητος ὑπαρξῆς τῆς λεγομένης «ἐμπειρίας τοῦ Βαπτίσματος μέ Ἅγιο Πνεῦμα» μέ τίς ἐξωτερικές ἐκδηλώσεις της, τή λεγό-

μενη γλωσσολαλιά δηλαδή, ἀπό ὅλα τά μέλη τοῦ ΠΣΕ¹¹.

Οἱ τρεῖς αὐτοὶ λόγοι συντελοῦν καθοριστικά στήν κριτική καί ἐπικριτική στάση τῶν κλασικῶν Πεντηκοστιανικῶν κινήματων ἔναντι τοῦ ΠΣΕ. Ὁ G. Hobson προσθέτει στοὺς ἀνωτέρω λόγους καί τό γεγονός ὅτι οἱ κλασικοὶ Πεντηκοστιανοὶ στέκονται ἐπικριτικά ἔναντι τοῦ ΠΣΕ, καθῶς φοβοῦνται ἄκαιρες συνενώσεις καί δογματικούς συμβιβασμούς. Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει καί ἡ θέση τοῦ F. Frost πού ἐπισημαίνει ὅτι ὁ κλασικός Πεντηκοστιανισμός διατυπώνει ἔναντι τοῦ ΠΣΕ κατηγορίες παρόμοιες μέ αὐτές τῶν Προτεσταντῶν Φονταμενταλιστῶν¹².

Ὁ κλασικός Πεντηκοστιανισμός ἀποτελεῖ ἕναν, μεταξύ τῶν ἄλλων νεότερων Προτεσταντικῶν σχηματισμῶν, πού διατηροῦν ἀρνητική καί ἐπικριτική στάση ἀπέναντι στό ΠΣΕ, παρά τό γεγονός ὅτι ὑπάρχουν ἐντός του ἐπί μέρους κινήματα πού διαφοροποιοῦνται ὡς πρὸς τή στάση τους, ἀπό τόν κύριο κορμό τοῦ Πεντηκοστιανισμοῦ¹³.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ: **1.** Πρβλ. R. Rouse - S. C. Neill (Ed), *A History of the Ecumenical Movement 1517-1948*, London 1967², σσ. 254, 630. **2.** Βλ. W. Hollenweger, *Enthusiastisches Christentum. Die Pfingstbewegung in Geschichte und Gegenwart*, Zürich 1969, σσ. 46, 496. F. Frost, *Pentecôtisme*, στό *Catholicisme* 10 (1985), στ.1213. A. Anderson, *An Introduction to Pentecostalism*, Cambridge 2007³, σσ. 249-250. **3.** Βλ. W. Hollenweger, *Enthusiastisches Christentum*, ὅπ.π., σσ.191-196. G. Tchonang, *L'essor du pentecôtisme dans le monde*, Paris 2009, σσ. 275-276. **4.** Βλ. W. Hollenweger, *Enthusiastisches Christentum*, ὅπ.π., σσ. 496-499. **5.** Βλ. A. Anderson, *An Introduction to Pentecostalism*, ὅπ.π., σσ. 251-253. **6.** Βλ. G. Tchonang, *L'essor du pentecôtisme*, ὅπ.π., σσ. 271-274. **7.** Βλ. W. Hollenweger, *Enthusiastisches Christentum*, ὅπ.π., σ. 499. **8.** Βλ. A. Anderson, *An Introduction to Pentecostalism*, ὅπ.π., σ.250. **9.** G. Tchonang, *L'essor du pentecôtisme*, ὅπ.π., σσ. 277-278. Πρβλ. C. Lindberg, *The Third Reformation? Charismatic Movements and the Lutheran Tradition*, Macon- Georgia 1983, σ. 224. **10.** Βλ. Ch. O. Donnell, *Neo-Pentecostalism in North America and Europe*, στό *Concilium* 161,1 (1983), σ. 40. **11.** Βλ. P. Zimmerling, *Charismatische Bewegungen*, Göttingen 2009, σσ. 246-248. **12.** Βλ. F. Frost, *Pentecotisme*, στό *Catholicisme* 10 (1985), στ.1213-1214. Πρωτ. Β. Γεωργοπούλου, *Ἡ περί τῆς Ἁγίας Γραφῆς διδασκαλία τῶν σύγχρονων αἰρετικῶν κινήσεων*, Θεσσαλονίκη 2013, σσ. 168, 170, 190. **13.** Βλ. P. Zimmerling, *Charismatische Bewegungen*, ὅπ.π., σ. 248.

Οί Κολλυβάδες καί ἡ νῆσος Σκιάθος (β')

Πρωτ. Κωνσταντίνου Ν. Καλλιανού

Έφημ. Ἰ. Ν. Ἁγίου Παντελεήμονος Σκοπέλου, Ἰ. Μ. Χαλκίδος

Συνεχίζοντας ἀπό τό προηγούμενο τεύχος τήν ἀναφορά στους Κολλυβάδες πού ἀσκήθηκαν στήν Εὐαγγελίστρια τῆς Σκιάθου ἀναφέρουμε καί τούς ἀκολουθούς:

Γρηγόριος Χατζησταμάτης, ιερομόναχος ἀπό τή Σκιάθο. Σπούδασε στή Σχολή τῆς Πάτμου, ἔγινε μοναχός στή Ἰκαρία καί διεδέχθη τόν Γέροντά του Νήφωνα στήν ἡγουμενία τοῦ Εὐαγγελισμού.

Φλαβιανός Ρίζος, ιερομόναχος ἀπό τήν Ἄρτα. Συνεχιστής τῆς παράδοσης τῶν Κολλυβάδων. Ὑπῆρξε ἐξέχουσα προσωπικότης. Συνεδέετο δέ μέ προσωπικότητες τῆς ἐποχῆς, μέ τούς ὁποίους διατηροῦσε ἀλληλογραφία, ἀλλά καί μέ Κολλυβάδες, ὅπως οἱ ἀδελφοί Σκουρταῖοι. Στίς ἡμέρες τῆς ἡγουμενίας του πέρασαν ἀπό τήν Εὐαγγελίστρια ὁ Ἰωσήφ ἐκ Φουρνᾶ, ὁ Θεόφιλος Καίρης, ὁ ἐκδότης τῆς «Εὐαγγελικῆς Σάλπιγγος» Γερμανός ιεροκῆρυξ, κ.ἄ.

Ἀλύπιος Ἐπιφανειάδης, ιερομόναχος ἀπό τή Σκιάθο, γόνος παλιάς ιερατικῆς οἰκογένειας τοῦ Κάστρου καί ἀδελφός τοῦ Διδασκάλου τοῦ Γένους Ἐπιφανίου Δημητριάδη. Ἐπί τῆς ἡγουμενίας του ἦλθαν στό μοναστήρι πολλοί ἀγιορεῖτες πάροικοι μετά ἀπό τήν ἀποτυχία τῆς ἐπανάστασης στή Χαλκιδική καί εἰδικότερα στήν Κασσάνδρα καί τό Ἅγιο

Ὅρος. Μεταξύ αὐτῶν οἱ αὐτάδελφοι ἀγιογράφοι Βενιαμίν μοναχός καί Μακάριος ιεροδιάκονος μαζί μέ τόν παπα-Ζαχαρία, ἀνεψιοί τοῦ ἀγιογράφου Μακαρίου μοναχοῦ τοῦ ἐκ Γαλατίστης, ὁ βιογράφος τοῦ ἀγίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου Εὐθύμιος Σατυρουδάς κ.ἄ.

Ἰωσήφ ἐν Φουρνᾶ τῶν Ἀγράφων, ιεροδιάκονος καί Διδάσκαλος, μαθητής καί συνασκητής τοῦ ιερομ. Ἀθανασίου τοῦ Παρίου καί τοῦ Ὁσίου Νικηφόρου στή Χίο, στή Σχολή τῆς ὁποίας ἐχρημάτισε ὑποδιδάσκαλος. Μετά τήν κοίμησή του Διδασκάλου του πηγαίνει στό Ὅρος, στους Σκουρταῖους, ὅπου διαμένει λίγο καί τόν Φεβρουάριο τοῦ 1819 στέλνει ἐπιστολή στόν ἡγούμενο τοῦ Εὐαγγελισμού Φλαβιανό παρακαλώντας τον νά τόν δεχθεῖ στό μοναστήρι. Ἐκεῖ πηγαίνει τόν Ἀπρίλιο τοῦ ἴδιου ἔτους, ὅπου μετά ἀπό λίγα χρόνια ἀφήνει τήν τελευταία του πνοή.

Στήν Εὐαγγελίστρια ἐγκαταλείπει τά ὑπάρχοντά του, δηλαδή τά βιβλία του καί λίγα χρήματα. Ὅπως ἀναφέρει ὁ συντάκτης τοῦ Καταλόγου τῶν χειρογράφων τῆς Μονῆς, Μητροπολίτης πρ. Ἡλείας Ἀντώνιος, «μέγας ἀριθμός βιβλίων (τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Εὐαγγελισμού) προσέρχονται ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ιεροδιακόνου Ἰωσήφ τοῦ ἐκ Φουρνᾶ τῶν Ἀγράφων καταγομένου, ἀνδρός λογιωτάτου».

Εὐθύμιος ιερομόναχος, ὁ Σταυρουδάς, ἀπό τό Ἅγιον Ὅρος. Διέμενε στό Καρακαλλινό κελλί τῶν Εἰσοδίων, πού σήμερα εἶναι ἐρειπωμένο. Ὑπῆρξε ὁ πρῶτος βιογράφος τοῦ ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου καί παραδελφός του, ὅπως ὁ ἴδιος ἀναφέρει. Ἦταν ἐνάρετος κληρικός καί ἄριστος πνευματικός. Ὅπως ἀναφέρει στήν ἀπό 29 Σεπτεμβρίου 1825 ἀναφορά του πρὸς τό Ὑπουργεῖο τῆς Θρησκείας «οἱ κάτοικοι τῆς Σκιάθου δι' ἀδείας καί τοῦ Ἀρχιερέως των (τόν) ἐξέλεξαν κοινόν πνευματικόν» τους. Ὁ Εὐθύμιος ἐκοιμήθη στό μοναστήρι τοῦ Εὐαγγελισμοῦ.

Ἰωάσαφ ὁ Πάριος, ιερομόναχος καί καλλιγράφος ἀπό τή Βατοπεδινή Σκήτη τοῦ ἁγίου Δημητρίου. Μέ τόν ιερομόναχο Ἰωάσαφ τόν Χίο ἔρχονται στή Σκιάθο, μαζί μέ τούς ἄλλους Ἀγιορεῖτες μετά τά τραγικά γεγονότα στή Κασσάνδρα τό 1821 καί καθίστανται στήν Εὐαγγελίστρια. Σώζονται ἐπιστολές τους πρὸς τόν ἡγούμενο Φλαβιανό. Πρόκειται γιά τόν συντάκτη τῆς ἐπιστολῆς πού σώζεται στόν κώδικα Πάντ. 5713.206 καί ἐπιγράφεται «Πρὸς τούς μεμφομένους τούς συνεχῶς μεταλαμβάνοντας» πράγμα πού πιστοποιεῖ τήν κολλυβαδική του ταυτότητα, ἀφοῦ τό περί συχνῆς Θ. Μεταλήψεως ἦταν ἀπό τίς διδασκαλίες τῶν Κολλυβάδων.

Στέφανος ιερομόναχος ὁ Σκοῦρτος, ἀπό τό Λαυριωτικό κελλί τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Σκούρτη, τό ὁποῖο βρῖσκεται στίς Καρυές. Στό κελλί αὐτό, πού ἦταν τό κέντρο τῶν Κολυβάδων, τελείωσε τίς ἡμέρες του ὁ ἅγιος Νικοδήμος. Ὁ Στέφανος ζοῦσε μαζί μέ τόν ἀδελφό του

Νεόφυτο. Ἐργόχειρό τους ἦταν ἡ ἀγιογραφία. Ὑπῆρξαν, ὥστόσο καί οἱ ἐκδότες τῶν ἔργων τοῦ ἁγίου Νικοδήμου. Τό 1822 συναντοῦμε τόν Στέφανο στήν Εὐαγγελίστρια μαζί μέ τούς ἄλλους Ἀγιορεῖτες παροίκους. Μετά τήν ἀναχωρήσή του συνεχίζει νά ἀλληλογραφεῖ μέ τόν ἡγούμενο τοῦ Εὐαγγελισμοῦ Φλαβιανό. Πρέπει νά σημειωθεῖ, ὅτι οἱ Σκουρταῖοι ἔστειλαν τό χρο «Φραγγέλιον», τό ὁποῖο ἀνήκε στόν ιεροδιάκονο Ἰωσήφ ἐκ Φουρνᾶ (:), νά τό τυπώσει ὁ Φλαβιανός, κάτι πού δέν ἔγινε.

Σωφρόνιος Κεχαγιόγου, ἀπό τή Ραιδεστό τῆς Θράκης, μέγας πνευματικός, ἡγούμενος στήν Εὐαγγελίστρια καί μετά στόν Πρόδρομο τῆς Σκοπέλου. Φίλος τοῦ ἁγίου Νεκταρίου, τῶν δύο Ἀλέξανδρων, ἦταν ἀπό τούς τελευταίους ἡγουμένους πού ἀναζωπύρησαν τό κολλυβαδικό πνεῦμα στήν Εὐαγγελίστρια.

Στή χορεία τῶν Κολλυβάδων τῆς Σκιάθου πρέπει νά συγκαταλεγεῖ κι ὁ πολὺς Γέροντας Διονύσιος μέ τόν ὑποτακτικό του παπα-Ἱερεμία, οἱ ὁποῖοι δέν ἔζησαν μέν στήν Εὐαγγελίστρια, κρίμασιν οἷς ὁ Κύριος οἶδεν, ὥστόσο ἦσαν οἱ συνεχιστές μιᾶς παράδοσης πού ἡ ἔφορος τῆς Σκιάθου, ἡ Κυρία Θεοτόκος, διά τοῦ ἱεροῦ Ἄθωνος προσέφερε δαψιλῶς στό νησί.

Ἔχουμε τή γνώμη, πῶς μέ τό φτωχό αὐτό καί ἄτεχο λειμωνάριο τῶν σεπτῶν ἁγίων Κολλυβάδων πού σύντομα παρουσιάσαμε, προσπαθήσαμε νά χαρτογραφήσουμε τήν Ὁρθόδοξη πνευματική Σκιάθο τοῦ 18^{ου} - 19^{ου} αἰ., ἀλλά καί νά δηλώσουμε τούς πνευματικούς προγόνους τῶν δύο Ἀλεξάνδρων κι ὄλων τῶν εὐλαβῶν Σκιαθιτῶν.

Ἐποστολικοὶ Κανόνες (η')

Παναγιώτη Μπούμη

Ἵμοτίμου Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

(συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο)

ΚΑΝΟΝΑΣ Κ' (20ός)

Κείμενο

Κληρικός ἐγγύας διδούς, καθαιρείσθω.

Μετάφραση

Ὁ κληρικός ὁ ὁποῖος καθιστᾶ (τόν ἑαυτό του) ἐγγυητὴ (γιὰ ἄλλον) ἄς καθαιρεῖται.

Παράλληλοι κανόνες: Τῆς Δ' ὁ λ'.

Σχόλιο: Ὁ κληρικός ἀνήκει στὴν Ἐκκλησία. Οἱ κληρικοὶ δὲν πρέπει νὰ ἐμπλέκονται σὲ χρηματικές δοσοληψίες. Εἶναι οἰκονόμοι στὰ πνευματικά καὶ ἐκκλησιαστικά πράγματα. Βεβαίως ἔχουμε καὶ τὸ θεσμὸ τῆς οἰκονομίας γιὰ ἔκτακτες ἀνάγκες.

ΚΑΝΟΝΑΣ ΚΑ' (21ος)

Κείμενο

Εὐνοῦχος, εἰ μὲν ἐξ ἐπηρείας ἀνθρώπων ἐγένετό τις, ἢ ἐν διωγμῶ ἀφηρέθη τὰ ἀνδρῶν, ἢ οὕτως ἔφυ, καὶ ἐστὶν ἄξιος, ἐπίσκοπος γινέσθω.

Μετάφραση

Ἐάν κάποιος ἔγινε εὐνοῦχος ἐξ αἰτίας ἀνθρωπίνης ἐπεμβάσεως ἢ κατὰ τὴ διάρκεια διωγμοῦ τοῦ ἀφαιρέθηκαν τὰ ἀνδρικά μόνια ἢ ἔτσι γεννήθηκε, καὶ εἶναι ἄξιος, ἄς γίνεταί ἐπίσκοπος.

Παράλληλοι κανόνες: Ἐποστολικοὶ οἱ κβ', κγ' καὶ κδ', τῆς Α' ὁ α', τῆς Α'-Β' ὁ η'.

ΚΑΝΟΝΑΣ ΚΒ' (22ος)

Κείμενο

Ὁ ἀκρωτηριάσας ἑαυτόν μὴ γινέσθω κληρικός· αὐτοφονευτὴς γάρ ἐστὶν ἑαυτοῦ, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δημιουργίας ἐχθρός.

Μετάφραση

Ἐκεῖνος ποὺ ἀκρωτηρίασε τὸν ἑαυτό του νὰ μὴ γίνεταί κληρικός, ἐπειδὴ εἶναι ὁ ἴδιος φονιάς τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ ἐχθρὸς τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ.

Παράλληλοι κανόνες: Ἐποστολικοὶ οἱ κἀ', κγ' καὶ κδ', τῆς Α' ὁ α', τῆς Α'-Β' ὁ η'.

ΚΑΝΟΝΑΣ ΚΓ' (23ος)

Κείμενο

Εἴ τις κληρικός ὦν, ἑαυτόν ἀκρωτηριάσει, καθαιρείσθω· φονεύς γάρ ἐστὶν ἑαυτοῦ.

Μετάφραση

Ἐάν κάποιος, ὄντας κληρικός, ἀκρωτηριάσει τὸν ἑαυτό του, νὰ καθαιρεῖται, διότι εἶναι φονιάς τοῦ ἑαυτοῦ του.

Παράλληλοι κανόνες: Ἐποστολικοὶ οἱ κἀ', κβ' καὶ κδ', τῆς Α' ὁ α', τῆς Α'-Β' ὁ η'.

(συνεχίζεται)

Ἡ προσφορά τοῦ κατώτερου Κλήρου στό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας (α')

Λίτσας Ἰ. Χατζηφώτη
Ἀρχαιολόγου

Στή μνήμη τοῦ Ἰ. Μ. Χατζηφώτη (14.4.1944-18.7.2006)

ΟΠΩΣ ἔχει τονισθεῖ, ὁ Κλῆρος ἀπό τίς ἀπαρχές τῆς Ἐκκλησίας ἐκλέγεται ἀπό τόν Θεό διά τῆς Ἐκκλησίας, γιά νά συνεχίσει μέ τό μυστήριο τῆς ιερωσύνης τό σωτηριολογικό ἔργο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁ κατώτερος κλῆρος δέν ἔχει ιερωσύνη, ἀλλ' ὑπηρετεῖ τοὺς σκοποὺς τῆς ιερωσύνης, τό διδακτικό, ποιμαντικό, κατηχητικό καί ιεραποστολικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας καί τροφοδοτεῖ τόν ἀνώτερο. Γιά τόν λόγο τοῦτο καί πρέπει νά ὑπάρχει γι' αὐτόν εἰδική ἐκκλησιαστική μέριμνα καί φροντίδα. Πέρα ἀπό τήν θέση αὐτή πρέπει νά μὴν λησμονεῖται τό γεγονός ὅτι στήν ὀρθόδοξη παράδοση ἄνδρες καί γυναῖκες ταυτίζονται καί διακρίνονται, εἶναι ὁμοούσιοι, ισότιμοι, διαφορετικοί, μέ συμπληρωματική σχέση.

Στόν κατώτερο κλῆρο συμποσοῦνται συνολικά τουλάχιστον δεκαπέντε τάξεις. Τό ἐπίρρημα «τουλάχιστον» ὑποδηλώνει τήν ἀναφορά καί ἄλλων ἀκόμη τάξεων τοῦ κατώτερου κλήρου, σέ διαφορες πηγές, γιά τίς ὁποῖες ὁμως δέν δίδονται καί ἐπιπλέον στοιχεῖα γιά τό ποιά ἦταν ἀκριβῶς ἡ ἀρμοδιότητα στό ναό καί ποιά τά καθήκοντά τους. Ὅπως σημειώνει ὁ Ἰ. Πατσαβός, σέ μερικά ἀπό τά κατώτερα αὐτά «ὑπουργήματα», καί συγκεκριμένα τοῦ ἀναγνώστη

καί τοῦ ἐξορκιστῆ, παρατηρεῖται κάποια σχέση πρός τά χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί τοὺς χαρισματικούς. Ἀνάλογα χαρίσματα ἐπέζησαν ὄχι μόνον στοὺς προαναφερθέντες ἀλλά ἀκόμη καί σέ λαϊκοὺς¹.

Στό σημεῖο αὐτό νά προσθέσουμε καί τήν ἀρχαιολογική μαρτυρία γιά ἀναφορά ἀξιωματῶν τοῦ κατώτερου κλήρου. Κατ' ἀρχήν μία ἀναφορά ὑποδιακόνου σέ παλαιοχριστιανική βασιλική του 5^{ου} αἰῶνα στό Κλαυσεῖο (Κλάψι) τῆς Εὐρυτανίας. Σέ ἐπιγραφή στή βάση τοῦ ἐντυπωσιακοῦ ψηφιδωτοῦ κοσμημάτων τοῦ δαπέδου τοῦ κεντρικοῦ διαχώρου, στό κέντρο τοῦ μνημείου διαβάζουμε:

“ΑΓΙΕ ΛΕΩΝΙΔΗ ΦΥΛΑΞΟΝ ΤΟΝ ΔΟΥΛΟΝ ΣΟΥ ΙΩΑΝΝΗΝ ΥΠΟΔΙΑΚΟΝΟΝ”.

Πρό τῆς θέσεως τῆς Ἁγίας Τραπέζης εἶναι τοποθετημένη ἄλλη ἐπιγραφή μέ τά ἀκόλουθα, πού σχετίζονται πάντα μέ τό θέμα μας:

«ΕΠΙ ΕΥΤΥΧΙΑΝΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΥ ΤΩΝ ΘΕΟΦΙΛΕΣΤΑΤΩΝ ΗΜΩΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩΝ ΚΑΙ ΜΕΛΙΣΣΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΦΙΛΕΣΤΑΤΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΤΗΣ ΕΝΘΑΔΕ ΑΓΙΩΤΑΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΠΑΝΤΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΦΙΛΗ ΚΛΗΡΟΥ ...»

Ἀριστερά ἀπό τό κιβώριο τῆς Ἁγίας Τραπέζης ἀνάλογη ἐπιγραφή:

«ΠΟΛΥΓΗΡΟΣ Ο ΕΥΛΑΒΕΣΤΑΤΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΚΑΙ ΑΝΔΡΟΜΑΧΑ Η ΘΕΟΦΙΛΕΣΤΑΤΗ ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΑ ΥΠΕΡ ΕΥΧΗΣ ΑΥΤΩΝ ΕΚΑΛΛΙΕΡΓΗΣΑΝ».

Ίσως κάποιος παρατηρήσει στό σημείο αυτό, ότι σέ τόσο πρώιμη έποχή άξιώματα του κατώτερου κλήρου αποτελούσαν ιδιαίτερη τιμή για εκείνους πού τά έφεραν, οί όποιοι δέν ύπηρετούσαν άπλώς αλλά και συνεισέφεραν και οικονομικά για τήν ολοκλήρωση και τήν διακόσμηση του ναού και μάλιστα σέ περιοχή καθόλου προνομιακή. Παράλληλα ή άναφορά του άξιώματος τής διακονισσας σέ χριστιανική κοινότητα αυτής τής έποχής άποτελεί άδιάφευστο μάρτυρα τής τιμής, τήν όποία άπολάμβανε και άπολαμβάνει ή γυναίκα στό χώρο τής Όρθοδοξίας, χωρίς άκρότητες και άπομάκρυνση από τήν Παράδοσή της.

Είναι σημαντικό επίσης νά παρατηρήσουμε ότι οί γυναίκες δέν άποκλείστηκαν από τήν άπονομή άξιωμάτων, τίτλων δηλαδή, άσφαλώς όχι σέ εύρεια κλίμακα. Κατά τήν βυζαντινή και τήν νεότερη έποχή άναφέρονται γυναίκες πού διακρίθηκαν σέ πολύ ύψηλά κλιμάκια, τόσο στίς δραστηριότητες τής Πολιτείας όσο και τής Έκκλησίας, φυσικά σέ τομείς κοινωνικούς και φιλανθρωπικούς, για νά μήν γίνει κάποια παρεξήγηση. Όφείλουμε νά ύπογραμμίσουμε τήν τιμή πού άπονεμήθηκε και σέ γυναίκες μέ σημαντικά προσόντα και δράση αλλά και τήν συνεισφορά τών γυναικών στήν Έκκλησία, ξεκινώντας στό άπώτατο παρελθόν από τήν κοινωνική και ουσιαστικά τήν πολιτική ζωή, μέ τά μέτρα βέβαια κάθε έποχής ως τήν σημερινή. Κάνουμε τήν μνεία έστω επί τροχάδην, διότι ή Έκ-

κλησία πολύ συχνά «στήθηκε στόν τοίχο» από όρισμένους κύκλους για τήν θέση τής γυναίκας στό χώρο της, μέ τήν επιδίωξη νά πληγεί για δήτην μονολιθικότητα και ύποτιμητική πρόσ τήν γυναικα συμπεριφορά, παρασιωπώντας τήν σχετική παράδοση και τήν τάξη της.

Είναι συνεπώς άπαραίτητο στόν καιρό μας νά γίνεται γνωστή ή δράση και ή προσφορά τής Έκκλησίας του Χριστού, στήν όποία μετέχει και ένας σημαντικός αριθμός λαϊκών, έπιστημόνων κάθε ειδικότητας. Σέ αυτούς, μέ τήν άπονομή τίτλων, όφφικίων και άξιωμάτων άναθέτει και άνάλογες πολυποίκιλες ύποχρεώσεις για τήν προώθηση του έργου της εκεί πού δέν έπαρκούν οί γνώσεις, οί ιδιότητες και οί ύποχρεώσεις και, όπως και νά τό κάνουμε, τό όλιγάριθμο και ή φυσική άντοχή τών κληρικών της. Η σημανσία του όρου Κατώτερος Κλήρος διευκρινίσθηκε ήδη και δέν χρειάζεται νά επανέλθουμε. Νά ύπογραμμίσουμε ότι άντιστρόφως άνάλογη πρόσ τό κατώτερος είναι ή σημασία και ή προσφορά του στή ζωή τής Έκκλησίας. Γι' αυτό κατ' άρχάς δέν άπαιτείται ειδική μελέτη, διότι όλοι όσοι ζοϋμε εύχαριστιακή ζωή βιώνουμε και μέ πολλές εκφάνσεις τό έργο τών ανθρώπων πού εργάζονται καθημερινά για τίς λειτουργικές άνάγκες τής ένορίας και κάθε ναού.

Θά άναφερθοϋμε όμως επί τροχάδην σέ όρισμένους και ως κάνουμε άρχή από τους ιεροψάλτες². Από τά πλέον άποσπάστως συνδεδεμένα μέ τή λατρευτική ζωή τής Έκκλησίας πρόσωπα, μετά τήν έξοδό της από τίς τραγικές περιπέτειες τών διωγμών, είναι οί ψάλτες ή πιό σωστά ιεροψάλτες. Η εξέλιξη τής θητεί-

ας τους στό χώρο τῶν λατρευτικῶν ἐκδηλώσεων στόν χώρο τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, ἀκολουθεῖ τήν ἐξέλιξη τῆς λατρείας ἀνά τούς αἰῶνες καί ἡ παρουσία τους γίνεται ἀπαραίτητη, ὅταν συνειδητοποιεῖται ἡ ἀδυναμία συμμετοχῆς τοῦ σώματος τῶν πιστῶν νά συμψάλλει κατά τίς διάφορες ἀκολουθίες χωρίς νά προξενεῖται χασμωδία καί ἀταξία. Οἱ ἱεροψάλτες γενικά ἀνήκουν στόν κατώτερο κλῆρο καί ὑπάρχει εἰδική ἀκολουθία στό Εὐχολόγιο γιά τήν προχειρισί τους. Τό πῶς πρέπει νά ψάλλουν καθορίστηκε ἤδη μέ τόν σε΄ Κανόνα τῆς Πενθέκτης Οἰκ. Συνόδου. Τονίζεται ὅτι πρέπει νά ἔχουν πάντοτε ὑπ' ὄψη ὅτι τούς ψαλμούς ὀφείλουν νά τούς ἀποδίδουν στόν Θεό, πού γνωρίζει καί τά ἀπόκρυφα, μέ πολλή προσοχή καί κατάνυξη. Τά προβλήματα τους ἀναπτύσσει μέ ἀγάπη καί γνώση ὁ συγγραφεύς μας.

Ἡ διακόνισσα³ εἶναι ἀξίωμα πού δινόταν σέ γυναῖκες ἤδη ἀπό τίς ἀρχές τῆς ὑπάρξεως τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας καί τό θεωροῦσαν ἰδιαίτερα ἀπαραίτητο λόγω τοῦ αὐστηροῦ διαχωρισμοῦ τῶν ἀνδρῶν ἀπό τίς γυναῖκες κατά τούς πρώτους χριστιανικούς αἰῶνες. Ὁ ὅρος ἀναφέρεται γιά πρώτη φορά κατά τόν 3^ο αἰῶνα στόν 1^ο Κανόνα τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου τῆς Νικαίας. Ὁ θεσμός τῶν διακονισσῶν, εἶναι τό μοναδικό εἶδος χειροθεσίας τῶν γυναικῶν στόν χώρο τοῦ κατώτερου Κλήρου καί ἐφ' ὅσον «ἡ Ἁγία Γραφή καί ἡ μυστηριακή παράδο-

ση τῆς Ἐκκλησίας ἀποκλείουν τή γυναῖκα ἀπό τήν μυστηριακή ἱερωσύνη» εἶναι περιττές, καί ἐκ τοῦ πονηροῦ, οἱ συζητήσεις ἢ ἀναφορές στό θέμα, πού συνήθως προέρχονται ἀπό ἀσχέτους ἢ μή ὀρθοδόξους.

Τομεῖς προσφορᾶς τῶν διακονισσῶν ἦσαν ἡ ἄσκηση τῶν ἔργων τῆς ἀγάπης, ἡ ἱεραποστολική, κατηχητική καί διδακτική διακονία ἀνάμεσα ἰδίως στίς γυναῖκες, βοηθητικά λειτουργικά καθήκοντα στούς ἐνοριακούς ναούς καί ἰδίως στά μοναστήρια, ἡ βοήθεια πρὸς τούς ἱερεῖς στή βάπτιση τῶν γυναικῶν, ἡ μετάδοση τῆς Θ. Κοινωνίας σέ γυναῖκες κ.ἄ.

Μεταξύ τῶν γνωστῶν διακονισσῶν συγκαταλέγονται ἡ Ἁγία Φοίβη, διάκονος τῆς Ἐκκλησίας τῶν Κεγχρέων (Πρὸς Ρωμαίους 16/, 1-2), ἡ Ἁγία Θεοσεβία, διακόνισσα καί ἀδελφή, ὅχι σύζυγος ὅπως θεωρεῖται ἀπό πολλούς, τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου, Ἐπισκόπου Νύσσης, καί ἡ Ὁσία Ὀλυμπιάς, πού χειροτονήθηκε σέ ἡλικία εἰκοσιπέντε ἐτῶν διακόνισσα ἀφοῦ μίρασε τήν περιουσία της μέσω τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καί κτίζοντας μοναστήρι, ὅπου συγκεντρώθηκαν διακόσιες πενήντα μονάστριες. Ἀφιερώθηκε στήν ὑπηρεσία τοῦ Ἱ. Χρυσοστόμου στό πολύπλευρο φιλανθρωπικό καί ἱεραποστολικό ἔργο του. Κατά τήν ἐξορία του ἐξορίστηκε καί ἐκείνη στή Νικομήδεια, ὅπου καί κοιμήθηκε βυθισμένη σέ θλίψεις καί δοκιμασίες.

(συνεχίζεται)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ: **1.** Πατσαβού Ἡλία Ἰ.: Ἡ εἴσοδος εἰς τόν κλῆρον κατά τούς πέντε πρώτους αἰῶνας, Ἀθήναι 1973, σσ. 21-22. **2.** Στολίγκα Γεωργίου Βασ.: Ἡ ποινική μεταχείρισις τοῦ κατωτέρου Κλήρου κατά τό Ὁρθόδοξον Κανονικόν Δίκαιον (Μεταπτυχιακή Ἐργασία - Master), ἐκδόσεις Παρρησία, 2014, σ. 72 κ.ἑ. **3.** Θεοδώρου Εὐαγγέλου Δ.: Ἡ «Χειροτονία» ἢ «Χειροθεσία» τῶν «Διακονισσῶν». Διδακτορική Διατριβή, Ἀθήναι 1954.

Ἐπαναλειτουργεῖ ὁ Καθεδρικός Ἱερός Ναός Ἀθηνῶν

Λίτσας Ἰ. Χατζηφώτη
Ἀρχαιολόγου

ΜΕ λαμπρές λατρευτικές ἐκδηλώσεις, οἱ ὁποῖες ἔλαβαν χώρα στίς 2 καί 3 Ἰουλίου 2016, ἄρχισε ἡ ἐπαναλειτουργία τοῦ Καθεδρικοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἀθηνῶν, ὁ ὁποῖος παρέμεινε κλειστός ἐπί ἑπτὰ χρόνια, λόγω τῶν ζημιῶν πού εἶχαν προκληθεῖ ἀπό τόν σεισμό καί τίς ἐργασίες γιά τήν κατασκευή τοῦ Μετρό. Κατά τήν ἐπίσημη εὐχαριστήριο Δέηση πού τελέσθηκε τό ἀπόγευμα τοῦ Σαββάτου, 2 Ἰουλίου, γιά τήν ἐπαναλειτουργία τοῦ Ναοῦ ἀπό τόν Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερώνυμο καί τόν Μ. Ἐσπερινό πού ἀκολούθησε, στόν ὁποῖο προέστη ὁ ἴδιος, παρέστησαν ἐπίσης ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κ. Π. Παυλόπουλος, ὁ Ὑπουργός Παιδείας, Ἐρευνας καί Θρησκευμάτων Ν. Φίλης, οἱ Μητροπολίτες τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, οἱ Ἐπίσκοποι τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, ἐκπρόσωποι τῶν Ἀρχῶν καί Λαός τοῦ Θεοῦ.

Τήν ἐπομένη, Κυριακή 3 Ἰουλίου, τελέσθηκε ὁ Ὅρθρος καί ἡ πρώτη Θ. Λειτουργία μετά τήν ἐπαναλειτουργία τοῦ Ναοῦ, ὑπό τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί τῶν Συνοδικῶν Μητροπολιτῶν. Τόν πανηγυρικό τῆς ἡμέρας ἐξεφώνησε ὁ Πρωτ. Θωμᾶς Συνοδίνος, προϊστάμενος τοῦ ναοῦ, ὁ ὁποῖος ἀναφέρθηκε μέ λεπτομέρειες στό μνημεῖο καί στήν ἱστορία τῶν ἐργασιῶν ἀποκατάστασης καί ἐξέ-

φρασε τήν εὐγνωμοσύνη του ὀνομαστικά πρὸς ὄλους ὅσοι συνέβαλαν ὥστε νά ὀλοκληρωθεῖ τό ἔργο. Τό βράδυ τῆς ἰδίας ἡμέρας, στήν πρό τοῦ Ναοῦ πλατεῖα, πραγματοποιήθηκε μουσική ἐκδήλωση ἀπό τήν Μητροπολιτική Συμφωνική Ὀρχήστρα Ἀθηνῶν ὑπό τήν διεύθυνση τοῦ συνθέτη καί διευθυντή ὀρχήστρας Βασίλη Τσαμπρόπουλου.

Ὁ καθεδρικός Ἱ. Ναός τῶν Ἀθηνῶν, ἀφιερωμένος στόν Εὐαγγελισμό τῆς Θεοτόκου, ὀριακό μνημεῖο γιά τήν ἐξέλιξη τῆς ναοδομίας τήν περίοδο τῶν μέσων περιόδου τοῦ 19^{ου} αἰῶνα, δείγμα τοῦ λεγόμενου ἑλληνοβυζαντινοῦ ρυθμοῦ¹, θεμελιώθηκε τά Χριστούγεννα τοῦ 1842 ἀπό τόν Ὁθωνα, στή θέση πού ὑπῆρχε παλαιότερα τό παρεκκλήσιο τοῦ Ἁγίου Νικολάου, μετόχι τῆς Μονῆς Καισαριανῆς, δίπλα στόν ναό τῆς Παναγίας τῆς Γοργοεπηκόου, ὅπου βρισκόταν ἡ κατοικία τῶν μητροπολιτῶν τῶν Ἀθηνῶν. Ἐγκαινιάσθηκε στίς 21 Μαΐου 1862.

Ὁ Δανός Theophil Hansen (1813-1891) στόν ὁποῖο ἀνατέθηκε τό 1842 ὁ ἀρχικός σχεδιασμός τοῦ νέου Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ τῶν Ἀθηνῶν χρησιμοποίησε στοιχεῖα ἀπό τή δυτική ἐκκλησιαστική ἀρχιτεκτονική (ρωμανικό καί γοτθικό ρυθμό), σέ συνδυασμό μέ βυζαντινά πρότυπα. Ὁ Χάνσεν εἶχε σχεδιάσει ἀρχικά τό οἰκοδόμημα γιά νά κτισθεῖ στήν ὁδὸ Πα-

νεπιστημίου, δίπλα στο Όφθαλμιατρείο, ή θέση όμως θεωρήθηκε απόμακρη. Τά κύρια χαρακτηριστικά στοιχεία τῶν ἀρχικῶν σχεδίων ἦσαν γοθικά καί ἀναγεννησιακά καί ἐξέφραζαν τήν τότε βαυαρική κυβέρνηση καί τή νοοτροπία της. Μέ βάση αὐτά ἀνεγέρθηκε τό κατώτερο τμήμα τοῦ ναοῦ. Τόν Χάνσεν διαδέχθηκε ὁ Δ. Ζέζος (μετά τό 1846) καί αὐτόν οἱ Π. Κάλκος καί F. Boulanger.

Στήν τοιχοποιία του χρησιμοποιήθηκε τό οἰκοδομικό ὕλικό ἀπό ἐβδομήντα δύο παλαιούς ναούς τῆς Ἀθήνας πού εἶχαν κατεδαφισθεῖ. Στά τέλη τοῦ 19^{ου} καί ὡς τά μέσα τοῦ 20^{ου} αἰῶνα γνώρισε διάφορες μετατροπές καί προσθήκες τόσο στό ἐσωτερικό ὅσο καί στό ἐξωτερικό, πού ἀλλοίωσαν τήν ἐξωτερική καί ἐσωτερική μορφή καί τό ἀρχικό ὕφος του, τό ὁποῖο εἶχε ποικιλοτρόπως συζητηθεῖ, ἐπειδή δέν ταίριαζε μέ τήν βυζαντινή παράδοση καί τόν περιβάλλοντα χῶρο του.

Τήν ἀγιογράφηση καί τήν διακόσμηση τοῦ Ναοῦ ἀνέλαβαν ἀντιστοίχως οἱ Σπ. Γιαλινᾶς καί Κων. Φανέλλης. Ὁ πρῶτος ζωγράφησε τίς εἰκόνες τοῦ τέμπλου (1862-1866) καί σχεδίασε τίς τοιχογραφίες, τίς ὁποῖες φιλοτέχνησε ὁ Alexander

Maximilian Seitz. Ὁ δεύτερος φιλοτέχνησε τόν Παντοκράτορα καί τήν Πλατυτέρα καί ἐξετέλεσε τά διακοσμητικά στοιχεία. Ἡ ζωγραφική αὐτή ἀσφαλῶς δέν ἔχει καμμία σχέση μέ τήν βυζαντινή ἀγιογραφία. Ἀνήκει στόν λεγόμενο ἑλληνοβυζαντινό ἢ ὀθωνικό ρυθμό. Εἶναι δυτικότερη, παρουσιάζει ἔντονη αἴσθηση πολυτελείας ἀλλά διαπνέεται ἀπό ψυχρότητα². Οἱ γλυπτές διακοσμήσεις εἶναι ἔργα τοῦ τήνιου καλλιτέχνη Γεωργίου Φυτάλη.

Τήν ἴδια ἐποχή κτίστηκαν οἱ ναοί τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ἀπό τό Ζέζο, ἀνακατασκευάστηκε ριζικά ὁ Ἅγιος Γεώργιος τοῦ Καρύκη (1845-1849) ἀπό τόν Λ. Καυτανζόγλου, σχεδιάστηκε ἀπό τόν ἴδιο ἀρχιτέκτονα ἡ Ἅγία Εἰρήνη Αἰόλου (1846-1892) καί λίγο ἀργότερα ὁ Ἅγιος Κωνσταντῖνος Ὁμόνοιας σέ ἀμιγῆ νεοκλασικό ρυθμό.

Στόν Μητροπολιτικό Ναό Ἀθηνῶν εἶναι θησαυρισμένα σέ ἀργυρές λάρνακες τά ἱερά λείψανα τοῦ Ἐθνομάρτυρα Ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Ε΄ καί τῆς Ἀγίας Φιλοθέης τῆς Ἀθηναίας. Στό ὑπόγειο τοῦ ναοῦ ὑπάρχουν τρία παρεκκλήσια καί μαρμάρινο βαπτιστήριο ἐνηλίκων.

Μέ ἀφορμή τήν ἐπαναλειτουργία τοῦ Καθεδρικοῦ Ναοῦ Ἀθηνῶν

Κρίτωνος Κοκκινάκη
Δρος Ν. - Δικηγόρου

Ὁ Καθεδρικός Ἱερός Ναός Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου στήν Πλατεία Μητροπόλεως στήν Ἀθήνα, τοῦ ὁποῖου ἡ ἀναπαλαίωση περατώθηκε καί ἀποδίδεται πλέον σέ λειτουργική χρήση. Ἐδῶ

θά παρουσιαστεῖ μία ξεχασμένη λεπτομέρεια ἀπό τήν ἱστορία τοῦ κτιρίου.

Τό 1964 ἐπί ἀρχιεπισκοπείας τοῦ Μακαριστοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσόστομου τοῦ Β΄, ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἐκ-

κλησιαστικοῦ Συμβουλίου, Πρωτοπρεσβύτερος Εὐάγγελος Μπονώρας, ἀπευθύνθηκε στό Ὑπουργεῖο Ἐθνικῆς Παιδείας καί Θρησκευμάτων προκειμένου νά μειωθεῖ τό ὕψος, ὅπου βρισκόταν ὁ Ἄμβωνας κατά δύο μέτρα. Ὅπως προκύπτει ἀπό τό σχετικό ἔγγραφο ὁ ἴδιος ὁ Ἀρχιεπίσκοπος εἶχε ἐπιληφθεῖ τοῦ θέματος καί αὐτό ἦταν φυσικό, καθώς οἱ ἐκκλησιαζόμενοι εἶχαν ἐπανειλημμένα ἐκφράσει παράπονα ὅτι δέν μπορούσαν νά κοιτάζουν ἄνετα τόν Ἱεροκήρυκα πού ἔκανε ἀπό Ἄμβωνος Κήρυγμα, γιατί ὁ Ἄμβωνας βρισκόταν ψηλά. Στό ἐν λόγω ἔγγραφο γινόταν λόγος γιά τήν ἀνάγκη τό ὄλο ἐγχείρημα νά ἔχει ἰκανοποιητικό αἰσθητικό ἀποτέλεσμα καί νά μή διαταραχθεῖ στατικά τό κτίριο. Τονίζεται μάλιστα ἡ ἐπιτυχῆς συνεργασία πού ὑπῆρχε μέ τήν τότε τεχνική ὑπηρεσία τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Ὑπηρεσίας καί Θρησκευμάτων.

Ἀκολούθησε καί τό ἀπό 28ης Μαΐου 1964 ἔγγραφο τοῦ Μακαριστοῦ Ἀρχιεπισκόπου Χρυσόστομου, ὁ ὁποῖος τόνισε τήν ἀνάγκη νά γίνει ἐνδελεχῆς ἐπιβλεψη τοῦ ὄλου ἔργου ἀπό τούς μηχανικούς τῆς τεχνικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας καί Θρησκευμάτων.

Τό ἔργο ἀνατέθηκε στόν Ἀρχιτέκτονα Μηχανικό Περικλή Κοκκινάκη, πού ὑπηρετοῦσε στήν τεχνική ὑπηρεσία τοῦ

Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας καί Θρησκευμάτων, ὁ ὁποῖος καί ἐκπόνησε τή σχετική μελέτη καί ἐπέβλεψε τήν ἐκτέλεση τοῦ ἔργου. Ὁ ἄμβωνας ἦταν πακτωμένος στόν ἀριστερό πεσσό μέ μέτωπο πρὸς τό Ἅγιο Βῆμα τοῦ Ναοῦ. Μέ σχετικές ἐνέργειες ὁ πεσσός σκάφτηκε, ὁ ἄμβωνας ἀφαιρέθηκε καί τοποθετήθηκε ἐκ νέου χαμηλότερα, ὅπως προβλεπόταν ἀπό τή σχετική μελέτη. Τό ὄλο ἔργο ἐκτελέστηκε ἐντός δύο μόνο ἡμερῶν, ὥστε νά ἐλαχιστοποιηθεῖ τό χρονικό διάστημα, ὅπου ὑπῆρχε ἄνοιγμα στόν πεσσό καί νά μή κινδυνεύσει στατικά τό κτίριο. Τήν πρώτη μέρα ἄνοιξε ἄνοιγμα χαμηλότερα στόν πεσσό καί τή δεύτερη ἡμέρα ἀφαιρέθηκε ὁ ἄμβωνας καί τοποθετήθηκε ἄμεσα στή νέα του θέση.

Ἐπισημαίνεται ὅτι τό βράδυ πού μεσολάβησε ἀνάμεσα στίς δύο ἡμέρες, ὄλοι οἱ ἐμπλεκόμενοι μέ πρῶτο τόν ἐπιβλέποντα μηχανικό, βρισκόνταν σέ ἀνησυχία, γιατί σέ περίπτωση σειсмоῦ θά ὑπῆρχε κίνδυνος ἀνεπανόρθωτης βλάβης τοῦ κτιρίου, ὅσο διαρκοῦσαν οἱ ἐργασίες. Τελικά τό ἔργο ὀλοκληρώθηκε μέ ἐπιτυχία καί ὁ ἄμβωνας βρίσκεται πλέον στή νέα του θέση.

Ὅσο γιά τήν τεχνική ὑπηρεσία τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καί Θρησκευμάτων, παρά τήν τεράστια προσφορά τῆς καταργήθηκε τό 1979.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Γραϊκού Νικολάου: *Ἀκαδημαϊκές τάσεις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωγραφικῆς στήν Ἑλλάδα κατά τόν 19 αἰῶνα*. Πολιτισμικά καί εἰκονογραφικά ζητήματα. Θεσσαλονίκη 2011.
2. Φριλίγκου Β. Ἰωάννη: *Ὁ ἀγιογράφος Κωνσταντῖνος Φανέλλης καί τό ἔργο του*. Μελέτη ἀρχαιολογική καί λειτουργική. Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Θεολογική Σχολή, Κληροδότημα Βασ. Δ. Μωραΐτου 3. Ἀθήνα 2005.

- *Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Ἱερωνύμου: Ἡ ἀπάντηση τῆς Ἐκκλησίας στὰ μυθεύματα τοῦ ἀντικληρικαλιστικοῦ λαϊκισμού. Ἐκδόσεις Κρήνη, Ἀθήνα 2016.*

Μέ λόγο λιτό καί σαφή καί μέ τρόπο συστηματικό, χωρίς περιττολογίες, ὁ Μακαριώτατος κ. Ἱερώνυμος προβαίνει μέ τό πόνημά του αὐτό σέ ἐξιστόρηση τῶν γεγονότων πού σχετίζονται μέ τήν προσφορά σέ γῆ, καί ὄχι μόνον, ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος στή χώρα μας, ἀπό τῆς συστάσεως τῆς προσωρινῆς Διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος τό 1822 ὡς σήμερα. Σκοπός τῆς ἀναφορᾶς αὐτῆς εἶναι ἡ ἀποκάλυψη τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας καί ἡ ἀναίρεση τῆς δημαγωγίας καί τῶν σκοπιμοτήτων πού παρουσιάζονται κατά καιρούς, καί οὐσιαστικά ὑπονομεύουν θεσμούς, πού διαφύλαξαν καί συγκροτοῦν τό ἔθνος. Βασικός τομεύς τῶν σκοπιμοτήτων αὐτῶν εἶναι ὁ λεγόμενος χωρισμός «Κράτους καί Ἐκκλησίας», στόν ὁποῖο θίγεται τό καθεστώς τῆς μισθοδοσίας τοῦ Κλήρου, μέ κενά, ἀνακρίβειες καί τεχνάσματα προκειμένου νά παρασυρθοῦν τόσο οἱ ἐκάστοτε κυβερνῶντες ὅσο καί ὁ ἀπλός λαός. Ἡ ἱστορικῆ ἐπισκόπηση τοῦ θέματος ἀρχίζει μέ τήν προσφορά στό Ἐθνικό Ταμεῖο ἀπό τόν «Μινίστρο τῆς Θρησκείας» Ἀνδρούσης Ἰωσήφ ὅλων τῶν χρυσῶν καί ἀργυρῶν ἀντικειμένων πού φυλάσσονταν στά μοναστήρια γιά τήν ἐνίσχυση τῆς υπεράσπισης τῆς πατρίδας. Συνεχίζει μέ τό θέμα τῆς μισθοδοσίας τοῦ Κλήρου ἀπό τήν Δ' Ἐθνική Συνέλευση ὡς τόν Ὅθωνα καί ἀπό ἐκεῖ ὡς τόν Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν Μελέτιο Μεταξάκη, στόν ὁποῖο, ὅταν ζήτησε ἀπό τήν Πολιτεία τά στοιχεῖα τῆς περιουσίας καί τῶν προσόδων τῆς Ἐκκλησίας στήν περίοδο τῶν ἐβδομήντα πέντε ἐτῶν πού εἶχαν διαρρεύσει, δόθηκε ἡ ἀπάντηση ὅτι κάθε στοιχεῖο τοῦ Γενικοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμεῖου εἶχε καεῖ σέ ... πυρκαϊά τοῦ σχετικοῦ Γραφείου. Ἡ ἐξιστόρηση περνᾷ στή δημιουργία τοῦ Νέου Γενικοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμεῖου τό 1909, στήν ἀναγκα-στική ἀπαλλοτρίωση ἀγροτικῶν ἀκινήτων μέ ...τιμές πρό τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου γιά τήν δῆθεν τελικά ἐνίσχυση τοῦ Ταμεῖου καί τήν δημιουργία τοῦ ΟΔΕΠ. Στή συνέχεια παρατίθενται δύο πίνακες, ἀπό τούς ὁποίους στόν πρῶτο ἀριθμοῦνται ἐκκλησιαστικά ἀγροτικά κτήματα πού ἀπαλλοτριώθηκαν καί γιά τά ὁποῖα δέν δόθηκε ποτέ ἀποζημίωση, καί στόν δεύτερο ἐκκλησιαστικά ἀγροτικά κτήματα πού ἀπαλλοτριώθηκαν καί γιά τά ὁποῖα κατεβλήθη ἀποζημίωση, μερική σέ χρήματα, ἡ περισσότερη ὁμως σέ ὁμόλογα - χρεώγραφα. Ἀποτέλεσμα ὑπῆρξε ἡ ἔσχατη πενία τῶν ἐκκλησιαστικῶν λειτουργῶν. Στίς σελίδες πού ἀκολουθοῦν ἐξιστορεῖται ἡ δραματικῆ περίοδος τῆς Κατοχῆς, ὅποτε ἡ

Ἐκκλησία, ὑπό τήν ἡγεσία τῶν Ἀρχιεπισκόπων Χρυσάνθου καί κατόπιν Δαμασκηνοῦ, ἀγωνίσθηκε νά ἀντισταθεῖ στίς πιέσεις. Ἐκτίθενται συνοπτικά ἀλλά καί πολύ κατατοπιστικά ὅλα τά γεγονότα, οἱ προτάσεις, οἱ συμφωνίες, οἱ διαφωνίες, οἱ ἀποφάσεις μέσα στό ἀβάστακτο κλίμα τῆς κατοχῆς. Ἔπειτα γίνεται ἀναφορά στίς ἀποφάσεις πού ἐλήφθησαν μετά τό 1949 γιά τό ἐφημεριακό ζήτημα, στό Νομοθετικό Διάταγμα 2185/1952, μέ τό ὁποῖο παραχωροῦνταν καί ἄλλα ἐκκλησιαστικά κτήματα «πρός ἀποκατάστασιν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν καί κτηνοτρόφων», διά τοῦ ὁποῖου καί πάλι ἡ Ἐκκλησία ἐξαπατήθηκε, καί τό βιβλίό ὀλοκληρώνεται μέ τίς ὡς σήμερα διαβουλεύσεις καί ἀποφάσεις μεταξύ Ἐκκλησίας καί Πολιτείας γιά τήν λύση ὄλων τῶν ὑφισταμένων ἐκκρεμοτήτων καί μέ κατάσταση τῶν ἔργων πού κοσμοῦν στίς ἡμέρες μας τήν Ἀθήνα καί ἔχουν κατασκευασθεῖ σέ ἐκτάσεις τῆς Ἰ. Μ. Πετράκη. Ἄς μᾶς ἐπιτραπεῖ νά παρατηρήσουμε, ὅτι πρόκειται γιά δραματική μαρτυρία καί διαμαρτυρία τῆς Ἐκκλησίας μας διά χειρός τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχηγοῦ τῆς, ὁ ὁποῖος καί στό παρελθόν ἔχει ἀναλάβει ἀνάλογες πρωτοβουλίες, γιά τήν ὑπεράσπιση τῶν δικαίων αἰτιάσεών τῆς, ἀλλά καί γιά κείμενο σαφές καί δωρικό στήν ἔκφραση, προσιτό στόν καθένα πού, χωρίς παρωπίδες, θά ἤθελε νά ἀποφύγει τίς πλεκτάνες καί τούς λαϊκισμούς εἰς βάρος τοῦ ἑλληνικοῦ ὀρθόδοξο λαοῦ καί τῆς ἱστορικῆς συμπόρευσης τῆς Ἐκκλησίας καί τοῦ Ἔθνους μας ἀνά τούς αἰῶνες.

○ Μπολτέτσου Τριανταφύλλου Κ.: Ὁ Δεκάλογος: μία διαφορετική προσέγγιση. Ἀπό τήν Διαθήκη τῶν φωνηέντων στά σύμφωνα τῶν διαθηκῶν. Ἔκδοσις Ἱερᾶς Μητροπόλεως Φθιώτιδος. Λαμία 2016.

Ὁ συγγραφεύς, γνωστός καί ἀπό ἄλλα πονήματά του γιά θέματα γάμου καί οἰκογενείας, «ξαναδιαβάζει» μέ τό συνοπτικό ἀλλά οὐσιαστικό κείμενό του τόν Δεκάλογο τῆς Π. Διαθήκης, πού παρέλαβε ὁ Μωσῆς ἀπό τόν Θεό, συμπληρωμένο μέ τήν Διδασκαλία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἀνάγνωσις αὐτή γίνεται σέ ἐποχή κατά τήν ὁποία τόσο ἡ ἐξέλιξις τῆς ζωῆς καί τῶν ἀναγκῶν τῆς ἀλλά καί οἱ διεθνεῖς πολιτικές περί τῶν διαφόρων «τύπων» γάμου, οἰκογενείας, συμβίωσης κ.λπ. κρούουν τόν κώδωνα τῶν κινδύνων πού διατρέχει ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, ἡ οἰκογένεια καί τό Ἔθνος ἀπό τήν ἐκθεμελίωσι θεσμῶν αἰωνίων. «Ἡ συμμόρφωσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τίς ἐντολές τοῦ Θεοῦ, παρατηρεῖ ὁ συγγραφεύς, γίνεται ἀγωγός τῆς ζωῆς τοῦ Θεοῦ στή ζωή τοῦ ἀνθρώπου». Κάνοντας τή διάκρισι τῶν τεσσάρων πρώτων ἐντολῶν, πού ἀφοροῦν τίς σχέσεις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τόν Θεό, ἀπό τίς ὑπόλοιπες ἕξι, στίς ὁποῖες καθορίζονται οἱ σχέσεις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τόν συνάνθρωπο, παρατηρεῖ ὅτι στή δευτέρα ἐνότητα ἀποτυπώνεται ἡ Ποιμαντική τῆς Οἰκογενείας. Ἀναλύει προσεκτικά τά ὅσα ὀρίζουν οἱ ἐντολές τοῦ Θεοῦ, ἐπισημαίνει τίς παρεκτροπές καί τίς συνέπειες καί ζητεῖ νά μὴν διώκονται, περιθωριοποιοῦνται ἢ τρομοκρατοῦνται ἀπό τούς κρατοῦντες ὅσοι ἀγωνίζονται νά τηρήσουν τά ... «νάματα» τοῦ Εὐαγγελίου, ἀνατρέποντας ὅχι μόνον τόν Θεῖο Νόμο ἀλλά καί τήν ἀξιοπρέπεια καί τήν χάρη τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου. Ἐνδιαφέρον καί εὐχάριστο (τουλάχιστον γιά κάθε Χριστιανό) κείμενο, πάντοτε, ἀλλά ἰδιαίτερα χρήσιμο στήν ἐποχή μας.

Πρωτοπρ. Γεωργίου Βαμβακίδη
Γενικού Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου Ἱ.Μ. Ζιγῶν καὶ Νευροκοπίου

Στό προηγούμενο τεῦχος τοῦ “ΕΦΗΜΕΡΙΑΚΑ” δημοσιεύσαμε τόν πίνακα μέ τά Μισθολογικά Κλιμάκια πού χορηγούνται γιά τίς Μισθολογικές κατηγορίες ΠΕ καί ΤΕ σύμφωνα μέ τό χρόνο ὑπηρεσίας τοῦ κάθε Κληρικοῦ, βάσει τοῦ νέου νόμου διά τό μισθολόγιο τῶν Δημοσίων ὑπαλλήλων καί λειτουργῶν τοῦ Κράτους πού πρόσφατα (βλ. πρ. τεῦχος) ψηφίστηκε ἀπό τή Βουλή τῶν Ἑλλήνων καί δημοσιεύτηκε στήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως (βλ. πρ. τεῦχος γιά ΦΕΚ). Στό παρόν τεῦχος θά παρουσιάσουμε τόν ἀναλυτικό πίνακα γιά τά Μισθολογικά Κλιμάκια πού πρέπει νά χορηγούνται γιά τίς Μισθολογικές Κατηγορίες ΔΕ καί ΥΕ βάσει πάντα μέ τό χρόνο ὑπηρεσίας τοῦ κάθε Κληρικοῦ. Ὁ ἀναγνώστης-Κληρικός ἀπό τούς συγκεκριμένους πίνακες θά μπορεῖ νά ἐνημερωθεῖ, ἀνάλογα μέ τά χρόνια ὑπηρεσίας πού ἔχει καί δημοσιεύονται στούς πίνακες τί κλιμάκια πρέπει νά τοῦ ἔχουν χορηγηθεῖ καί ποιός βασικός μισθός τοῦ ἀναλογεῖ. Διευκρινίζουμε ἐκ νέου ὅτι στό ποσό δέν συμπεριλαμβάνονται τό ἐπίδομα τέκνων

καί τό προβληματικῆς ἢ παραμεθορίου περιοχῆς. Ἐπίσης ὑπενθυμίζουμε στούς ἀγαπητούς ἐν Χριστῶ ἀδελφούς μας, κυρίως σ’ ἐκείνους πού λαμβάνουν τό ἐπίδομα τῶν 100,00 εὐρώ τῶν προβληματικῶν ἢ παραμεθορίων περιοχῶν, ὅτι ἀκόμη δέν δημοσιεύτηκε ὁ νέος νόμος πού θά καθορίζει τίς προβληματικές ἢ παραμεθόριες περιοχές τῆς Χώρας.

ΠΙΝΑΚΑΣ			
ΕΤΗ	ΚΑΤΗΓ. ΥΕ	ΜΙΣΘΟΛ.	ΚΑΤΗΓ. ΔΕ
0-3	ποσ. 780,00 €	Μ.Κ. 1	858,00 €
3-6	» 823,00 €	Μ.Κ. 2	918,00 €
6-9	» 866,00 €	Μ.Κ. 3	978,00 €
9-12	» 909,00 €	Μ.Κ. 4	1.038,00 €
12-15	» 952,00 €	Μ.Κ. 5	1.098,00 €
15-18	» 995,00 €	Μ.Κ. 6	1.158,00 €
18-21	» 1.038,00 €	Μ.Κ. 7	1.158,00 €
18-21	» 1.038,00 €	Μ.Κ. 7	1.218,00 €
21-24	» 1.081,00 €	Μ.Κ. 8	1.278,00 €
24-27	» 1.124,00 €	Μ.Κ. 9	1.338,00 €
27-30	» 1.167,00 €	Μ.Κ. 10	1.398,00 €
30-33	» 1.210,00 €	Μ.Κ. 11	1.458,00 €
33-36	» 1.253,00 €	Μ.Κ. 12	1.518,00 €
36-39	» 1.296,00 €	Μ.Κ. 13	1.578,00 €

(καταληκτικό)

ΠΑΡΟΡΑΜΑ: Στό τ. 3, Μαΐου - Ἰουνίου 2016, σ. 3 ἐγράφη ἐκ παραδρομῆς: «ὅτι τά πρόσωπα καθορίζονται μέ βάση τίς ὑποστατικές τους ιδιότητες, πού εἶναι γιά τόν Πατέρα τό αἰτιατό, γιά τόν Υἱό ἢ ἀγεννησία καί γιά τό Πνεῦμα τό ἐκπορευτόν» ἀντί γιά τοῦ ὀρθοῦ: «γιά τόν Πατέρα τό αἷτιον - ἢ ἀγεννησία, γιά τόν Υἱό τό γεννητόν καί γιά τό Ἅγιον Πνεῦμα τό ἐκπορευτόν».

Προτείνουμε :

Καθημερινά

- 02.00: ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΙΣΤΗ - Προσεγγίσεις στους όρους τῆς πίστεως. Μὲ τὸν Δημήτρη Μαυρόπουλο (Ε)
- 12.00: ΤΟ ΑΛΑΤΙ ΤΗΣ ΓΗΣ - Παραδοσιακή μουσική. Μὲ τὸν Λάμπρο Λιάβα.
- 17.30: ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΚΟΣΜΟΣ - Ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς, Ἐκκλησία καὶ τέχνη, Ἐκκλησία καὶ ἐπιστήμη, Ἐκκλησία καὶ περιβάλλον, ἼΑνθρωπος καθ' ὁδόν).
- 22.00: ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ ΤΟΥ 89,5.
- 23.00: ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ 89,5.
- 00.00: ΜΕ ΛΟΓΙΑ ΑΚΡΙΒΑ ΚΑΙ ΟΜΟΡΦΕΣ ΜΟΥΣΙΚΕΣ. Ἐποσπάσματα ἀπὸ κείμενα Πατέρων μὲ μουσικὲς γέφυρες. Μὲ τὴν Κυριακὴ Αἰλιανοῦ.

Οἱ ἐκπομπές τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος 89,5 ἀναμεταδίδονται ἀπὸ τοὺς κατὰ τόπους σταθμούς τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων.

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ
ΤΕΛΟΣ
Ταχ. Γραφείο
Κ.Ε.Μ.Π. ΚΡ
Αριθμός Άδειας
10

ΕΛΤΑ
Hellenic Post

ΕΝΤΥΠΟ ΚΛΕΙΣΤΟ ΑΡ. ΑΔΕΙΑΣ 1856/2004 Κ.Ε.Μ.Π. ΚΡ
ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΛΤΑ 01 2355

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (Ε.Μ.Υ.Ε.Ε.)
Ίω. Γενναδίου 14 115-21 Άθήναι
Τηλ. 210-72.72.253. Fax: 210-72.72.251
ISSN 1105-7203